

Expres cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul IV, nr. 7 (43), iulie 2020 • Apare lunar

24 pagini

In memoriam Florin Faifer

Eugen MUNTEANU
Nichita DANILOV
Adina BARDAȘ
Grigore ILISEI
Alexandru Radu PETRESCU

Suplimentul ZIGURAT

Iar mă-ndepărtez de tine

Iar mă-ndepărtez de tine dinadins ca să te văd
Nerobită de puterea sufletului tău cel dus
Înapoi spre altă lume care-i pare mai a lui
Decât lumea-n care parcă din greșală a fost pus.

Dar te văd tot mai aproape ca și cum eu însămi sunt
Despărțită doar de ochiul care mă privește rece
Undeva pe însăși calea nimănui dezvăluită
Unde sufletul tău parcă șade pregătit să plece.

E desprins de trup și este mai frumos ca niciodată
L-aș desface din adâncuri să-l alin și să-l păzesc
Dar cum pot păzi eu, Doamne, răsuflarea ta cea sfântă
Care însuși ai desprins – o de pe ochiul său domnesc.

Mă rog deci să se întoarcă fără ură către tine
Dar când va să vin și eu să mă lași să-i dau ocol
Dacă nu ca o femeie ca un suflet care vine
La alt suflet ce-l așteaptă în tăcere trist și gol.

Ileana MĂLĂNCIOIU

Liviu Ioan STOICIU

Prezenteismul e la putere

pg. 3

Gellu DORIAN

O empatie dusă la extrem

pg. 4

Constantin DRAM

Recuperarea și re-construirea unei...

pg. 5

Adrian ALUI GHEORGHE

Breviar editorial

pg. 7

Nicolae Busuioc
în dialog cu Florin Faifer

pg. 11

Gheorghe VIDICAN

POESIS

pg. 10

Magda URSACHE

Război cu Biblioteca nu se face!

pg. 12

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose III

pg. 15

Adrian Dinu RACHIERU

Marin Sorescu și „democratizarea” poeziei

pg. 16

Adina BARDAȘ

Magia puterii de a crede

pg. 19

Florin FAIFER

Revelațiile unui hublou

pg. 20

Theodor CODREANU

Uvertură pentru mireasă

pg. 22-23

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXXVI)

pg. 24

„Singura călătorie imposibilă este cea pe care n-o începi niciodată.” – Tony Robbins

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)

Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)

Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Radu Andriescu, Gellu Dorian, Constantin Dram, Florin Faifer, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Nicolae Ionel, Gabriel Mardare, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Alexandru-Radu Petrescu, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

PREZENTEISMUL E LA PUTERE – pg. 3

Nicolae PANAITE:

PANDEMIA ȘI BUNUL SIMȚ – pg. 3

Constantin COROIU:

ACASĂ LA CERVANTES – pg. 4

Gellu DORIAN:

O EMPATIE DUSĂ LA EXTREM – pg. 4

Constantin DRAM:

RECUPERAREA ȘI RE-CONSTRUIREA UNEI... – pg. 5

Ștefan MÎRZAC:

PRIVIRI INTERIOARE – pg. 5

Iulian Marcel CIUBOTARU:

PROLEGOMENE LA ISTORIA UNEI FAMILII UITATE: ZIPA – pg. 6

Adrian ALUI GHEORGHE:

BREVIAR EDITORIAL – pg. 7

Dan Bogdan HANU:

DOG'S DIARY – pg. 8

Mihai PĂCURARU:

POEZII – pg. 8

NICOLAE BUSUIOCÎN DIALOG CU FLORIN FAIFER – pg. 9

Gheorghe VIDICAN:

POESIS – pg. 10

Laurențiu ISTRATE:

„MODELAREA OMULUI DE CĂTRE OM” – pg. 11

Flavius PARASCHIV:

FICȚIUNI SECUNDE – pg. 11

Magda URSACHE:

RĂZBOI CU BIBLIOTECA NU SE FACE! – pg. 12

Ionel NECULA:

ION PETROVICI ȘI PAMFIL ȘEICARU ÎN RELAȚIE... – pg. 13-14

Diana VRABIE:

SAGA AROMÂNILOR DIN MACEDONIA – pg. 14

Doru SCĂRLĂTESCU:

DE LA MUSIQUE AVANT TOUTE CHOSE III – pg. 15

Adrian Dinu RACHIERU:

MARIN SORESCU ȘI „DEMOCRATIZAREA” POEZIEI (III) – pg. 16

Master X-FILES:

FABULA RASA. IMAGINAR ÎN *TRAVELLING* 2 – pg. 16

Nicolae CREȚU:

SADOVEANU: IMAGINEA EROULUI, DINSPRE... – pg. 17

Corneliu CARP:

CETĂȚUIA, UN MONUMENT DE ARTĂ AL IAȘULUI – pg. 18

Adina BARDAȘ:

MAGIA PUTERII DE A CREDE – pg. 19

Florin FAIFER:

REVELAȚIILE UNUI HUBLOU – pg. 20

Ioan RĂDUCEA:

ȘAPTE LA ȘAPTE – pg. 20

I. Laurențiu:

ȘAPTE PERSONAJE ÎN CĂUTAREA UNEI VIEȚI – pg. 21

Petru POPA:

ISTORIA UNUI DIVORȚ – pg. 21

Theodor CODREANU:

UVERTURĂ PENTRU MIREASĂ – pg. 22-23

Ioan ȚICALO:

DESPRE IUBIRE – pg. 23

Constantin PRICOP:

DIRECȚIA CRITICĂ (XXXVI) – pg. 24

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:

RO04BTRLRONCRT0PC2450901- Banca Transilvania Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente

Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări ale artistului
Mihai Alexandru Mocanu.

Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 10 a lunii în curs;
articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

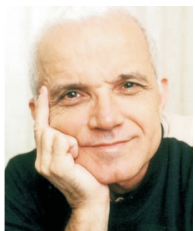
E-mail:

exprescultural@gmail.com;

Site: exprescultural.ro

facebook.com/expres.cultural

ISSN: 2537-5989

Liviu Ioan STOICIU

Prezenteismul e la putere

Suntem victime ale *prezenteismului*. Contează prezentul, așadar, nu trecutul (viitorul nu intră în discuție, e irrelevantă și o eventuală prorocie). Dacă ești scriitor, trebuie să te dai de ceasul morții să atragi azi atenția asupra ta, fiindcă poți să pui pariu că nu vei mai avea parte de nici un fel de posteritate în lumea noastră. Moștenirea culturală nu mai interesează pe nimeni, în ultimii douăzeci de ani s-a conștientizat că înaintașii nu le mai spun nimic noilor veniți în literatură. Douămiiștii au fost acuzați că poartă stindardul prezenteismului – numai ce fac ei are importanță, cei de dinaintea lor (o întreagă istorie a valorilor literare, altfel) sunt nuli de drept. Ei dărâmă statui (sau le vandalizează), nu pun nimic în loc. De prin anul 2000 încoace și corectitudinea politică face legea și la noi (autorii manualelor școlare de limbă și literatură română au mare grijă să nu nască discuții în contradictoriu texte selectate; nu pun la socoteală cunoscuta atitudine de frondă a unei nefericite tinere profesoare „de română” care a anunțat că ea nu predă la ore „Baltagul” lui Sadoveanu, că e... violent). De la o vreme feminismul douămiiist (ale poetelor, îndeosebi) face și el ravagii, vrea cu orice preț autoritate și premii (las la o parte egalitatea de gen, la modă, care-și va cere drepturile în curând și în literatura română, nu numai în educație), în numele „discriminării pozitive”. Normal ar fi și în literatură să-și ceară drepturile și minoritățile sexuale și „identitare”, să nu spun de rasă (îndeosebi cei de origine „romă”, tot mai numeroși), să li pună la dispoziție locuri pe podium, indiferent de valoarea operei.

S-au stricat vremurile, postmodernitatea (douămiiștii promovează azi... postumanismul, vai) a relativizat și valoarea. „Sunt mari” numai cei aflați în viață, de scriitorii care au murit (și au fost mari cât au trăit) își mai amintesc doar rudele. După Revoluție, lovitură mortală au primit-o edițiile critice (cu plan anual) care valorificau moștenirea literară. Au dispărut editurile de dinaintea de Revoluție care scoteau ediții critice (sau ediții comentate) ale autorilor mari dispăruți. Azi, Editura MLR și Editura Academiei mai scot la întâmplare câte o ediție critică. Prezenteismul e la putere. Călin Vlasie (la Paralela 45 și Cartea Românească) a scos serii de Opere ale autorilor în viață (colecția Opera Poetică e celebră), cu contribuția exclusivă a autorilor. La fel, Editura Vinea (N. Tzone) a scos Ediții Definitive ale autorilor în viață (cărora le cerea aparat critic, nu avea îngrijitori de ediții). Editura Junimea, de când a venit Lucian Vasiliu director, scoate o colecție intitulată „Efigii” (cu istorie și critică literară, teze de doctorat, profiluri literare). Rar, azi apar monografii ale unor scriitori în viață (mai des apar lucrări de doctorat dedicate celor în viață; e și mai ușor pentru viitorii doctoranzi, le cer autorilor de-a gata toată biobibliografia, inclusiv referințele critice, nu trebuie să caute în biblioteci).

Marii scriitorii dispăruți, cei norocoși, apar când și când în lucrări de doctorat care devin cărți sobre (nu-mi dau seama prin ce afinități au fost aleși; probabil și profesorii universitari, cu care se dă doctoratul, își promovează scriitorii care li se par lor a fi „valabili” și după moarte; sau după criterii de prietenie, de percepere publică). Își mai amintesc revistele care se respectă de marii scriitori de altădată, când împlinesc o vârstă rotundă de la naștere sau de la moarte (și dacă

insistă familia), altfel uitați, sau neglijăți. Deși au fost considerați în timpul vieții scriitori și critici mari (sunt pomeniți ca atare în istoriile și dicționarele literare), după moarte sunt ignorați. Mai putem vorbi de posteritate glorioasă la un Cezar Baltag, Constanța Buzea, Al. Paleologu, Al. George, Eugen Barbu, Augustin Buzura (o fundație scoate o revistă online, *Cultura*, azi, „promovându-l în familie”), Mircea Zăciu, Radu Enescu, Laurențiu Ulici, Cornel Regman, Marin Mincu, Radu G. Țeposu, Daniel Dimitriu, George Bălăiță, Gellu Naum, Petre Stoica, Mircea Ivănescu, Mihai Ursachi, Traian T. Coșovei, Ion Stratan, Gh. Iova, Mariana Marin (ei îmi vin acum în minte), să mă refer la cei dispăruți după Revoluție? A avut cu adevărat o stea aparte după moarte Aurel Dumitrașcu, care a fost promovat de Adrian Alui Gheorghe (ajungând să publice mai multe cărți postmortem; a purtat și numele unui festival-concurs editorial de debut). Sunt valorificați postmortem cei ce au dat numele unui festival de top sau unor premii „naționale”, tip Mihai Eminescu, Lucian Blaga, George Bacovia, Tudor Arghezi, N. Labiș (anual li se dedică studii critice). Sau Constantin Țoiu,

care poartă numele unui premiu consistent (și-a donat apartamentul Uniunii Scriitorilor; banii vin din închirierea lui). Sau Mircea Ciobanu, care poartă numele unui premiu acordat tot prin Uniunea Scriitorilor, de la Eugen Negrici. A existat și un premiu „Virgil Mazilescu”, la Corabia. Este un premiu „Alexandru Mușina” pentru debut în poezie (alături de Andrei Bodi, Universitatea brașoveană le rezervă anual studii și analize critice)... Nu sunt bune auspicii, vremurile de azi nu țin cu scriitorul original. Disparația cititorilor dă un semnal clar de sfârșit al istoriei literare. Tinerii scriitori se ridică în slăvi doar pe ei, nu vor să mai audă nici măcar de cei ce i-au debutat editorial și i-au premiat, din „garda veche”, tot ce a fost literatură scrisă și publicată până la ei nu mai are decât valoare de inventar; în prezent numai ei merită, cei de dinaintea sunt expirați, iar istoriile și dicționarele literare (cu valori câștigate în două secole) sunt cimitire turistice. Scriitorul român pesimist e resemnat, își trăiește postumitatea cât e viu.

3 iulie 2020. BV

Nicolae PANAITE

Pandemia și bunul simț

La noi, și nu numai, cred că ar fi fost normal ca, în această pandemie, reproșurile exagerate, atacurile fără nici un pic de remușcare, idiosincraziile, plata anumitor polițe să fie mult reduse, dacă nu chiar să înceteze! Am zis: ar fi fost normal! Dar, în spațiul nostru carpato-danubian, de ani buni, nu de puține ori, anormalul a devenit normal și vice-versa... Nu ne aflăm în apele noastre, dacă nu ne cotoșim la figurat și, vai!, uneori și la propriu, nu ne punem crose la patine sau nu ni-i facem cât mai bicisnici pe adversari. Mai ales în politică.

Am trăit și am văzut, în comparație cu ce se derulează acum pe scena țării, cât eram de uniți și generoși înainte de revoluție. Iată că, sub dictatură, românii erau mult mai înfrățiți și altruști decât în prezent. Cunoscut cazuri în care, din motive de ego-uri dospite și, în subsidiar, considerente materiale, unii din cei care înainte de '89 se vizitau, petreceau concediile împreună etc. astăzi, nici măcar telefon nu-și mai dau. Oare gâlceava în pandemie e mai mare decât păruiala din perioada „anilor-lumină”? Din păcate, constatarea e una singură și tristă! Atunci bunul simț și decența parcă se simțeau în relațiile dintre oameni. Ascultarea, chibzuința, răbdarea, pacea se vedeau în cuvânt, dar și în faptă, de cele mai multe ori. Erau circumstanțe (cunosc unele!) când macularea și mărul discordiei, deși erau semănate de „cineva”, nu găseau în cei prezenți teren prielnic pentru germinare. Iată că, în absolutism, apărarea principiilor și valorilor, bucuria interioară, prețuirea celor din jur dar și a timpului erau părțile componente ale unui radar comportamental de bună calitate.

Când înlăuntrul nostru corectitudinea, chibzuința, bunul simț, dreptatea și cinstea devin din ce în ce mai puțin vizibile, lucrul acesta prinde contur, iar cei din jur sunt afectați. Emoțiile distructive și apăsarea au o percepție ce duce la inhibarea speranței și a împiedicării zborului... Dacă vrem să fim formatori și nu avem pasiune și inspirație pentru ce ne-am propus, este mult mai constructiv să lăsăm loc altora... Pandemia pare că ne-a sărăcit imaginația și năzuința zidirii.

Politica de la noi făcută cu exacerbarea eului și bazată pe tupeu, partizanat primitiv și mistificare, duce la neîncredere și subrezirea speranței. Oare bunul simț al celor din opoziție a amorțit de tot? Sau nu l-au avut vreodată? Poți trimite pe cineva la reciclare, dacă are ce recicla...! Dacă aruncăm un ochi înapoi, lesne se observă că majoritatea celor care au ajuns năruiri politice sunt din tabăra opoziției de azi. Știu că sunt și în PSD câțiva lideri de vârstă întâi și a doua care, dacă își vor păstra verticalitatea prin cuvântul, atitudinea și determinarea lor, cred că vor crea în PSD o reformă adevărată și de dorit. Nici Ciolacu, nici Tăriceanu și nici Ponta, azi, nu sunt credibili pentru a le mai da electoratul vreun alt mandat. De ce? Pentru că ne-au mințit și pentru că, atunci când erau la putere, s-au unit spre a pune în „operă” interese personale și de confrerie, escamotând adevărul și lovind în justiție cât au putut de mult...! Recent am aflat că Ponta, prin hotărârea instanței de justiție, rămasă definitivă și irevocabilă, și-a plagiat lucrarea de doctorat, adică a furat! Atunci când un om, politician sau nu, își însușește un bun ce nu e al lui, în mod premeditat, plagiind (furând), încrederea în el este mult diminuată, ajungând spre zero. Dar, la noi, ca la nimeni: ei mai vin (e vorba de tupeu, nu?) și ne mai cer să-i acredităm politic. Ei, bine! de data aceasta, aiasta nu se poate sau nu se mai poate! Ei vituperează executivul pe toate căile, încercând o schimbare de imagine a lui și de percepție. Guvernul actual, cu bune și rele, a reușit o rezonabilă administrare a țării în condiții deosebit de ostile. De la istorie știm că, în viața unui general de armată, când faptele pozitive sunt deasupra celor negative, el trece în istorie ca un personaj pozitiv. Mi-e teamă că dacă Ciolacu-Ponta-Tăriceanu coagulează în jurul lor politicieni conform standardelor ce le au ei (*Spune-mi cu cine umbli, ca să-ți spun cine ești...*), bunul simț va fi pe cale de dispariție, iar lipsa lui va lua dimensiuni pandemice.

Constantin COROIU

contexte

Acasă la Cervantes

S-au scurs, iată, patru secole și trei lustru de la apariția romanului *Don Quijote*. La *Alcalá de Henares*, o urbe cu o istorie fabuloasă, declarată de UNESCO patrimoniu mondial, situată la circa 30 de kilometri de Madrid, dăinuie monumentalul edificiu al uneia dintre cele mai vechi și mai titrate universități spaniole și europene, unde au studiat cei ce au proiectat și au făurit faimosul Secol de Aur. Dar mai mult decât orice fascinează aici spiritul lui Cervantes și figura emblematică a lui Don Quijote cu care te întâlnești peste tot, începând bineînțeles cu Casa de pe Calle Mayor în care s-a născut Scriitorul. O casă devenită muzeu memorial. În 2005, anul aniversării a patru veacuri de la apariția romanului *Don Quijote*, i-au pășit pragul nu mai puțin de un sfert de milion de oameni de pe toate continentele. O casă care, ca și multe altele – a lui *Goethe* de la Weimar, a lui *Dante* de la Florența sau cea mult mai bogată a lui *Lope de Vega* din Madrid, a lui *Creangă* din Țicăul Iașului, a lui *Hemingway* din apropierea Havanei, a lui *Tolstoi* de la Iasnăia Poliana – evocă atât cât se poate un destin unic. Originalul primei ediții, din 1605, a capodoperei lui Cervantes este bijuteria în jurul căreia se constituie tot fondul bibliofil și cel documentar de care dispune muzeul. În numai doi ani, 2004-2006, colecția permanentă de carte a Casei Cervantes s-a îmbogățit cu peste 40 de ediții ale romanului *Don Quijote*. Că acesta e mai mult decât o mare carte de literatură, provocată, dar și nutrită, de numeroasele romane cavalierești medievale care l-au „izgonit” din casa sa pe nemuritorul Visător și Rătăcitor pentru ca neasemuita poveste să se producă, iar el să devină – cu formula lui *Salvador de Madariaga* – un erou simbolic al umanității, e aproape un truism. În fond, această *Carte* este o supremă legitimație a noastră, a tuturor, în fața infinitudinii cosmice. A spus-o nimeni altul decât *Dostoievski* ale cărui cuvinte se pot citi și pe un panou din muzeul Cervantes: „*Dacă lumea s-ar sfârși și cineva ne-ar întreba: «Ați înțeles Dv. viața? Și la ce concluzie ați ajuns?» , i-am putea prezenta în tăcere un exemplar din Don Quijote*”. În jurnalul său, din care am citat, creatorul „Fraților Karamazov” mai nota că fiecare dintre noi ar trebui să se prezinte la Judecata de Apoi cu această „cea mai tristă carte ce s-a scris vreodată”. Dar până atunci, o avem aici, acum și întotdeauna, până la sfârșitul istoriei.

Începând din 1905, când s-a celebrat al treilea Centenar Don Quijote, prin ordin regal, în școlile din Spania studiul acestei cărți este obligatoriu. Îmi place să cred – și chiar cred – că nimeni nu poate ignora ordinul dat atunci, la începutul secolului trecut. Nici un guvern, nici un parlament, nici vreo confuză Bolognie, cu atât mai puțin vreun „filosof” trufaș de factura celor dâmbovițeni. În Spania, cu cultura și dramatica ei istorie, nu-și pot găsi locul, ca la noi, „dileme” jucăușe și scabros-iconoclaste, mai ales când e vorba de spiritul tutelar al culturii naționale...

Începând din 1976, în Aula multiseculară a Universității din Alcalá de Henares, în fiecare an se decernează *Premiul Cervantes*, considerat unanim a fi Nobelul pentru Literatură rezervat scriitorilor de limbă spaniolă. El se acordă, de regulă alternativ, unui scriitor din Spania și unuia din America Latină. Din curtea interioară a austerei universități, laureatul intră în aulă pe poarta principală, pe care odinioară pătrundeau cei ce candidau la titlul științific suprem, cel de doctor. Prin ea au intrat astfel, nu numai în aulă, ci și în istorie, *Ignacio de Loyola*, *Quevedo* sau *Lope de Vega*. De această incintă, copleșitoare prin aerul ei auster și evocator, sunt legate nume ilustre de profesori ai Universității, precum, de pildă, cel al lui *Antonio de Nebrija*, autorul primei Gramatici a limbii spaniole,

scrisă în limba lui Cervantes și apărută în 1492, an fast în care *Cristofor Columb*, ale cărui statui sunt acum dărâmate de niște bande de descreierați, descoperirea America. După decernarea premiului, scriitorul laureat urcă într-un fel de amvon pentru a-și rosti discursul pe o temă privind creația lui Cervantes. Urmare a inițiativei Institutului Cervantes (omologul ICR-ului nostru, dar nu vă sfătuiesc să faceți comparația!), pe Calle Mayor, ca și în Plaza Mayor din Alcalá de Henares, la balcoanele clădirilor, pe banere largi, bine fixate în ziduri, sunt expuse fragmente din tradiționalele discursuri ale laureaților. În 1979, premiul Cervantes a fost acordat *ex-aequo* poetului spaniol *Gerardo Diego* (1896-1987) și lui *Borges*. Este, dacă bine știu, singurul *ex-aequo* din toată istoria de până acum a prestigiosului și mult râvnitului premiu, motiv de a ne mira și a ne întreba încă o dată de ce trebuia să fie atât de nedreptățit genialul argentinian, altminteri ignorat intolerabil și de Academia Nobel, deși mai bine de o duzină de laureați din ultimele decenii ai acesteia sunt în comparație cu Borges cel mult de raftul al doilea sau chiar al treilea. „Anul Cervantes nu există, pentru că începând din 1605, toți anii sunt ai lui și în toți anii va trebui să vorbim împreună, cei care visăm limba lui Cervantes”. Este un fragment din discursul lui *Gerardo Diego*. La rândul său, mexicanul *José Emilio Pacheco* (n.1939), aude cum: „Cavalerul Tristei Figuri ne spune, despărțindu-se de noi: «Nu am murit și nu voi muri niciodată. Brațul meu puternic este și va fi întotdeauna gata să-i apere pe cei slabi.»”. *Luis Rosales* (1910-1992) afirma în discursul său din 1982: „Cervantes reprezintă ca nimeni altul acel rar eroism de care depinde cultura: eroismul libertății”. Lui *Ernesto Sabato* (1911-2011), premiat la ediția din 1984, Cervantes i se înfățișează astfel: „Gingaș, neajutorat, rătăcitor, viteaz, Miguel cel quijotesce, omul care odată a spus că pentru libertate, ca și pentru onoare, se poate și trebuie să-ți riști viața”. Pentru *León Felipe* (1884-1968), Cervantes este esența Spaniei, adică „...mai presus de viața ta, visul, mai presus de istoria ta, mitul, mai presus de mit, tăcerea...”. În fine, *Juan Goytisolo* mărturisea în discursul său că își revendică ceea ce *Carlos Fuentes* a numit *naționalitatea cervantină*. El a spus că toți scriitorii spanioli cervantizează. O idee ce mi-a amintit că și la noi s-a observat ceva asemănător, și anume că orice poet român de la Eminescu încoace – ba chiar și poeții noștri de dinaintea lui Eminescu – eminescianizează.

Aș mai cita o mărturie a dramaturgului *Alonso de Santos* care ne ajută să vizualizăm apariția din aburii secolelor a figurii lui Don Quijote: „Dacă veniți pentru prima dată în La Mancha, ca să regăsiți atmosfera din romanul lui Cervantes, e suficient să vedeți *Almagro* (un sat din celebra provincie unde anual are loc un original festival de teatru – *nota mea C.C.*). Priviți când se deschide câte o poartă, pare că e aceea pe care a ieșit Alonso Quijana. Toate căsuțele albe, cu o curte interioară, cu o poartă mare la intrare sunt, desigur, foarte drăguțe văzute din afară, dar să trăiești acolo înăuntru... Au aspect de închisoare. Și atunci putem înțelege foarte bine pe un domn care deschide poarta mare, urcă pe calul său și pleacă în lume să caute ceva măreț. Don Quijote iese din casa lui și caută cealaltă parte a vieții, partea ei grandioasă care se află altundeva”.

Și astfel, odată cu ieșirea lui Don Quijote din „închisoarea” casei sale, parcă toate închisorile de pe pământ – în primul rând cele ale sufletului – se deschid, în timp ce provincia La Mancha și patria lui Cervantes rămân la fel de pline de taine, fiindcă, zicea tot *Salvador de Madariaga*: „*Spania este ceea ce se vede, plus misterele ei*”.

Gellu DORIAN

O empatie dusă la extrem

Ziarul „Libertatea”, cu ceva timp în urmă, face un efort considerabil, prin două reporterițe, și, în urma unei documentări la fața locului, la azilul Attendo din Stockholm, în care este internată de cinci ani scriitoarea Gabriela Melinescu, publică un reportaj despre situația gravă în care se află poeta română stabilită acolo cu mult timp în urmă. Reportajul a stîrnit suficiente valuri imediat după publicare, unele îndreptățite, altele aducînd, prin poziția de apărători ai unei intimități pe care ți-o dă o suferință, o boală, grave prezentări ale realității și imaginii poetei, cu aspecte de intimitate, în fond ale demnității ei. Se vede clar că Florentina Iosip și Eli Driu au dorit, din capul locului, să aducă la cunoștință publicului român situația grea prin care trece o mare scriitoare care aparține atît literaturii române cît și celei suedeze. Empatia celor două este dusă la extrem, cu un grad de naturalism, pe care redacția, în șapoul celei de a doua părți a reportajului, o scuza într-un gest reparatoriu, nu neapărat la cele afirmate în reportaj, nici la intenții, de altfel în limita bunului simț și a deontologiei, ci la reacțiile pe care cele aduse în atenția opiniei publice le-a stîrnit. Nu era cazul. Cum nu era cazul să publice un astfel de reportaj, care, în fond, deranjează pe cei care cred că valorile de acest fel nu trebuie jeluite în acest mod, ci puse doar în valoare prin opera lor, nu prin biografia lor, care e bine să fie pusă în pagină de cunoscători în materie, nu de speculanți de imagine, așa cum nu de puține ori a făcut ziarul în cauză sau altele, cum ar fi „Adevărul”, care și acum prezintă secvențe din viața lui Mihai Eminescu, de parcă ar fi întîmplări mondene, care fac senzație și pasămite măresc numărul cititorilor interesați de astfel de momente din viața marilor personalități ale culturii românești.

Gabriela Melinescu este un capitol important din istoria literaturii române vii, în derulare, în decantare. Biografia ei este demnă de un mare roman de dragoste între doi mari creatori: Nichita Stănescu și Gabriela Melinescu. Această întîmplare de dragoste adevărată, posesivă din partea unuia dintre îndrăgostiți, este adusă de cele două reporterițe de la „Libertatea” succint în atenție, începînd cu adulterul lui Nichita, căsătorit cu Doinea Ciurea, care pleacă de la povestea „ciuboțelor” cu numere diferite, aduse de poet de la Paris cu reale și curate intenții, încurcate de poet, de la care, pasămite, după opinia celui ce relatează întîmplarea preluată, care la acea vreme, 1968, avea doar paisprezece ani, ar fi pornit totul. Relatare după ureche, așa cum au fost dezvoltate multe altele din acea perioadă de mare iubire între cei doi, dar și de mare etapă productivă în creația celor doi. Însă cea care știa cu adevărat povestea aceasta a fost Stela Pogorilovschi, devenită Covaci, după căsătoria cu Aurel Covaci, în locuința căruia au stat în acea vreme în gazdă cei doi îndrăgostiți. Adevărul acelor întîmplări este transformat în legendă, într-o mistificare, așa cum se întîmplă în recente mituri urban-sociale. Dar nu acesta este esențialul în povestea de dragoste a celor doi mari creatori, unul plecat dintre noi la cincizeci de ani, cu treizeci și șapte de ani în urmă, în arealul unei vieți literare în vremea comunismului, celălalt, o poetă de valoare și scriitoare pe potrivă, acum suferindă într-un azil, acolo unde, după o altă dragoste adevărată și curată, a dus-o destinul.

Și astfel romanul vieții ei ar putea continua, ca într-un ciclu romanesc, cu

iubirea față de Rene Coeckelberghs, editorul suedez de anvergură europeană, care, văzînd-o, în timpul unei vizite în România, pe Gabriela Melinescu într-o fotografie dintr-un album cu scriitori români editat de Uniunea Scriitorilor din România la acea vreme, s-a îndrăgostit de ea. Și astfel povestea lor a continuat în Suedia, la Schtoholm, din 1974, timp de paisprezece ani, timp în care Gabriela Melinescu a mai scris cărți de poezie și proză, a pictat, a tradus două volume din poezia primului iubit, Nichita Stănescu, dar și din alți poeți români, a pierdut o sarcină, a trăit drama pierderii soțului ei în urma unui accident, a scris jurnal, a consemnat totul, încît acum, curiozitatea celor de la „Libertatea” și dorința de rating, probabil, au readus, în format publicistic, jurnalistic, povestea unui om care-și trăiește drama și viața într-o inconștientă evidentă, din cauza unei boli crunte. Poate că doamna Silvia Luca, legatarul Gabrielei Melinescu, dintr-o dorință de a sensibiliza pe cei ce diriguiesc cultura română în privința suferinței unei mari valori a culturii noastre, a acceptat o astfel de abordare și popularizare a acestui caz. Empatia astfel evidentă a lăsat loc unui patetism ce nu face bine imaginii poetei, a cărei intimitate nu trebuie afectată cu astfel de mijloace, ci mai curînd, dacă tot e să se reconsidere valorile noastre culturale din afara țării, uitate de fapt ca și celelalte din interiorul ei, ar fi meritat, în primul rînd, o punere în valoare a operei. Însă presa de la noi, ca de altfel de peste tot, în astfel de situații, dorește să scoată din orice, fără scrupule, la iveală doar senzaționalul, fără a se gîndi că poate lezează sau deformează imaginea pe care acea valoare și-a făcut-o cu greu, cu sacrificii.

Gabriela Melinescu a fost și încă este o luptătoare, chiar dacă acum armele ei nu mai au efectul pe care l-au avut odată. Lobby-ul pe care l-a făcut pe lîngă Academia Suediei, prin prietenia ei cu Arthur Lundkwist, ca literatura română să intre în atenție prin valorile ei, așa cum a fost atunci cînd Nichita Stănescu a fost foarte aproape de Premiul Nobel, dovedește faptul că Gabriela Melinescu nu s-a îndepărtat niciodată de valorile literaturii române contemporane, din care și ea face parte, chiar dacă suferința, așa cum reiese din cele relatate în reportajul din „Libertatea”, prin gura unor oameni care, pasămite, au cunoscut realitatea acestei povești de dragoste, ar fi înlăturat-o de unele nume, pentru a-și ocroti sănătatea și libertatea aleasă, în fond, în urma unui sacrificiu – acela de a-și părăsi țara și limba în care destinul îi era pecetluit. Prietenile poetei, de acum, poate și de atunci, în special Ileana Mălăncioiu, care a vorbit de fiecare dată la superlativ despre Gabriela Melinescu, ar putea îndrepta lucrurile, care, iată, printr-o bună intenție, au iscat totuși alte impresii despre un nume important al literaturii române, aflat în suferință, în pragul unei dispariții inevitabile.

Gabriela Melinescu a fost onorată cu premii în România, premii ale Uniunii Scriitorilor, alte premii, dar și cu Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”-Opera Omnia, pe anul 2005, cel mai important premiu național obținut în țară de poetă după aproape treizeci de ani de la plecarea în Suedia. Dar cel mai important premiu pe care-l pot acorda acum românilor este acela de a nu-i știrbi dreptul la imagine, la demnitate, la ceea ce trebuie să fie cu adevărat perceperea unei adevărate valori a literaturii române.

Recuperarea și re-construirea unei „lumi pierdute”

Printre multe explicații posibile privind apariția literaturii beletristice, aceea a „fixării amintirii”, în sensul dat de Herbert Marcuse, rezistă și este convingătoare și astăzi. Forța prin care este stăpânit timpul este *amintirea*, pe care Hegel numește o numește drept categorie existențială fundamentală, inclusiv dezvoltarea istorică (obiectivă și subiectivă) fiind determinată de amintirea și fixarea trecutului. De aici pornind, civilizația greacă, din care au pornit mai toate pe Pământ, vedea literatura ca pe o formă subtilă de a imortaliza amintirea, în acea sete locuitorilor Eladei de a „procrea întru frumos” și a învinge astfel omeneasca spaimă de moarte.

Cartea lui Petru Constantin Teodor, *Lumea pierdută* (Editura 24 : ore, Iași, 2019) este rezultat al unui proces ingenios de reordonare a trecutului afectiv, fără a fi însă o carte încadrabilă între cele cunoscute ca atare de amintiri, memorialistică etc. Într-un mod care sporește plăcerea lecturii, volumul de față reprezintă suma unui mod original de selectare și re-compunere a unor imagini din trecut, acestea fiind desenate suplimentar, afectiv, de această dată, de către un narator care poate fi de-a dreptul păcălitor atunci când trimite către „lumea pierdută”, descoperirea capcanei pe parcurs fiind răsplata cuvenită pentru un cititor aplicat. Mult mai plauzibilă este, de fapt, „lumea câștigată”, aceea care nu va muri nicicând, sublimată acum literar. În ipostază de operă ficțională, textul scris dezvoltă „lumi posibile”, acestea fiind cu mult mai confortabile și mai operatorii în sensul extinderii decât lumea lumea reală/ lumea fizică, aceea care nu admite decât un referent validat, fără posibilități de speculații.

„Lumea pierdută”, alături de lumea/ lumile câștigate motivează și recompensează ceea ce ne oferă cartea. De altminteri, un prolog bine articulat, trimite spre vis, amintire, simbol, Freud, semnificații mitico-onirice, avertizându-ne asupra ordonării textuale ce urmează: „Cum era cu puțință ca lumea mirifică a copilăriei, a cărei evocare în toate condițiile, inclusiv al proiecțiilor onirice, ar fi trebuit să fie o mângâiere care să mă liniștească și să-mi facă o zi frumoasă, să se transforme într-un factor perturbator al existenței mele? Așa ceva nu se putea explica, în cazul meu, ba chiar pune sub semnul întrebării teoria pe care mi-o însușisem cu atâta migală. Ceea ce nu reușisese însă să deslușesc atâția ani avea să se limpezească la sfârșitul acelei zile de vară târzii când, mânat de nostalgia copilăriei, aveam să pornesc în căutarea lumii pierdute.”

Un Bacău comprimat la o zonă marginală (strada Berăriei/ o mahala, un sat intrat în oraș), din care,

uneori, se fac incursiuni spre zone centrale (în prezentul naratorului umplute cu aglomerări de blocuri și alte construcții neștiute), un Bacău sui-generis, de fapt, un spațiu-timp ce este așezat ca un univers paralel față de ce crede el că știe sau a știut, organizat ca într-un joc de puzzle în care ingineria se lasă dirijată, completată, substituită de alte tehnici, venind din profunzimi ale spiritului reactivat afectiv e dezvăluit de paginile unui roman lipsit de tarele unor complexe narative și stilistice, validând demersul scriitoricesc de calitate. Și aceasta deoarece descoperim în text un narator care nu e determinat de principiul că amintirile suplinesc inactivitatea ci, dimpotrivă, el este susceptibil de suficientă acțiune care să îi permită mereu comparații operatorii între seturi de imagini vehiculate narativ. E o intenție fructificată organic pe tot parcursul cărții, fapt care îi conferă textului o vivacitate aparte, un ritm nu tocmai specific cărților de gen, ceea ce demonstrează că narațiunea e păcălitoare, în sens bun, așa cum rezultă și din epilogul ce încheie, structural, volumul lui Petru Constantin Teodor: „A doua zi am pornit spre lumea pierdută, cu intenția de a o reconstrui, demers anevoios și aproape sortit eșecului, căci mai avusesem astfel de tentative. Acolo era acum o aglomerație de blocuri fără nici o personalitate, semănând între ele,

astfel că abia am reușit să identific spațiul în care fusese casa bunicilor mei, în locul căreia trona acum un astfel de monstru. Stăteam cu fața spre el și reflectam la anii minunați petrecuți acolo, la toate peripețiile noastre și mă gândeam dacă nu cumva demolăm prea repede, uneori înainte de a avea ce să punem în loc, sau poate că mă născusesem eu la momentul nepotrivit; dacă lucrul ăsta s-ar fi petrecut cu mult înainte, lumea aceea ar fi existat și azi ca atare, dar cu alte generații care ne-ar fi luat locul. Iar noi am fi putut să ne întoarcem periodic aici, ca la un reper natural, care ne-ar fi făcut existența, tragică în sine, mult mai suportabilă.”

Jucându-se uneori cu termeni lexicali din sfera regionalului (acumulați prin re-investiri afective) narațiunea se lasă citită ca un manuscris deja scris și re-evaluat cu ochii minții de acum: descoperim deodată cu naratorul și strada Berăriei/ frântură de sat-mahala a marelui oraș viitor, imagini din gospodăria încă tradiționale cu toate tribulațiile unei vieți în schimbare, o întreagă organigramă a familiei, cu departajări exemplare între adulți și copii (motiv pentru narator de a dezvolta un fel de roman atipic al copilăriei, cu cei actanți de prim plan, naratorul și Relu vizualizând scenele simetrice ca printr-un caleidoscopad-hoc, în care jocuri uitate, aventuri ale vârstei, supărări

și bucurii de-a valma, descoperiri și extinderi ale teritoriului inițial se amestecă în culori învigorante de plăcerea unui trecut-prezent bine jucat), psihologii și descrieri pitorești (casa bunicilor, gospodăria extinsă, cu decoruri dictate de schimbări aduse de anotimpuri, fabrica „Partizanu”, bodega, locurile de scăldat, câmpul sălbatic, descoperirea stadionului, o lume întreagă agățată între Negel și Barnat, reperele toponimice fundamentaleale unei monade sentimentale bine articulate epic, portrete realist-afective sau în cod satiric convingătoare, precum cele ale lui unchiul Costică, bădia Culiță, moș Năduf, familia Capdecă, Paraschiv, Ferent și Cuprianov (maseorii), nenea Botezatu, frații Stângaciu, țiganka Florica, frații Bălăiță cu bordeiul lor din alt veac, țigani și șatrele lor, locuri și oameni readuși către cititor ca și cum am asista unui palimpsest răzuit și citit pe unde se mai poate, în ideea unui proiect ce s-ar putea solda cu un alt roman. Dintre toate imaginile, cea care le ordonează, ca simbol al unei epoci readuse, este aceea a bunicilor nemuriți în două tablouri reale distilate în cuvintele naratorului de acum: „Mărioara și Gheorghită, doi țărani, chiar dacă bunica era la a doua generație de târgoveți, cu aer de cuplu princiar, așa cum apăreau în cele două tablouri aflate de-o parte și de alta a pendulei din odaia cea mare, purtând sigla «Foto Max». Bunicul în costum de gabardină care venea turnat, cu pălărie Homburg, și papion ținând în mână stângă mânușile din piele iar în mână dreapta bastonul; bunica în rochie plisată din crêpe de Chine, mânuși albe, geantă din piele model Louis Vuitton, și pălărie à la belle époque. (...) doi îngeri cu părul alb așezați la masa din curte în mijlocul căreia trona un lighean cu poale-n brâu cu brânză și mărar, așteptându-și oaspeții de Sfântul Gheorghe după ce își onaseră poarta cu ramuri de salcie.”

Din nou descoperim supremația literaturii în întâlnirile ei cu viața reală. Bine scris și cu ingeniozități narative de efect, romanul de față modelează, într-o pragmatică de succes, teorii (filosofice și nu numai) despre derularea amintirilor, rezultând un proces prin care amintirea, re-construită, oferă iluzia unei alipirii acceptate de un prezent care, la rândul-i, devine *amintire*, ceea ce, trebuie să o recunoaștem, poate fi mai confortabil sufletește decât recursul la simpla evadare în „lumea pierdută”. Și nu e deloc puțin, pentru un cititor de bună credință.

Din motive imponderabile și nedeclarabile (la fisc, poliție și pe facebook), serialul „Misterele” onomastice ale Iașilor își întrerupe apariția, cititorii fideli, infideli și îndeosebi critici ai foiletoanelor apărute pe această pagină fiind rugați să aibă puținică răbdare, exersată deja în vremuri electorale sau pandemice, până la adunarea celor trecute, prezente și viitoare într-un volum ce va ieși de sub tipar când va vrea domnul (autor) și Domnul (necunoscut editor), în tirajul obișnuit (33333 exemplare). M.C.

Priviri interioare

- Doar de pe marginea materiei poți aluneca în sus pe calea spirituală .
- Deseori sufletul devine marele anonim , iar mintea devine micul prinț .
- Nicio zi nu începe și nu se termină odată cu lumina ei .
- Pe orice visător îl pândește un vânător .
- Uneori , când vorbim singuri , cu ceilalți din noi , îi punem să gândească precum noi .
- Când vorbim singuri , măcar vorbim cu sufletul nostru ?
- Victoriile sunt întregi dacă își analizează și lipsurile
- Unii au vederi largi și posibilități înguste , iar alții au vederi înguste și posibilități largi . De aceea unii au nevoie de ceilalți .
- Cuțitul ajuns la os îți îmbunătățește vederea .
- Dacă ești și țaran și domn , vei ajunge ori țaran domn, ori domn țaran .
- Din ce în ce mai des , un trecut pătat aduce un viitor roz .

- Tam - tam - ul tobei este plinul golului .
- A înțe - lege este lege pentru cunoaștere .
- Cultura este lumină , dar este tratată ca un întuneric de către puterea întunecată .
- Multe efecte sunt ca niște copii din flori , iar știința le caută părinții .
- Mulți se pricepe la multe , dar , deseori , doar experienței de spectator .
- Spiritualitatea îmi spune că eu sunt , fie un finit infinit , fie un infinit finit .
- Paradoxul bunului comerciant - cu toate că deseori îl fură pe client , îl face pe acesta să-i mulțumească .
- Corectitudinea este o egalitate între ce vrem și ce merităm .
- Apa aduce praful cu picioarele pe pământ .
- Unele fete sunt ca niște flori care umblă din fluturi în fluturi .
- Banii care au devenit saltea , dorm .
- Naturalețea se chinuie să trăiască , fiind înconjurată de fals .Odată cu ea , moare și poezia din noi .

- Câinele cel bun latră pe cine trebuie , iar cel rău nu latră pe nimeni .
- Este paradoxal că dintr-o pădure de uscături , să nu găsești măcar o coadă de topor .
- Cocoșul cântă și în captivitate , iar lașul tace și în libertate .
- Pe câmpul cu rigoare este bine să mai semănăm și câte o floare .
- A tras de timp până a rupt răbdarea .
- Speranța ne întreține nevoia de zbor , transformând uneori picioarele în aripi .
- În iarna sufletului , titlurile țin , deseori, de cald egoului .
- Diplomația este partea politicoasă a politicii .
- Unii cred că devin curați dacă își mută petele pe alții .
- Paradoxul peștelui - cel fără cap este mai scump decât cel cu cap .
- Precedentul este un puț de viitor născut în trecut .
- Natura nu are mască . În schimb , vorbește tăcând .

Iulian Marcel CIUBOTARU

Prolegomene la istoria unei familii uitate: Zipa (III)

Ioan (Iancu) Zipa (1885-1940)

Un personaj cu o importantă carieră în perioada interbelică a fost, fără îndoială, senatorul liberal Ioan (cunoscut drept Iancu) Zipa, „fruntaș ieșan”¹ și descendent al familiei boierești omonime, născut în 1885, la Osoi (com. Tomești), județul Iași, ca fiu al lui Toader Zipa.

Viața și înfăptuirile lui Iancu Zipa au gravitat în jurul a două coordonate: proprietățile pe care le-a deținut (moștenite sau cumpărate direct) și politica (a făcut parte din Partidul Național Liberal, precum alți membri ai familiei sale). E nedrept, totuși, că numele său a fost dat uitării (așa cum s-a întâmplat și cu ceilalți reprezentanți ai acestui neam), motiv pentru care voi încerca, în rândurile care urmează, să reconstitui fragmente din istoria vieții acestui personaj și a rudelor sale.

Iancu Zipa a fost un om de seamă al timpului său. A urmat cursurile Facultății de Drept de la Universitatea ieșeană, în anul 1907-1908 fiind înregistrat de „Anuarul Universității” ca student în al treilea an de studii². Când România a intrat în Marele Război, era trecut cu puțin peste treizeci de ani. Se poate să fi participat activ la întâia conflagrație mondială, dar aceasta e, deocamdată, o presupunere.

A devenit senator în septembrie 1927, fiind ales cu 621 voturi; a reprezentat orașul Iași, iar despre această alegere, care a coincis cu numirea altor oameni politici în înaltul for, precum G. Mironescu (Făgăraș), I. Răducanu (Dolj), Al. Mavrodi (Storjineț), au rămas mărturii în presa vremii³; validarea alegerii sale a avut loc o lună mai târziu, așa cum citim în „Gazeta Transilvaniei”⁴ (Brașov).

Iancu Zipa a fost, pentru scurt timp, prefect al județului Iași și, de asemenea, deputat. A slujit și la Camera de Comerț și Industrie, unde a fost președinte puțină vreme, respectiv între 11-31 mai 1934⁵. În această calitate (dar și în aceea de apropiat al lui Iancu Botez, care a condus aceeași instituție între 1927-1934 și 1935-1938⁶) va fi luat, cu siguranță, decizii importante pentru negustorimea ieșeană, fapt explicit arătat în câteva articole din 1940, la care voi face trimitere ulterior.

Au fost, desigur, și persoane care l-au simpatizat mai puțin, iar universitarul Gorge Pascu, lingvist cunoscut și director al Bibliotecii Centrale Universitare pentru o perioadă, a fost unul dintre ei. În încercarea de a-l denigra pe Iancu Botez, în stilu-i caracteristic, Gorge Pascu îl acuza pe acesta că „umblă cu plecăciuni pe la ministrul Iamandi și pe la frații Zipa”⁷. Însă citind materialul din „Revista critică”, se poate observa că, în ciuda epitetelor și substantivelor deloc elegante folosite de Pascu, acestea nu fac trimitere niciodată la frații Zipa, deși aceștia erau apropiați ai lui Ioan (Iancu) Botez (1872-1947), profesor, din 1915, la Catedra de Limbă și Literatură Engleză a Universității ieșene și decan, în perioada interbelică, a Facultății de Litere și Filosofie, la aceeași instituție de învățământ superior⁸.

Precum se va vedea mai jos, profesorul Botez a fost unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Iancu Zipa, căci amândoi aveau în comun mai

multe preocupări și interese. Iancu Botez era născut în apropiere de Osoi, provenind dintr-o familie de țărani, dintr-un sat aflat pe malul Prutului, Măcărești (com. Prisecani de astăzi). Cei doi s-au cunoscut la Camera de Comerț și Industrie, acolo unde ambii au deținut funcții de conducere și, foarte probabil, Iancu Botez a fost cel care l-a introdus pe Iancu Zipa și pe frații săi în cercul scriitorilor de la „Viața Românească”. De altfel, Iancu Botez s-a numărat

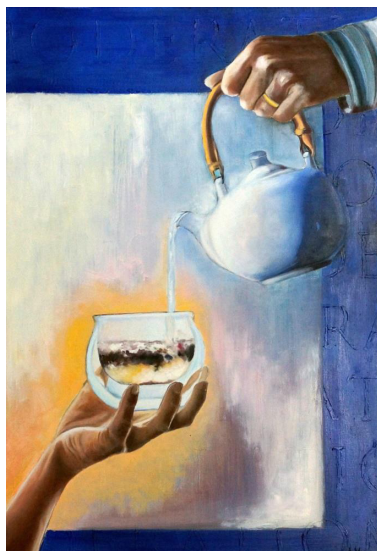
printre fondatorii cunoscutei reviste, alături de Constantin Stere și Garabet Ibrăileanu. Tot Iancu Botez a fost cel care a fondat și condus (timp de cincisprezece ani) Banca Iașilor. La toate aceste legături se mai adaugă și orientarea politică, căci și Iancu Botez era liberal, fiind deputat și senator din partea acestui partid, între 1908-1933 (cu intermitențe)⁹.

Un alt apropiat al lui Iancu Zipa trebuie să fi fost și scriitorul Ioan Dafin (1874-1936), autor al cunoscutelor *Figuri ieșene*; acesta i-a alăcuit un frumos portret „conului Iancu”. Cele cinci pagini pe care i le-a dedicat sunt încărcate de sensibilitate și ar merita reeditate. Redau, mai jos, un fragment: „Închipuiți-vă o persoană bine făcută, potrivit de înalt, cu spatele și ceafa late, cu obraji plini, rotofei și rumeni, cu musculatura mâinilor și a picioarelor ca a unui atlet cu renume, cu mustața tunsă mic, cu zâmbetul mereu pe buze, pășind ușurel și sprinten și veți vedea pe Conu Iancu Zipa, în deplinătatea celor o sută cincizeci și cinci de kgr. jumătate..., înainte de masă. Astfel se prezintă simpaticul concetățean în aoreola estetică a greutateii sale trupesti, pe când calitățile sale sufletești nu stau mai prejos. Ioan Zipa – adevărat zăpăcit – este cineva în orașul nostru, căci dânsul reprezintă, și cu drept cuvânt, o personalitate distinsă, atât în lumea bunilor și harnicilor gospodari rurali, cât și în lumea politică, unde își are un loc de frunte bine meritat în rândurile Partidului Național Liberal din Iași. Ca podgorean și agricultor, Ioan Zipa e un fruntaș între fruntașii județului. Ca proprietar rural, dânsul cultivă întinderi mari de vii, în mod sistematic, fiind mereu în activitate”¹⁰.

Ioan Dafin mai amintește în textul său faptul că pe Iancu Zipa îl caracterizează dragostea față de pământul pe care îl cultivă și interesul față de săteni: „Trăind mereu în mijlocul poporului de la țară, cunoscându-le îndeaproape nevoile și păsurile, el consideră pe țăran nu ca un instrument de muncă, cum fac cea mai mare parte din proprietarii și arendașii mai ales străini, ci ca pe un adevărat tovarăș, cu care-și împarte și bucuriile și necazurile [...] Nu e gospodar în comuna Osoi, Tomești etc. în care-și are gospodăria, căruia să nu-i fi botezat ori cununat”¹¹. Atașamentul față de săteni e arătat, credea Ioan Dafin, și de faptul că senatorul liberal își petrece sărbătorile întotdeauna la țară, printre săteni.

De asemenea, autorul *Figurilor ieșene* a caracterizat activitatea de prefect a lui Iancu Zipa: „Ca prefect al județului Iași, Ioan Zipa s-a distins ca un harnic și inimos gospodar, interesându-se îndeaproape ca să vină cât mai mult în sprijinul celor apăsați și căutând să aducă îmbunătățiri județului, lăsat aproape cu totul în părăsire de puternicei zilei, aceștia din oricare partid ar face parte. Deși a ocupat puțină vreme demnitatea de prefect, deși n-a avut timpul material pentru ca să-și pună în evidență deosebita lui aptitudine, de pricepere adâncă și de muncă încordată, totuși a lăsat urme frumoase în tot județul, căruia i-a închinat din suflet toată dragostea și munca”¹².

Figura senatorului liberal a fost rememorată și în frumoasa relatare a lui Vasile Panopol, *Pe ulițele Iașului*. „Bădia”, așa cum e menționat în carte cunoscutul personaj, e prezentat ca „inimos, înfometat, însetat, nerăbdător”¹³. Panopol mai oferă și amănunte cu privire la casele lui Iancu Zipa din Iași: „În dreptul otelului România străbate strada Săulescu venind dinspre râpa Perețoaei și din mahalaua Tălpălarilor. Se chema înainte Ulița lui Burghel, după cum știm din scrisoarea lui Bucșănescu. Pe dânsa erau așezări boierești, mai toate mistuite la 1827. Atunci, afară de casele lui Burghel au mai ars și acelea ale lui Vasile Miculescu, Costache Carp, ale hatmanului Alecu Scortescu, ale episcopului de Huși (care cred că era pe atunci viitorul mitropolit Sofronie Miculescu, acel îndrăgostit de Pănoaia) și consulatul prusac. Probabil că ele au fost refăcute pe aceleași locuri, căci și astăzi se întâlnesc pe numita uliță mai multe clădiri mari. Pe latura stângă, în niște încăperi gospodărești, locuia nu demult Iancu Zipa. Mai la vale, casele Fischer au fost ale lui N. Volenti, iar mai înainte ale lui Dumitru Mavrocordat, fost polcovnic în tinerețea lui”¹⁴.

1 „Opinia”, an XXXVII, nr. 9838, 9 ianuarie 1940, p. 1.

2 „Anuarul Universității din Iași pe anii școlari 1906-[1]907 și 1907-[1]908”, Iași, 1909, p. 246.

3 „Unirea poporului” (Blaj), an IX, nr. 39, 25 septembrie 1927, p. 5; „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), an XC, nr. 95, 18 septembrie 1927, p. 1; „Românul” (Arad), an XII, nr. 39, 18 septembrie 1927, p. 4.

4 Deschiderea sesiunii ordinare parlamentare, în „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), an XC, nr. 107, 19 octombrie 1927, p. 1.

5 Negustori peste vremi. Istoricul Camerei de Comerț și Industrie Iași (1864-2000), coord. Mihail M. Vlasov, Iași, 2000, p. 154.

6 Ibidem, p. 117.

7 Gorge Pascu, Universitatea din Iași grav bolnavă: XVI. Publicarea proceselor verbale, francmasoneria și politicianismul, în „Revista critică”, an XI, octombrie-decembrie 1937, nr. 4, p. 284.

8 Dicționarul biografic al literaturii române (DBLR), vol. I: A-L, coord. Aurel Sasu, Pitești, Paralela 45, 2006, p. 197.

9 Ibidem.

10 Ioan Dafin, Alte figuri ieșene, Iași, Viața Românească, [1929], p. 28.

11 Ibidem, p. 29.

12 Ibidem, p. 31.

13 Vasile Panopol, Pe ulițele Iașului, ediție îngrijită și introducere de Mihai Sorin Rădulescu, București, Editura Allfa, 2000, p. 99.

14 Ibidem, p. 102.

Adrian ALUI GHEORGHE

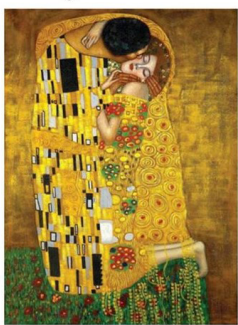

Breviar editorial

Maria Șlehtițchi - "Iubirea noastră e o doamnă frumoasă" (Editura Vinea, 2015).

O admirabilă carte cu poezie, "Iubirea noastră e o doamnă frumoasă" (Editura Vinea, București, 2015) am primit, cu ceva vreme în urmă, de la Maria Șlehtițchi, care trăiește la Chișinău. Universitar călit mai întâi la Bălți, Maria Șlehtițchi a făcut pasul spre Chișinău, cu multe incursiuni la manifestările din mediul academic din tot spațiul românesc. Dar după lectura acestei cărți de poezie, depun mărturie că Maria Șlehtițchi este "drogată" cu literatură, ea însăși nu se sfiește să o declare, asumându-și consecințele viciului său, vulnerabilitățile la care se expune: "E ok! Ce drog consumați?! mă-ntrebă repezit/ iritat negricios cărlionțat/ - Care vi-i drogul?!// literatură îi zic// literatura-i heroina mea/ cocaina cea de toate zilele/ dependența de ea/ e definitivă și irecuperabilă// spiritul din carnea și oasele mele/ cuibărit o! de-atâta vreme// de veacuri// se hrănește cu mirosul meu cu gustul/ cu aer cu vise iluzii/ tănuite toate în mine anume/ ca pentru el/ trage îndeluuuuuung/ pe nările-i subțiri ascuțiiiite/ literatură// amor intellectualis de-o vorbă". (Ok! Amor intellectualis)

maria șlehtițchi

iubirea noastră e o doamnă frumoasă

Poezia sa, din această carte mai ales, pendulează între "instantaneu" și "discursivitate", între observația frustă și înfruntarea realității cu o plasă densă de cuvinte, pînă la aneantizarea logicii comune, într-un proces de deconstrucție *marca Freud*. Iată un "instantaneu": "În ochii bărbaților/ lumina aceea tremurătoare/ capătă dintr-o dată trup de femeie// Și mâini/ și picioare/ și priviri de prună coaptă". În carte sunt o mulțime de probe de "împlinire antitetică", vorba lui Hugo Friedrich, în care distorsiunile spațiale și temporale se reflectă în sensibilitatea interiorității umane, expusă fără nicio protecție. De altfel, una dintre cele mai consistente părți ale volumului se constituie din poeme care au supra-tilul de "Fragile", marcă a fragilității și vulnerabilității, firește. Mai mult, Harold Bloom zice în "Anxietatea influenței" că "mare parte din ceea ce numim poezie – cel puțin de la Iluminism încoace – e această căutare a focului, adică a discontinuității". Poezia Mariei Șlehtițchi se înscrie în această "retorică critică", discontinuitatea e la ea acasă și, vorba aceluiași Bloom, scopul poemului este să eșueze: «Cînd ai în față trei lămîi/ stoarce sucul din ele!» îmi zice/ stoarce-l ca și cum ți-ai stoarce singele din vene artere mici și subțiri capilare/ stoarce-l ca și cum ți-ai întoarce stomacul esofagul viscerele pe dos și le-ai arunca afară/ ca și cum măduva din oase te-ar părăsi greu lipicios pic cu pic picătură cu picătură gelatinoasă limfatică străvezie/ ca și cum ochii și-ar scurge privirea ciuruită pe zidul plîngerii de vis-a-vis/ ca și cum/ storc! storrc-storccc-stooore!!! pînă la

capăt pînă la fund pînă la nodul din gît... pînă la !!! –/ sînt o coajă/ de lămîi/ sînt/ gal-be-nă galbenă cînd mi-a veni să mor – să mor/ nici întîiul/ nici întîia/ nici ultimul/ nici ultima/ galbenă ca lămîia/ – «Să mor ai vrea întîia!?!»/ vlăguit/ mi-e miezul și rupt-n fișii dentuneric/ zdreanță amară din mine atîrn/ mi-au țîșnit semințurile/ smulse ciorchine din mine cu mine cu tot/ din trupul meu *trupul meu știe ce de ce știe mai mult/ goooaalllăă/ goaaaaaaaalăăăăăă* pe dinlăuntru/ pustieeeeeee-a-puuuuuuuustiu/ devastată/ și-aruncată pe jos pe sub tocure subțiri de damă saboți și balerini sub talpa de piele a pantofilor salamander de culoare maro/ pe caldarîm sub copitele cailor cu aripi /în surrealism pegas comercializează carne de porc iepuri de casă rațe mute/ în bric-à-brac pe covorul acesta – un preș – așternut cîndva unui neghiob care neghiob a fost înlocuit de alt neghiob care va fi înlocuit de un alt alt neghiob de neghiob de neghiobi/ gatttttttttttt m-am mîntuit/ cine? vrea? suc? suc de lămîe/ «Cînd ești o lămîie./ fă-te suc!», îți spun/ fă-te suc". (*nervi de toamnă primăvară în C minor. op. 69.63*)

Poezie a unor revolte înăbușite (*Tăceri, vocalize, bemoli. Op.03.15*), a unor superioare discerneri între efemer și o eternitate subînțeleasă (*Nimic, Lângă prag*), "Iubirea noastră e o doamnă frumoasă" este o legitimație de poet cu care Maria Șlehtițchi poate să pătrundă în toate istoriile literare care dau seama despre poezia românească de azi.

Alexandru Sfârlea – "Obiecte și voci" (Editura "Școala Ardeleană", 2020)

După lectura volumului "Obiecte și voci" (Editura "Școala Ardeleană", 2020) pot să confirm că Alexandru Sfârlea "aude voci", din fericire seismograful care le înregistrează este al unui poet care stăpînește pînă la minuție arta de a trece de la o poetică a clipei și a notației metaforice, la una a duratei tablourilor mișcate ale realului. Alexandru Sfârlea își determină un univers poetic propriu, cu un echilibru bine articulat care se stabilește între ontic și ontologic, există o tentativă de cucerire a unui plan de viață imediat(ă), cu participare directă, afectivă și efectivă. Invocarea sau sugerarea unor dublete fundamentale (clar/ obscur, spus/ nespus, imaginar/ real etc.) ca și îmblînzirea contrariilor dintre ele, ne demonstrează că ne aflăm în fața unui univers-sinteză, o construcție orgolioasă și acribioasă: "Mi-am amintit de mine ca de ultimul Nimeni/ de care visele fug și realitatea se ascunde în ele./ cînd ostenesc se odihnesc în gurile de canal/ cu care și vorbesc despre mine, pogorătorul din stele./ din stelele verzi ale neuronilor vestejiți/ dacă nu mai pot nici visa, nimic nu-mi este fatal./ totul se scurge pic cu pic din chiuveta indiferenței/ s-au strepezit și anomaliiile ..." (*Așteptarea*). În altă parte, suprafața vizibilă a lumii și empiria sunt puncte de plecare pentru o călătorie abisală: "Pentru fiecare cuvânt crud și smintit/ care ți-a provocat suferință/ ai ajuns la o limită compulsivă./ dincolo de care ori înnebunești/ și stai ghemuit în fereastră crezându-te mușcată./ ori scrii texte pe propria piele cu lama:/ profiți de ocazie și vezi roșu în fața ochilor./ totul în jur e de-un roșu brutal/ pe punctul de a țâșni în alți ochi/ care vād totul în negru./ apoi, cînd bezna îți fâlăie în creier./ visezi că toate acele cuvinte/ s-au înfipt unele-n altele/ ca niște pumnale/ și pe urmă nu mai poți vorbi/ decât prin semnele de pe trup:/ oricum, nimeni nu mai ascultă pe nimeni./ fiecare-și citește/ propria operă ..." (*La o limită*)

Meditația ia forma dialogului eu-univers, o corespondență ontică între univers și poem: poemul e un univers al limbajului, universul e un limbaj al

poemului: "... Dacă această duminică ar avea aripi/ poate că și le-ar strînge pe lângă trup./ nu ar zbura spre luni/ și nici spre sâmbătă nu ar zbura:/ imediat ce roua și-ar deschide sufletul și s-ar usca,/ și-ar netezi pliurile rochiei –/ unde strivise un zâmbet nu se știe al cui –/ apoi ar pune la grea încercare iarba/ care abia aștepta să se întindă în ea./ totuși ar fâlăi din aripi/ cînd tocmai i-ar arde buza/ după rostirea unui discurs –/ „Am timpanele fisurate/ de la auzul știrilor TV/ și ritmul inimii mele oricât de în exces,/ nu poate acoperi răpăitul gloanțelor asasinilor/ exasperarea și jalea, cutremurarea și inepuizabila revoltă/ aș vrea să le pot frămâta în palme/ să prindă rotunjimi contondente,/ apoi să izbesc cu ele țeasta globului/ să crape precum coaja oului din care iese puilul “. (*Aripi de duminică*)

Există în poezia lui Alexandru Sfârlea o continuă răfuială cu lumea îndistinctă a a universului poetic autohton, cu incoerențele din spațiul public, în același timp poetul săvârșește o serie de acte, aparent anodine, dar de fapt aproape rituale: "Vorbiți despre Poezie și nu dînsa/ ci eu mă acopăr de tot ridicolul/ ce plînge și se scărbește de mine, Poezia/ e-atât denchisă-n dumneaei./ încât logica strictă a ieșirii din sine/ nu mai pricepe de ce/ mai vorbim despre cei care, asemeni nouă/ nici fripți nu putem fi poeți buni./ începem să întrebăm/ de ce trăsnet mai existăm aciuți prin extremele astea./ de ce ne mai tot apăsăm călcăiele/ pe urmele celor ce ne-au premers/ și-acum s-au dumirit mai bine despre ce și cum./ mai bine vorbiți despre/ cea cu căutătura neagră, inflexibilă/ și lipsită de frica noastră ... (*Acuiuți prin extreme*); sau, în altă parte: "... Un căpețel de smotocită sfoară/ – acum chiar urâsc această rimă –/ este echivalentul situării tale în lumea literară..." (*Echivalentul*); sau: "Își citeau unii altora/ poemele cu vînatăi unele/ erau desfigurate altele încifrate/ aveau granițe tumefiate..." (*Cum e să te reinventezi*)

Inventator al termenului literar de sfârlezie, Alexandru Sfârlea recunoaște că rolul și rostul acesteia este, de fapt cel al poeziei dintotdeauna: „Sfârlezia aceasta este/ ca o fărîmă dintr-un cutremur/ care singură nu are forță distructivă./ nu poate smulge o frunză de pe ram/ dacă nu e toamnă, poate-ar încăpea într-o lacrimă/ dacă aceasta nu ar fi fost plînsă demult ...".

"Obiecte și voci" este o carte care sintetizează temele și vocile poetului la maturitate.

Dan Bogdan HANU

Dog's diary

(din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate).

* Requiem pentru Lupi

Dacă vrei să te dezbari, să te lecuiești de literatură, de teroarea ei instalată unde și cînd nu te aștepți, cu precădere dincolo de acel prag după care nu mai poate fi decît un precipitat al vanității, o afișare monocordă a ego-ului în neînteruptă sfidare a sinelui, viața printre cîini e soluția “regală”, am aflat asta involuntar, departe de uzura, de “eroziunea” subiectivă spre care împinge orice “modus operandi”, orice experiment intențional...de aproape jumătate de an, o dată, de două, de trei ori pe săptămînă (cu excepția intervalelor în care lipseam și care, puse cap la cap, scot aproape o lună din acest dead-line fatidic), îmi făceam drum spre Kauflandul din apropierea Podului de Piatră, strecurîndu-mă prin păienjenishul acela de străduțe șui, ca o adunătură de bețisoare de Macao frînte, pentru a ajunge s-o văd pe Lupi, să duc mai departe ritualul acela mutual, pornit cu vreo șapte ani în urmă și în care plicului Pedigree îi revenea doar rolul unui pretext simbolic...mai des decît o făceam de obicei, căci, de pe la începutul lui decembrie, picioarele ei din spate dăduseră deja primele semne ale cedării, ca și cum un spirit rău, nedivulgabil, imun și rămas mereu străin tatonării simțurilor, îi împleticea mersul, o dezechilibra, înțeînd în afara regulilor un joc crud și nedrept, anunțînd agonia “prăzii”, eforturi ei pentru a păstra nealterată bucuria întîlnirilor și a-mi răsplăti devoțiunea, deveniseră tot mai greu de privit...deregulare imunitară, afecțiune degenerativă, ce poate face diagnosticul unui veterinar, oricît de înveterat,, urmat de o suită de pastile atît de asemănătoare unei cozi de cometă, poate întrerupe dănțuirea funest-tutelară a acelor fantome care ne trec dincolo, botezîndu-le, numindu-le atît de nesigur și înșelător?...de fiecare dată, plecînd, odată ajuns în stradă, privirea se agăta instantaneu de turlele bisericii din apropierea pieții Alexandru, stîrnind murmurul rugăciunii, ca pe o ploaie măruntă și deasă...cam tot pe atunci s-a produs și declicul acelui film pe cît de recurent, pe atît de lapidar, derulat odată cu fiecare episod al descinderii, ca o obsesie-piston, care își stoarce, își epuizează, deopotrivă, subiectul și obiectul, actantul și corelativul...pătruns prin strunga aceea ca o casetă cu trei laturi de beton și a patra, cerul deasupra, spre curtea comună din spate, betonată și ea, întorc capul spre dreapta și îi văd cușca goală, locul unui timp neînsuflețit, un găvan peste care lumina trece de prisos, fără ca mișcarea umbrelor să-l umple paginile, un cuib al absenței, consfințind iminența...da, știu, literatura caută să fie mereu (și se vrea), în semeția ei goliardă, substanța activă, ceva precum lava răcită sau rășina care păstrează intactă amprenta, engrama ființelor, dar, cu fiecare zi, o ecuație în care se îmbulzesc necunoscute cu valori dezarmant de variabile, împresurarea derizoriului, a deșertăciunii, e tot mai ermetică...am făcut literatură din această conviețuire a mea, clandestină, cu cîinii oricăror străzi mi-au ieșit în cale pe sute de pagini, în fapt, o odisee lustrală (o paranteză penitențială), de mulți ani îmi modelez traseele, fără vreo legătură cu obiectivele oficiale curente, doar ca să îi văd, să-mi storc stropul, doza de pace și curățenie lăuntrică, de foarte mult timp, sînt, poate, zeci de ani, plînsul nu îmi mai este cale sau punte spre semeni, s-a retras, cînd este vorba de cîini însă, el apare firese, empatia este și ea o măsură, poate cea mai atroce, care devoalează neputința (o umbră ce însoțește viața, dar mai înaltă și mai lungă decît aceasta), o menține trează și proaspătă...de ieri, ești (doar) aici, sub carapacea luminată și tot mai neîncăpătoare a memoriei mele afective, Lupi...

* Simptomatic, apar partide cu titlaturi-amorsă mai degrabă de ONG-uri (Plus, Pro etc.), în numele lor se strecoară lexicul de acroș subliminal...oricum și oricît de protocolar am muta cursorul doctrinar, dăm peste ipostaze mai mult sau mai puțin mișcate ale aceluiași portret robot, ale aceluiași pattern secu(la)rist, o fantomă vagantă, însă reperele care țineau să evoce măcar formal un ethos cu originea în scara valorilor fundamental umane și istoricește creștine, cedează locul unor sfîrșiacuri și abțîbilduri din speța ideologiilor mascate, sub acoperire, la o adică flexibile în formă continuata, absorbante și eterogene, acimizabile în numele și sub flamura indescifrabilă a unei actualități ambigue, nebuloase...pentru mulți dintre cei ce transcend

scara mai sus amintită (transumani?), vor fi fiind indici ai normalității (fără să plasez aici vreun ataș axiologic de ascendență), pentru mine sînt doar (con/ în)semnele “tehnice”, fie și întîrziate – făcînd parte însă dintr-o ordine cît se poate de simbolică – ale Apocalipsei...

* Cînd cei mai mulți își urmează vocația, mă număr printre foarte rarii care și-au curmat-o...

* Postura divei este (ca) o cupolă autogenă, etanșă...diva “nimerește” în ea inconturnabil, ca într-un loc geometric, în oricare dintre secvențele desprinse din succesiunea mișcării sale (Bibliografie frugal-principial-imaginală: “Nu descendant un escalier”, Marcel Duchamp, 1912), chiar și atunci cînd (își) plimbă cîinele, ba chiar și cînd acesta ridică, afișînd o naturalețe aproape compromițătoare, piciorul.

* “Doar ce-ai iubit rămîne, restul e zgură” (Ezra Pound)...dincolo de perenitatea furajeră și de poeticitatea ei latentă, adică înainte și după ele, neamul ăsta, al nostru, i-a nutrit și îi păstrează încă “ierbii”, singurului covor ce nu trebuie bătut altfel decît cu pasul, o iubire organică...o iubire ce, iată, (13.07.2019, Wimbledon, nota bene!) resimte ocazionale “actualizări” și de prin alte zări, reasezări subite în biografeme colective, prin “convenție”, formalizate, care va să zică...performanță (dincolo de instalații și happening-uri)!

* De cîte ori privesc o fotografie selfie, reiterez o viziune care refuză să se tocească, dimpotrivă...mîna ce

părăsește, în racursi, cadrul vag anamorfotic, ține tigva unui Yorrick virtual, astfel că perspectiva este susținută și (contra)semnată, de peste vremuri, de la cea mai apropiată, totalizantă și clară depărtare...a deșertăciunii.

* Înainte și după '89...avem toată îndreptățirea, indiferent de “poziție” și opoziție, de peristaltisme și fandacii ideologice & morfologice, sistematic sau doar tematic, de a privi viața ca pe un număr complex, cu o matrice reală și una imaginară, în care se așterne simultan și în diacronie, aș spune că 27 de ani (< '89) m-am raportat cît se poate de imaginar la “lebenswelt”, simțîndu-mă însă suspect de real, în vreme ce, de alți 30 încoace (>'89... și lista rămîne deschisă cît o vrea un anume Domn, astăzi fără prea multe “acțiuni” la bursa actualității, de oricare ar fi ea), în ciuda “evaziunilor” și (l)evitațiilor de toate calibrele, expuse conotațiilor de toată mîna, sînt un “realist” fără portofoliu, adică un “imaginarian” clandestin, sub varii acoperiri ocazionale și circumstanțiale, ilicite de la un capăt la altul...de unde pînă unde? Sursa, identificată, după îndelungi scanări introspective și bilanțuri retrospective... înainte de '89 nu m-am “calificat” niciodată - așa cum, fără voie, sînt acum - drept “entitate procedurală”, cumva numerică, mobilizată periodic în oțioase formate (s)elective. Atunci, cînd libertatea era marele absent oficial, libertatea individuală, altfel de strictă amintire, era în plin fuleu...acum, ea este un artefact nici măcar consolator, fanteza artizanală a unui liber arbitru ce fluieră a pagubă, undeva pe tușă, acoperit de vacarmul protestelor-test. Pentru acel timp eram un Jekyll, acum, nu pot fi nimic mai departe de Hyde. Deontologii (își) pot trage/ tîrî în liniște concluziile ca niște “cozi de șobolan” (apud M. Iv.)...malaxorul/ athanorul trebuie alimentat cu studii de caz! Mie, ca oricarei himere aflate sub specia și jurisdicția disparității, îmi rămîne intactă libertatea de a activa oricînd dreptul disparenței într-un hohot homeric!

Mihai PĂCURARU

TREAPTĂ

A ajunge la mal nu înseamnă a câștiga.
A te salva de apa care mereu te-a-ncolăcit cu șerpilor ei,
în catifelată mîngâiere dinainte de somn...

Ți-ai infipt unghiile în malul ce se răstoarnă cu dragoste
peste chipul tău,și apa îl spală,și iar,și iar...

Cînd din cer liana a ajuns la părul tău,la fruntea ta,
la ochii tăi,s-a oprit la gât,în dansul strîngerii duioase...

Cerul și pămîntul te-au cufundat adînc printre corali,
ca hrană și treaptă pentru templu.

LUMINĂ ȘI MIERE

Mă minunez de lumina din mine,din lucruri,
de nimbul culorilor în care se joacă apa după oboseala căderii.

Cel mai puternic e lemnul și lumina din cuiele
rămase
adînc în voi și în mine,călător pe o pasăre de pradă.

Lumină din lumina ce arde lemnul
fără scrum,vârtejul e flacăra și oamenii norii,
iar durerea e mierea ce curge în loc de lacrimi,pe casele în care copiii văd sângele din cuie.

CERC

Clopot peste cele puncte ale casei,
cerul și valuri,valuri și cerul desenez în descîntec de largă depărtare
și unire spre un răsărit-asfințit.

Între toate,încolțirea semințelor mă tulbură
și mă afundă la rădăcina și mă ridică la coroană,
ca un zbor rănînt între aripi-
dans de spirală și zvîcnirea pămîntului ce nu refuză
din plin irigarea cu sânge.

Aleg întregul celor născuți și duși,
cerc visat de mine și de tine,croială de timp
dăruit,mișcare de dans larg cu brațele deschise
spre micul infinit de la tine pînă la Adam.

PAZNICI DE HERGHELIE

Încerc puternic,de mine știut,să țin gîndurile
cu hățurile,ca pe o herghelie scăpată uneori,
apoi amăgită o aduc pe linia de plecare a țarcului.

Ne jucăm,ne căutăm dimineața cînd crapă
o ușă în mii de așchii lovindu-ne ochii,
sau seara,cînd umbra copacului fumegînd
ne minte frumos că e un decor dintr-o piesă arhaică.

Strunirea cailor nu mai e demult pentru alții,
e pentru mine și pentru tine-mereu și mereu călători
prin spații de temple-și obosiți,
îmbătați de puterea de a elibera mînjii dorințelor
acerbe,noi,la umbră,lăsăm așa cum am fost:
doi paznici de herghelie răsplătiți,
numărînd portocalele în loc de pietre.

Nicolae Busuioc în dialog cu Florin Faifer* „Îmi cufund privirea în rotundul bolții înstelate”

Scrisul lui Florin Faifer este fluent, sonor și euforic, incomod și fascinant deopotrivă, cu metafore scilicite, cu ritmuri ale unei elocințe născute din reveria livrescă. Altfel, oricât de impetuos ar fi temperamentul său, textul nu ar fi însoțit de harul stilistic, nu ar răzbate atât de profund miezul estetic al cercetărilor critice. Cu o ironie care dă eleganță până și emoției, cu o frază a cărei subtilitate impune distincție și finețe, cu o rostire echilibrată, fantezistă sau, după caz, acidă, malițioasă, surprinzătoare, iată calități care au devenit în ultimul timp o rară avis. Ne convingem de toate acestea citindu-i *Semnele lui Hermes, Cordonul de argint, Efectul de prismă, Dramaturgia între clipă și durată*. Are grijă să rețină în maniera-i cunoscută și fauna de flecari, veleitari, escroci, bârfitori, meschini, pezevenghi, ridicoli și potlogari din urbea noastră și nu numai.

— Domnule Florin Faifer, ce mai faceți, ce mai scrieți (în vremuri de pandemie), pe unde vă mai umblă ideile, ironia vă este tot inepuizabilă?

— N-a trecut multă vreme de când, grație unor legi firești, puteam hălădui fără teama de urmări neplăcute, într-un spațiu în care îmi duceam, cu ritmica egală a fiecărei zile, traiul de cercetător. Cercetător științific, făcând drumul între Institutul Philippide și Facultatea de Teatru de pe strada Gândului. Zăream destul de des pogorând (joc de cuvinte) dinspre Copou spre Centrul orașului, de obosit prestigiu, un personaj a cărui ținută atrăgea, deși fără ostentație, atenția. Un chip luminos, cu o aură de reflexivitate, în care, dibuindu-i esența, identificai cărturarul.

Saluta ceremonios, cu o eleganță discretă care te reconforta și părea dornic să zăbovească la un taifas moldovenesc. Zilele trec și, nu-i așa, atâtea rămân de discutat. Dar cine mai are răbdarea să stea la o parolă (că tot suntem în landul lexicografiei) sau fie și la o bere sau la un pahar de vin, vorba cântecului ghiurghiuliu?

Ei, dragă Doamne, or mai fi și astfel de specimen. Mai la deal, în strada în pantă ce se învecinează cu Grădina Copou, stradă ce se mândrește cu numele Văscăuțeanu, un domn, cel pe care îl aveam în rândurile de mai sus, așteaptă vremuri mai îngăduitoare. Îmi imaginez că acolo, în universul cosmic, e boier Busuioc. Un împătimit al Cărții, dar și un făuritor de dicționare consultate de lume fel de fel, tineri și vârstnici, ieșeni sau străini de urbea noastră. Sunt lucrări utile și bine ar fi ca realizatorii, Nicolae și Florentin, cărora li se adaugă, ca tehnoredactor, Camelia Busuioc, să-și (re)găsească energiile ca să meargă mai departe. Nu de alta, dar te întristează gândul că merituoase nume au rămas pe dinafară. Într-un fel, era de așteptat. Cine mai răsfășie asemenea lucrări (dicționare, enciclopedii, ample bibliografii, antologii etc.) când tehnica (ultra)modernă a preluat puterea, sper să nu fie absolută? Întrebare retorică, răspuns hotărât: oricine!

E adevărat că handicapul unei astfel de întreprinderi s-a mărit. Revistele și-au scăzut dramatic tirajul, unele nici nu mai apar. Dar domnia sa, Nicolae Busuioc, nu cedează, rămâne, spre lauda lui, pe baricade. Cronicarii s-au împuținat, unii s-au lenevit, alții s-au transformat în vânători de premii. Nicu B. nu se pierde cu firea, se luptă, combate. Adică, scrie recenzii (la cărți dificile, nu pierde vremea cu bagatele), se desfășoară în cronici și cărți, emite reflecții în care se simte o fibră de moralist.

Într-o epocă de dihonie (o dihonie dintr-alea românești), condeierul din Văscăuțeanu crede cu obstinție în prietenie – și probabil de aici aplecarea lui spre portretistică, spre acele proiecții cu substanță literară, dar și etică, în care să ne recunoaștem. Efectul? Se înfiripă o suită de medalioane în care ne putem oglindi. Poate se va întreba cineva ce mi-a venit cu schița de portret de mai sus?

— Chiar așa, primul care se întreabă sunt eu!? Sigur că mă onorează (peste măsură) toate acestea, însă din prezentul dialog ar trebui să rezulte fapta, opera și personalitatea lui Florin Faifer, ipostaza în primul rând

de critic teatral (și literar în general) inconfundabil, inimitabil, de lingvist erudit, de talentat eseist, de...

— Nu, răspunsul îmi stă la îndemână. Despre N.B. (ca să nu mai descifreze toată lumea despre cine vorbesc) vreau de mult să scriu, nu numai pentru că și dânsul mi-a făcut un medalion în care și-a valorificat puterea de observație. Bine, să intrăm în regulile dialogului. Cine întreabă, cine răspunde?

— Rămân eu la întrebare. „Cine nu-i cu noi, este împotriva noastră”, principiul lui Luther. Se poartă și azi acest principiu, nu?

— N-am nicio legătură cu Martin Luther, călugărul

reformator augustin, decât poate că suntem două firi impulsive, impulsivitate care de obicei generează violențe. Și ar mai fi ceva, ceva ce ține de pitoresc: amândoi, când ne apucă, folosim călimara. Asta înseamnă că ori unul, ori altul... am dat de dracul.

— N-o să spunei că nu-l mai agreezi pe Caragiale, am avea mare nevoie și azi de el...

— Da, am ajuns la un condei scânteietor despre care m-am ocupat într-un Dicționar din urmă cu decenii. Nu mi-l alesesem eu, mă și intimidă

Caragiale, dar soarta așa a vrut. Nu regret că m-am supus acestei încercări. A fost o trudă imensă, eu fiind la început de carieră, dar a meritat. Unuia, un coleg care își ia bunul de unde-l găsește, i-a plăcut așa de mult încât l-a șparlit, făcându-mi onoarea să-l semnez cu inițialele dumisale. Dar „nenea lancu”, demonic de inteligent și „rău” al naibii, nu e românul prin excelență. A surprins într-adevăr multe păcate ale noastre, dar nici el nu era un înger. Sunt alții care pot fi luați drept model.

— Literatura este, la urma urmei, o stare a evadării în alte lumi. Ce lumi ați mai descoperit?

— Un răspuns răzleț la o întrebare ca picată din cer. Ce lumi am mai descoperit? Extraordinar freamăt de antene! Am descoperit, sub semnul teroarei, ceea lume! De aici cât să fie până în adâncurile cerești?

— Dar un asemenea dramatic răspuns nu mă împiedică să vă întreb: ce-i cu intuiția?

— A avea intuiție înseamnă a avea puțința să te transpuie în gândirea altcuiva. E un dar, e un dar de care nu dispune orișicine. Uneori, intuiția te poate scoate dintr-un impas. E bine să nu-ți lipsească în explorările de critică și istorie literară. La capitolul acesta nu stau chiar rău. Dar intuiția te mai și înșală.

— A fost cazul în ce vă privește?

— Când a „expirat” contractul meu cu Institutul de Teatru și cu acela de Istorie literară, mi-a fost greu. Aveam energie, slavă Domnului, pentru mai departe. Dar legile-s făcute pentru cei care de obicei nu găsesc altă soluție decât să le accepte. Pe mine nu sfârșitul „comediei” m-a predispus la melancolie, ci halul în care despărțirea s-a produs. Nu era, zău, nevoie de atâtea răutăți, șiretenii, manevre mizerabile. Dacă nu mi-a fost dat să merg mai departe poate vreo pravilă s-a pus de-a curmezișul.

— Poate și hazardul, poate și (ne)norocul...

— Poate că norocul nu-mi prisosește. Deși, sunt și nedrept. Odată și încă o dată am trecut razant pe lângă urata aia cu coasa. Știți, a fost cât pe ce! Asta poate să însemne că răul nu mă slăbește din chingi, ba încă se ține scai, dar și că un agent al binelui își îndeplinește misiunea.

— Mai întâlniți seniori în lumea de azi, așa cum altădată îl întâlneți pe Al. Paleologu, cel din „Alchimia existenței”? Seniorul, cum spuneți, care nu se sfia, într-un veac pragmatic, de bunele maniere și nu-și disimula încântarea pentru tot ceea ce-i frumos și elegant. Mai întâlnim azi bunele maniere?

— Trec pe lângă boierul Al. Paleologu, despre care am scris în câteva rânduri. Am fost încântat că a găsit de cuviință să-mi răspundă, asta și deoarece comentariile mele, am aflat, i-au trezit interesul. Revin, cu hazardul – că acuși tragem cortina – stau ca și cu norocul. Uneori parcă mi-ar sta în cale, alteori n-are niciun chef să ne dăm binețe. Dacă ar fi să le pun în balanță, ele s-ar cumpăni.

Cu hazardul, discuția e lungă și poate nesfârșită. Se leagă (nu știu dacă vi se pare) de ceea ce numim *noroc*. Și care intră tot în sfera întâmplării. Am scăpat, de mic copil, din câteva hopuri în care eram cât pe ce să mă frâng. Dacă am scăpat atunci înseamnă că am noroc!

În rest... Mă întâlnesc cu Dvs. în multe și nu tocmai mărunte: cultul manierelor elegante, gustul pentru frumos, nostalgia timpului care s-a dus. Și se tot duce...

— Textul de teatru vă este „slăbiciunea”, domnule Florin, acolo se află universul cu sumedenia de contrarietăți, cu frustrări, cu sarabanda de patimi ale personajelor cărora actorii le dau viață pe scenele

miraculoase. Cum se mai „mișcă” mișcarea teatrală de la noi?

— Despre teatru, aici nu-i loc de întors. Am suferit atâtea dezamăgiri, am fost gata să ies, oripilat, din sală, m-am dezgustat de câte mi-a fost dat să văd și să aud, încât sunt departe acum de mine ceasurile fericite care exercitau, la teatru și la operă, asupra-mi o magie. Magia unor spectacole de neuitat.

— Așa mare dezamăgire din

punctul de vedere al criticului?

— Lumea s-a schimbat, s-a urâtit. Teatrul, așijderea. Pe scenă, de foarte multe ori păcătoșenia, limbajul de scursură se desfășoară în voie. Ai spune că tinerii veniți acolo își fac o vinovată inițiere într-ale expunerii slobode. Juni care au fost (sau nu) inocenți și domnișoare cărora profesorii mărginiți le-au băgat în cap ideea perversă că „așa-i viața”, bolmojesc replici de-ți vine să-ți astupi urechile. Și lasă că nici ochilor nu li se oferă desfătătoare priveliști. Nuduri de calibani, muieruște dezbrăcatele, cearșafuri mânjite cu sânge ca în noaptea nunții, mimarea unor acuplări, căh! Cum Dumnezeu, secole de-a rândul au ajuns până la noi magia de adâncă rezonanță fără ca partenerii de pe scenă să-și scoată chiloții, fără să-și expună detaliile anatomice, fără vulgarități de bordel, fără schimonoseli, fără aberații?

— Să facem haz de necaz, să ne folosim de ironie, să nu ne pierdem umorul...

— Să nu-ți pierzi umorul? Dar ce motive am mai avea să izbucnim în râs? Cum să faci glume când ne-a lovit și covidul ăsta perfid și primejdios care ucide cu ghiotura? Și nu pleacă naibii acolo de unde a venit...

— Putem apela la reverii, să ne uităm mai mult la stele, să mai facem lecturi cu filtru ca în „Filtru”, o altă carte a Dvs. de exegeză riguroasă și pilduitoare, să uităm de ideea amicitiei abandonate și de solidaritatea de breaslă care se subție văzând cu ochii...

— Da, nu știu ce reverii m-au îmbiat în lunile din urmă să-mi cufund privirea în rotundul bolții înstelate. Trăiam o stare de euforie, Luna mă ținea înclăștat în visări, dar și-ntr-un simțământ de spaimă, de spaimă cosmică. Planeta noastră, pe care au cântat-o și o cântă poeții și trubadurii, mi se pare de o fragilitate, de o finalitate ce îmi dau vertij.

N-au trecut decât câteva zile și într-o seară blestemată (seară să fi fost?) ne-a înălțuit epidemia. Apoi, cu o grabă ce îți dă fiori, Pandemia. În tăcerea care ne paralizase s-a auzit o voce (a doctoriței Andreea Brumaru) de tânăra domniță, care vede dincolo de... ce se vede: „Nu e sfârșitul lumii?” Tăcerea ce s-a lăsat a părut și mai grea... Era ceva ce nu s-a mai văzut! Crăpau catapetesme și ne înconjura neantul...

— Aș spune să nu disperăm, prin câte n-a trecut lumea asta, și uite că am apucat și secolul XXI...

— Bine, dar, deocamdată, vorba maestrului Sadoveanu, provocat de o cuconiță dornică de literatură, „șăd”. Ședem și noi. E o experiență care nu se uită, prima confruntare cu coșmarul rece și inexplicabil ce ascunde atâtea taine. Da, un filtru trebuie, unul care, despărțind ce-i rău de ce e bine, recomandă – ca să răspund după o îndelungă temporizare – o vocație de moralist.

* Interviu realizat în prima decadă a lunii iunie, 2020

Gheorghe VIDICAN

NISIPUL CLEPSIDREI

strig inimii umbră fragilă să lase șoaptei
bătăile aritmice ale buzelor tale
crește strigătul precum durerea arde ca și
un arc electric fricile tale fricile noastre
alăptăm eternitatea jigodie ascunsă în
nisipul clepsidrei
uterul ei e plin de embrioni fără umbre
fără patrie
beții cu întuneric prin sărutul tău
strângem vreascuri din pădurea de
mesteceni să întreținem focul iubirii
dimineța încălzim apa de la robinet cu
durerile facerii
îți mănânc vocea ca pe o prună uscată îi
savurez șoaptele
caut perle în nisipul clepsidrei
fiecare rază a lunii latră la umbra ei
înecați în sângele nostru căutătorii de
perle își scriu testamentul în ebraică
trupul poemului un spital de eternități
mahmure
în toate paharele șampania e vid
acel vid ce naște curcubeie în pânțele
poemului tău
te pregătești să pleci din mângâierea mea
în sărutul meu
miros ca și nisipul clepsidrei
eternitatea un cântec de leagăn pe buzele
noastre
rochia ta mângâie înserarea ne salvăm
libertatea în lacrima curcubeului
îmbrăcată în urmele noastre șopârla
nisiparniță de destine
răstoarnă paharele bărbaților mahmuri în
noi
mască respirația unui copil în sărutul
nostru
fericirea unei pitulice în zâmbetul
profetului decapitat în piața publică
miroase a lavandă
singura plăcere a fericirii e să scrie poeme
existențiale postdecembriste
rădem ne scărpinăm cu degetele orbului
zâmbetul
privim zborul acela stăruitor din noi ca pe
o metaforă în scârțâitul sărutului
în oglindă fiecare mască devine umbră
răsăritul soarelui o vatră plină de rugăciuni
cerul golaș în privirea contesei walewsca
trădătoare de iubire pentru polonia
chipul tău un fluture curcubeu în nisipul

clepsidrei umbra mea eternitate strecurată
prin lacrimă
ușa trântită ac de ceasornic bărbierit cu
forfecă de tuns amintiri
calea lactee plină de șoareci
ronțăie bătrânețea din razele lunii
în toate paharele șampania e vid
arde tăcerea buzelor
liniștea putrezește în dorința cărnii
nisipul clepsidrei câmp de maci în poemul
tău
trupul lui e labirintul meu devin poem pe
linia unui orizont virtual
înfloresc doar pentru cerșetori în sărutul
tău
dau dimineții palme să o trezesc la
realitatea crudă a tinereții
tu așteaptă nașterea păsării phoenix din
cenușa coapselor lui napoleon
crește strigătul trădării arde arcul electric
fricile tale fricile noastre
alăptăm eternitatea jigodie ascunsă în
nisipul clepsidrei
zarurile
sărut prefăcut de trupul meu în poem
te pregătești să pleci din mângâierea mea
să-mbraci pielea poemului

UPU

mâna ta arde pădurea de mesteceni vocea
ta îmbrăcată în pașii mei transformă
tăcerea în biruință
ai inversat mersul acelor de ceasornic în
lacrima mamei
din afară clepsidră din lăuntru umbra ei
mă lipesc de pereții în care e zidită durerea
e un du-te-vino la camera de gardă
îmbraci oglinda cu zâmbetul tău
cerșetorii de la colț și-au tăiat foamea în
felii
întind mâna în vocea ta să le descânți de
deochi
ciudățenii în șoaptele trecătorilor
trecerea de pietoni plină de cioburi
degetele orbilor ne recompun sângele
țipetele devine rădăcina raiului cel
înjunghiat își plânge sângele
vocea ta un geam deschis în vocea lui
poem cu influențe optzeciste
privirile noastre au ridurile unui vechi
cărturar

înfloresc în ghiozdanul copilăriei mele
devin situații de urgență fericirile altora
la upu mâinile noastre se deghizează în
mâinile altora
duc bătrânețea la sterilizat
la upu durerea e un cântec de dragoste
fredonat de elicele elicopterului
vocea ta iartă zgomotul mașinii de spălat
ce ne-a invadat poemele
rufele se spală în familie
poemele se întorc în vocea ta precum
uitarea la muzeul de trotinete
te întorci în mine îți aud urmele pașilor pe
trecerea de pietoni
e nevoie de zgomotul mașinii de spălat
prin poeme
numai așa se fac auzite
ca să fim fericiți trebuie să ne hrănim cu
zgomotul străzii
pădurea de mesteceni arde în vocea ta
moare de ciudă precupeța de nimicuri
când îți ascultă pașii
la upu durerea e un cântec de dragoste
clipuri pe youtube cu poemele noastre
fericirea altora îmbracă fumul scrumierei
în miros de trabuc imperial
aglomerație pe trecerea de pietoni un
spectacol al foamei
tăceri gătite la focul mocnit al istoriei
știrile de la ora 13 îți rostesc numele
vocea mea un sens giratoriu plin de
pelerini
tu locuiești în pașii lor
umbrele noastre se duc de mână la biserică
cad șoaptele din farfuria cu supă a
precupeții de nimicuri
tăcerea se instalează cu scripetele pe
umărul doctorului de la upu
mâna ta arde pădurea de mesteceni din
visele cerșetorilor
conversații în esperanto la camera de
gardă
în trupul meu se deschide o cutie a
pandorei
mirosul cafelei aburește răsăritul soarelui
pielea poemelor noastre îmbracă zgomotul
mașinii de spălat
povești de iubire în vocea femeii de
serviciu
la upu
vocea ta îmbrăcată în pașii mei transformă
tăcerea în biruință

„Modelarea omului de către om”. Matei Brunul, păpușarul devenit marionetă

Când ajungi, din pur accident, să nu îți mai amintești nimic din ce s-a petrecut în viața ta în ultimii douăzeci de ani și rămâi doar cu frânturi vagi dintr-o copilărie de mult apusă, când viața ta anterioară devine un caleidoscop de imagini și impresii ca dintr-un film de zece minute din era primitivă a cinematografeiei, când te simți ca un nou-născut fără niciun fel de trecut dar ai în jurul tău oameni care se arată binevoitori cu tine și te trezești deodată cu o garsonieră, o slujbă decentă și oameni care au grijă ca totul să decurgă normal în noua ta viață, mai are sens să cercetezi, să scoți la iveală lucruri nocive ale unui trecut pentru care oricum cei de sus au avut grijă, în contextul moralei lor fals-progresiste, să fii iertat? Aceasta este una dintre dilemele cu care pare să se confrunte protagonistul din *Matei Brunul*, romanul lui Lucian Dan Teodorovici apărut în 2011, tradus în mai multe limbi și distins cu numeroase premii literare și opinii critice entuziaste. E o premisă bună pentru un roman despre atrocitățile comunismului, despre condițiile crunte ale închisorilor din perioada stalinismului românesc, perioadă considerată de mulți cea mai dură de-a lungul celor peste patruzeci de ani de comunism din România. O premisă atractivă pentru oricine dorește să pătrundă în universul exploatarei totalitare și al disidenței politice, teme care au fost destul de des abordate în literatura noastră de după revoluție.

Bruno, așa cum este el numit în original, nu este însă un disident; el ajunge să fie încarcerat din pură întâmplare, fiind acuzat de complicitate în acțiuni contrarevoluționare și complot împotriva orânduirii doar pentru că doi dintre elevii săi cărora le preda cursuri particulare despre teatrul de păpuși și marionete își mărturisesc, în mod forțat, vinovăția. Având rădăcini italiene și petrecându-și o parte din viață în Italia, Matei Brunul e departe de a fi implicat în sfera politicului, singurele lui pasiuni reale fiind actoria și mânăuirea de marionete, așa că toate transformările prin care trece personajul, de la simplu pasionat de teatru la întemnițat, de la temniță la libertate, de la omul vechi la omul nou, de la marionetist profesionist la marionetă a sistemului, stau sub semnul hazardului. Ceea ce te determină să empatizezi cu personajul este condiția lui psihică de amnezic ce îl face în mod inevitabil vulnerabil în fața mașinațiilor partidului, o victimă a alienării față de propriile sale gânduri și amintiri.

Acest statut de alienat pe care îl dobândește în urma unui accident cerebral în pușcărie, un accident care aparent nici măcar nu a fost plănuț de către cei de sus, el nefiind o personalitate importantă, e destabilizat de momente de luciditate în care încearcă, împreună cu Eliza, informatoarea responsabilă cu reformarea sa care treptat se atașează emoțional de el, să își reconstituie amintirile.

Romanul lui Lucian Dan Teodorovici se axează pe de o parte pe această pendulare în mintea personajului între conformismul la condițiile de om nou care contribuie la viitorul strălucit al societății multilateral dezvoltate, așa cum era ea numită în mod clișeic în acele vremuri, și o paranoia care provine din senzația de a fi mințit chiar de așa-numiții prieteni ai săi în legătură cu trecutul său, complet justificată ținând cont că datele din dosarul său sunt atât de vagi încât par mai degrabă să marcheze o non-existență. Pe de altă parte, narațiunea se împarte pe două planuri, cel al istoriei concrete, al vieții lui Bruno în închisoare și al trecutului său de păpușar, și al istoriei fabricate, manipulate, prezentul în care Bruno, mai întâi un banal îngrijitor la teatrul de păpuși, iar apoi lucrător pe șantier, este măcinat de îndoială, dar și de incapacitatea de a-și depăși condiția de om de paie. Folosind aceste instrumente de *storytelling*, Teodorovici reușește să te captiveze ca cititor prin crearea de personaje vii cu care să empatizezi, prin intensitatea și dramatismul scenelor, prin dezvoltarea minuțioasă a poveștii și menținerea tensiunii pînă în ultima secvență a cărții; practic, romanul are cam toate ingredientele unei rețete de succes și, poate cel mai important lucru, creează emoție. O carte bine scrisă, la care nu prea ai ce reproșuri să aduci; poate doar momentele în care frazele par să se lungească prea mult, fragmentând discursul narativ și îndreptându-se spre direcții nebănuite inițial, dar până la urmă aceasta e una dintre particularitățile romanului, nu aș considera-o o tară a scriitorului.

Totuși, ceva lipsește la acest roman, nu neapărat ceva ce îl împiedică a fi un roman solid, bine scris, căci Lucian Dan Teodorovici se numără printre scriitorii români cu multă maturitate în crearea de proză, cu o abilitate foarte bună de a construi personaje, scenarii credibile, situații reale; *Matei Brunul* este considerată de critici cea mai bună carte a autorului și unul dintre romanele remarcabile ale literaturii române de după revoluție, un roman foarte bine documentat

pe această temă a închisorilor comuniste din România. Lucrul care totuși îi lipsește în a fi un roman excepțional, statut pe care unii critici i-l acordă este, cred, inovația, poate chiar experimentul în discursul narativ. Dacă e să luăm fiecare dintre cele două planuri în parte, fiecare istorie este relatată într-un mod destul de convențional, aproape în stil documentaristic plus ceva ficțiune, în special în partea de istorie adevărată, în perioada închisorii, unde personajele episodice cu care Brunul interacționează sau chiar se împrietenește au acel statut de vremelnice în mintea ta ca cititor; practic, la un moment dat, fiecare capitol din partea de istorie concretă îi este dedicat unui personaj de acest gen care dispare la final, dispariție logică, de altfel, ținând cont de context, dar în același timp dispare și din mintea ta. Ideea e că, uneori, această dedicație pentru document, pentru tematica în sine, tradusă în scris printr-un profesionalism rigid, punctual, această abordare sobră a subiectului venită poate dintr-o fidelitate exacerbată față de detaliul istoric poate da impresia de sterilitate în discurs. Nu vreau să îi iau nimic din meritele romanului pentru scenele remarcabile în care reușește să pătrundă foarte subtil în drama intensă a protagonistului cum e cea din capitolul de deschidere în care Brunul, în așteptarea Elizei, plimbându-se cu marioneta sa prin Piața Unirii, încearcă să numere pașii de care e nevoie pentru a crea o cărare perfect bătătorită în zăpadă, sau dialogurile cu Eliza marcate de fragmentări prelunge care marchează confuzia personajului în procesul de gândire și de amintire. Sunt momente foarte bune de ficțiune, aproape cinematografice, care reprezintă o dovadă a abilității scriitorului de a transmite emoții și de a crea tensiune dramatică. Însă între toate aceste momente, apare senzația că e un roman scris după o anumită rețetă care a generat și alte romane, o impresie de o oarecare familiaritate în acest caz. *Matei Brunul* este, așadar, un roman scris la modul serios, profesionist, exhaustiv în prezentarea de detalii, eficient în crearea de personaje vii și scene dramatice intense, și chiar și fără acele elemente de experiment și inovație în discurs, chiar și fără acea îndrăzneală care acordă romanelor excepționale un colorit special, rămâne o carte fascinantă care te ține în priză de la început până la sfârșit, iar aici includ și ultimul capitol, un final foarte bun care marchează în mod eficient tragedia personală a vieții protagonistului.

Flavius PARASCHIV

Ficțiuni secunde

Cunoscut inițial mai mult pentru cărțile de informatică, Mircea Băduț (n. 1967) a devenit treptat un nume care nu a putut trece neobservat în climatul literar contemporan. După debutul din 2006 cu *Ficțiuni primare* urmează un volum-experiment (*Ficțiuni Familiare*), scris în colaborare cu propria lui fică, o carte în care se deja anunță „gustul” autorului pentru o proză mai puțin convențională. Totodată, nu trebuie trecute cu vederea nici lucrările eseistice din *DonQuijotisme AntropoLexice* (2015/2017) și nici textele din *Intoarcearea perenă* (despre acest ultim volum am mai scris și cu altă ocazie).

Din „repertoriul” autorului face parte și *Ficțiuni secunde* (Editura Europress), volum care a apărut prima dată în 2016. Cartea a cunoscut anul acesta o ediție nouă, revizuită, autorul introducând, așa cum anunță și prologul, câteva texte care au mai fost publicate și în volumele anterioare.

Înainte de toate, trebuie remarcat faptul că *Ficțiuni secunde* debutează cu o notiță prin care cititorul este „atenționat” că unele povestiri respectă liniaritatea discursului narativ, în timp ce „alte curg într-o diluare alcalină, cu accent pe umanitatea adiacentă (sau substituentă) climaxului” (p. 6). O afirmație curajoasă, care, într-o oarecare măsură, reușește să surprindă profilul unor proze „altfel” din cartea de față.

Textul care deschide volumul – *Ca un fum de pipă* – este un exemplu tipic de narațiune care reușește, după cum sugera și Roger Caillois în *Eseuri despre imaginație*, să realizeze o ruptură în coerența realității. Vorbim, așadar, despre un eveniment care mută personajul (și eventual cititorul) în zona fascinantă a nesiguranței și a improbabilului. În cazul de față, credibilitatea este demontată chiar din prima secvență: „– Nepoate, mi-a răsărit un extraterestru în grădină!” (p. 7). Nu este greu de imaginat ceea ce va urma. Bunicul și nepotul vor intra într-un dialog, care, evident, va debuta cu neîncrederea tânărului în afirmațiile bătrânului. Treptat, seniorul oferă niște detalii care depășesc limita rațiunii, iar nepotul este nevoit să creadă ceea ce aude și decide să se ducă să vadă dacă, într-adevăr, entitatea extraterestră chiar există. Finalul nu mai este relevant în acest caz, pentru că

întreaga substanță a epicului se consumase deja în prima parte a povestirii.

În astfel de cazuri, Băduț dovedește că stăpân pe propriul condei, iar artificiile narrative care ajută la construirea atmosferei nu-i sunt deloc străine. Suspansul, dozarea misterului, întârzierea intenționată a momentului de maximă intensitate, finalul incert, care lasă mereu loc de interpretare etc. sunt doar câteva dintre elementele pe care autorul le cunoaște și le utilizează convingător pe tot parcursul lucrărilor literare din *Ficțiuni secunde*. Deși nu mizează ca Lovecraft, Arthur C. Clark etc. pe apariția unei crize care să schimbe total fundamentele protagoniștilor, există totuși unele momente în care lumea personajelor trece printr-un proces de reconstruire a relației cauză – efect.

În centrul prozei *Euterpiene*, spre exemplu, se află un grup muzical alcătuit din câțiva tineri energici și dornici de afirmare. După efortul depus pentru a înregistra piesele mult visate, muzicienii reușesc, într-un final, să vadă un potențial album, pe care îl vor trimite, după finisajele necesare, unor case de producție. Totul părea a fi în grafic, dar totul se schimbă atunci când sunt anunțați că o melodie de pe viitorul album seamănă izbitor de mult cu o piesă compusă de o altă formație. Textul refuză să ofere răspunsuri la curioasa întâmplare, dar trebuie menționat aici și faptul că instanța narativă reușește să jongleze abil cu orizontul de așteptare al cititorilor, evitând intenționat (și convingător, de altfel) orice lămurire logică, realistă etc.

Există în volum și proze în care SF-ul este baza. În aceste povestiri, autorul nu mai apelează atât de mult la *suspens* (a se vede cartea Marianei Neț despre acest subiect) și propune un alt tip de discurs epic, unul mai „rigid”, bazat pe descrieri elaborate. Un exemplu potrivit în acest sens este *Singurul meridian*, unde pe fondul unei călătorii dificile printr-un mediu ostil, publicul cititorul va descoperi faptul că protagonistul, care, de obicei, este axul oricărui nucleu epic, poate fi lăsat în planul secund, mai ales atunci când atmosfera devine punctul central al întregului scenariu literar: „După încă o săptămână noroiul apos se transformase într-unul mai gros, ce făcea încălțăminte să găfăie. Hm!

Noroiul... Tot trasând, cu ochii și cu pasul, meridiane peste întinderile planisferice, am ajuns să-mi spun cu academică autoironie, că aici noroiul nu se datorează umezelii, ci lipsei condițiilor de uscare” (p. 72).

În unele texte, Mircea Băduț dovedește, în primul rând, că are talent de povestitor, iar în al doilea rând, se mai poate observa și faptul că prozele scurte, intense și dinamice sunt punctul lui forte. Acesta este și cazul narațiunii *Trei treimi*, spre exemplu, unde motivul dublului devine pretextul unui aventuri metafizice. Dublul protagonistului, care este prezentat mereu într-o postură negativă, pare a fi desprins din tradiția gotică engleză. Cu toate acestea, Băduț accentuează, pe urmele lui Doinaș, de exemplu, confruntările celor două entități, episoadele devenind, astfel, adevărata miză a întregului periplu narativ.

Așa cum anunța și prologul, în volum sunt reluate și câteva texte din cărțile anterioare și mă refer aici la reinterpretările de mituri și legende (pilda fiului risipitor, povestea meșterului Manole etc.). Deși toate aceste povestiri probează prezența inventivității, iar autorul le oferă un alt sens prin instrumentele literaturii, lipsește totuși ceva. Cum am menționat deja, Mircea Băduț este capabil de a realiza momente intense și convingătoare în prozele cu o densitate epică mai mică. Atunci când încearcă să prelungească dezvoltarea personajelor pe mai multe episoade, scriitura devine ușor diluată, prozatorul încercând prea mult să-și susțină ideile sau viziunea, ignorând, în același timp, elemente cum ar fi *pacing*-ul, spre exemplu.

Cu toate acestea, în *Ficțiuni secunde* avem de-a face cu o proză „altfel”, prin care se încearcă depășirea simplei înlănțuirii de secvențe literare. De altfel, proza realistă este la mare dezvoltare acum, spre deosebire de volumele în care se experimentează cu formulele literaturii. Această din urmă categorie este mai puțin reprezentată în România, dar dintre cei care propun o scriitură diferită, trebuie amintiți, spre ilustrare, Constantin Pricop (cu romanul *Noua educație sentimentală*), Gabriel H. Decuble (cu al său text *Tu n-ai trăit nimic*), Adrian G. Romilă, cel care a publicat anul trecut provocatorul roman intitulat *Apocalipsă* și alții.

Război cu Biblioteca nu se face!

Supraviețuitor în România lor (Editura Conta, 2019) poartă, pe exemplarul meu, următoarea dedicație, datată ianuarie 2020: „Doamnei Magda Ursache, cu afectuoasă prietenie, această poveste trăită cu toți porii inimii și sufletului”.

Titlul meu, o parafrază după Giraudoux, *Război cu Troia nu se face*, putea fi formulat și după Iorga, care vedea războaiele, de când lumea lume, duse pro sau împotriva Bibliotecii.

Execuția lui Adrian Alui Gheorghe, directorul-manager al Bibliotecii „G.T.Kirileanu” din Piatra Neamț, s-a întâmplat în 2017. Comisia de evaluare (troica Dulamă-Strochi-Fintinaru) a lucrat cu sutimi. Cu 11 sutimi. Atâta a lipsit până la 7-le obligatoriu, venit după alte două evaluări, una de nota 10, alta de nota 9.

Au urmat cuvinte **lărmuitoare** - pentru că demiterea lui Alui a făcut valuri mari în presa scrisă și online, internetul dând pe dinafară - privind revenirea la o decizie strigătoare la cer. Scriitorul Dan Lungu, în calitate de senator, a rostit, în 15 mai 2017, o interpelare către premierul Sevil Shhaideh și către ministrul Culturii, Ionuț Vulpescu.

Da, Adrian Alui Gheorghe a fost demis pentru că **ineptocrația** (cuvântul lui D'Ormesson) a fost totdeauna eficientă când și-a descărcat „umorile” pe profesioniști. Am avut și eu de-a face cu destui ineptocrați PCR, după ce am fost scoasă din Universitatea „Cuza” și Institutul „A. Philippide”, de trei ori (record!) în doi ani. Unul dintre politrucii care abia m-a primit în audiență, tractorist la bază, după ce mi-am pledat cazul (luasem examenul de titularizare cu cea mai mare notă și cu felicitări în Sala de consiliu a Rectoratului) mi-a spus sarcastic: „Or fi fost ceilalți prea proști, to'arășă.” Însă „proștii” rămăseseră pe statul de funcțiuni. Și ce dacă? Ce să mai fi zis decât ca Avva Moise: „Dumnezeu îl știe pe fiecare”.

În cazul Adrian Alui Gheorghe, n-au contat cele peste 40 de titluri de autor, zecile de mii de pagini scrise, nici titlul de cetățean de onoare al orașului Piatra Neamț. Sunt sigură că troichiștii (le-aș putea spune și trochiști) l-au taxat prea „agitat” atunci când l-au demis. Nu se astâmpăra: i-a întors pe tineri spre carte, a umplut Biblioteca de cititori. Or, ne aflăm în războiul de 30 de ani cu Gutenberg, cu valorile culturale. Ne lăsăm nu doar ajunși din urmă de proletcult, cu al său *Index librorum prohibitorum*, dar pare că vrem a-l depăși: cad capodoperele din manuale școlare precum frunzele toamnei. Cum să iubești ca un român literatura română? Nu-i în trend!

Se poate vorbi chiar despre o știință nouă: etichetologia. Mai exact, demonizarea prin etichete ca terminat, expirat, reacționar, conservator... Noii barbari (progresiști) schimonosesc tot rostul. Credința creștină e batjocorită concertat: ar vinde iluzii ca viața veșnică; or, noi vrem viață pământească acum, nu-n veac! Ni se cere să nu prezervăm Biserica și potirul ei „infectat” (cu virusul Corona). Nici hotarele. Puterea dăruirii pentru neam este etichetată ca tară din vremea ailaltă, apusă. Cine nu și-a schimbat patria ca pe-o pășune mai bogată sau nu și-a dezvoltat *loco* al optulea simț, *al descurcării*, va avea o dispariție rapidă. La fel, familia clasică. La fel, țărănul clasic și datina lui. Un rector spunea că, de ani de zile, Politehnica n-a mai avut absolvenți de proveniență rurală.

Trăim o epocă de refuz. Valori ce ne-am dori să fim? N-avem! „Vremile-s altele!”, ni se tot repetă de la canale televizuale, de la catedre școlare și universitare. Nu v-ați săturat de limba asta, de aceeași limbă neolatină, pe care n-o s-o mai vorbească nimeni curând și în care s-a scris o literatură minoră?

Da, e greu de supraviețuit în post-morală. „O farsă fesenistă e viața țării-ntregi”, ricana Luca Pițu, făcând haz de nebaz. Asurziți de explozia lambadelor și a manelelor, de vuvuzele politice, românii și-au dat votul pe-o votcă și pe-o găleată de plastic. Intellectuali, pe ce? Pe un pix ieftin, cu care Noica era convins că se poate scrie o carte mare? Nooo! Pe slujbe bine plătite, pe sponsorizări și tot șăamădăul. De-ar fi numai atât, dar e cu mult mai mult. Elitiștii noștri nu-s ineptocrați, ci bine orientați, au prins nu doar trenul regal, ci și avionul prezidențial. Câștigă doar cine are fler pentru tendințe. Imediat după acel Decembrie, intelectualul pragmatic căuta un preot prin familie sau un deținut politic. Acum, e mai util un securist. Câți dintre cei în suie rapid pe vrejul de fasole n-au așa ceva în ascendență? Măcar tată-socru, dacă nu tată, măcar mamă-soacră, dacă nu mamă.

Ce face Alui, în acest context al *culturii anti-culturale* (și-i mulțumesc pentru sintagmă lui Gheorghe Grigurcu)? Propune un refugiu intelectual sigur: sala de lectură. Nu-i refuză pe condeierii care au ceva de spus, îi aduce pe cei mai

reprezentativi în urbea sa. Nu amatori, nu non-cărțari, ci aleși ai cuvântului. Așa cum este el însuși. Iată de ce Teodorei Stanciu, o voce (nu o *vloce*) a radioului și președinta Asociației Ziariștilor Independenți din România (AZIR), secția română a Asociației Jurnaliștilor Europeni, cu sediul la Bruxelles, i-au fost alături mult peste 600 de semnatori ai petiției, cerând anularea penibilei decizii. Iar probele din „reacția facebook” sunt copleșitoare.

Trebuia demis Adrian Alui Gheorghe, nu-i așa? Uite-te la el! Când se distrug pozițiile statuare ale literaturii, el îl suie pe soclu pe Eminescu; pe I.L. Caragiale l-a vrut statuie pe sol, să poată fi luat la braț de cetățenii care mai cred în puțința de a corija a *oftalmoftologiei* (terapie Vasile Gogea). N-a mai apucat să-și realizeze proiectul. Măcar n-a mai prins, ca director al Bibliotecii, molima dărâmării de statui. Gherea, salvat de Ornea, va rămâne, pariez, dar despre Eminescu ni se spune că sună a gol și nici Iisus nu le sună unora mai plin. Ce-ați zice de o statuie a lui Dulamă de a-nclăre? Sau de una a lui Strochi, înfioat în pene că l-a zbrâncit afară pe in-amic?

M-am întrebat (și ca mine, semnarii petiției, neluau în seamă de fururi), care au fost motivele destituirii. Nici un motiv. Comisia (și de aceea ortografiez Kamisia, ca-n vremi staliniste) a găsit, pesemne, motive ...plauzibile:

faptul că Adrian Alui Gheorghe e revoluționar fără carnet și privilegii aferente, că e incontrolabil politic, ba chiar în delict de opinie cu puterea locală.

A fost vorba de vreun malpraxis managerial? Nici vorbă. De o cabală a mediocrilor? Asta da. De o querellă a invidioșilor? Cu siguranță. Psihiatrul scriitor Constantin Romanescu, după modelul „Atelier de comandă, confecționăm genți diplomat din conlocutori”, propunea un atelier folosind materialul clienților: pielea confrăților și consurorilor. L-au eliminat una-două din presa iașiotă, la ceas rău de „dosariadă”, cu tot cu superba sa rubrică.

Alui a avut în lista de prieteni destui ne-prieteni, deși generozitatea lui e proverbială. A avut și are relații toxice, nu se învață minte. Mă tem că sursele ne-fericirilor sale nu sunt dușmanii, ci prietenii. Știu, din proprie experiență, cum e cu iertarea, cu mâna întinsă, la greu, unui fals prieten. Imediat ce iese din impas, ai parte de invective lipsite de cea mai elementară decență. Sau de lovituri de pedeapsă sub acoperire. Cu replica lui Th. Mazilu: „Mă scuipi, dar nu-mi spune că plouă”. Mai știu și cum te ocolesc prieteni de casă și de masă, până la a nu-ți mai da bună ziua. După eliminarea din presă, numai Mihai Ursachi și Ioanid Romanescu mă mai salutau. Am re-debutat cu nouăzeciștii, după ani lungi de tăcere editorială, știu multe despre umbră și penumbră. Iar „camarazii” nu renunță ușor, mai ales bumbești-livezenii, cum le spunea Petru Ursache. Un stilistician afirma, în „Cronica” postsocialistă, că *Universitatea care ucide* e scrisă de Petru. O imensă plagiatore, răspândăcă de bârfe prin Târgu Ieșilor, dulcele, spune cui vrea s-o asculte că scriu postum cărțile Bătrânului și-i pun numele pe coperte. Aș vrea eu să scriu ca el, să am erudiția lui (om născut cu cartea în mână, ca-n basm), dar analfabet în arta

compromisului și călcător în toate străchinile PCR.

Comuniștii mergeau pe principiul *care pe care*, urmărind distrugerea „păturii intelectuale” nealinate. Care pe care a funcționat și-n cazul A.A.G.. Dar care-cine? Trăncănitori de rând contra unui om –spectacol la multe evenimente culturale de el organizate, care are mereu ceva important de spus? Cum să-i închidă gura Dulamă și Strochi, deloc biblioteconomiști? Oamenii de bun simț (ca Mihai Merticaru) s-au recuzat când au înțeles marile manevre ale Kamisiei, unde singură doamna Fântânaru era în specialitate, deci putea judeca drept. Și dacă da, de ce a acceptat o execuție nedreaptă? A fost o greșeală? Îi aduc aminte de vorba celui franțuz teribil care spunea: E mai mult decât o crimă: e o greșeală. N-a văzut capacitatea de construcție a lui Adrian Alui Gheorghe sau n-a vrut s-o vadă? De miopia forte a lui Strochi, când e vorba de un cobreslaș, nu mă îndoiesc, nici de știuta-i grandomanie, nici de preaștiuta-i fesenerie- pesederie. Și culmea-culmilor: Adrian Alui Gheorghe, atunci prieten bun, a insistat enorm pe lângă Petru Ursache să-i facă loc lui Strochi la un doctorat.

Am vorbit de multe ori despre lipsa de solidaritate a breslei. Risc să mă repet: asta-i publicistica! Scriitorul român, mai ales în ultima vreme, se consideră „croitor de pâine” numai pentru sine, vorba hâtrului Creangă, gemelar cu Eminescu. Am fost pe post de observator (din off) al membrilor USR. Spunea Cătălin Mihuleac, într-o tabletă, că *Puțină modestie chiar și medicul recomandă*, nimerind, ca de obicei, *La țintă*. Analizând stilul iașiot, ca să nu-i spun mafiot, am aflat cuvântul de ordine: „Du-te tu, ca să mă așez eu!” La înlocuiri și la înlocuitori suntem maeștri. Întrebare parantetică: Știți cu cine a fost înlocuit Alui? Că eu nu știu.

Și câte polci pe furate nu s-au jucat la Ieș! Corneliu Ștefanache, nesupus cenzurii –dresură, a căruia „Cronică” era, în anii 70, revistă de opinie, nu glumă, a fost înlocuit de subpusul Leonte. La Universitate, în anii 90, a fost adus să predea clasicii, în locul lui Mihai Drăgan, platul Mănuacă. Numai de modestie n-a suferit. Când a fost pus redactor șef la „Convorbiri literare”, în 2001, a avut în grijă ca nu cumva să public ceva acolo. „Ori eu, ori Magda Ursache.” Orbit de furie contra mea (habar n-am de ce, doar el mă eliminase, la comandă de sus, din Institutul „A. Philippide”; e ca-n Mazilu: „Eu i-am dat o palmă și tot el zice că i-am dat o palmă”), nici n-a văzut că Petru Ursache era de față. Atunci, Petru a vrut să renunțe la rubrica din „Convorbiri”. Nu l-am lăsat: prea ne scosese de peste tot politrucii. Când mi s-a interzis mie semnătura, „Cronica” lui Leonte nu l-a mai publicat, deși semnase acolo de la primul ei număr, restricție urmată de Ion Țăranu și alți *i-nimici*.

Tot Cătălin Mihuleac, în aceeași tabletă, amintește de Borges, care a refuzat să se pronunțe într-o chestiune delicată: „Dar cine sunt eu să dau asemenea verdicte?” Ar fi spus asta Lucian Strochi?

Pe Bahlui, se află o droaie de maeștri care se cred nobelizabili, ceea ce-mi aduce-n minte butada lui Victor Eftimiu. Gratulat cu „maestre”, a replicat: „Maestre? Mai este!”. Iar criticiștii și mi(s)tificatori ai camarazilor de gașcă literară sunt destui. Ar putea deschide un magazin de perii pentru umerii șefilor. Nu deji așa ceva, perii, ai parte de feșteleli. Cu răstelile șefilor culturici (Floareș, Țăranu, Puha) eram obișnuiți. N-am crezut că se vor repeta postsocialist. Când li se pare că ai vreo rezervă privind activitatea literară a gurului, te poți aștepta la orice. Îi papagalizezi opiniile, te-ai scos; n-o faci, ești ocărât, jignit, hilit.

Partizanatele nu-s discrete deloc, nicăieri. Antedecembrist, semi-analfabeții îi surclasau pe erudiți, incultii pe culți, excepționalilor li se disprețiau gustul, stilul, tot. Vreme de decenii, în fruntea Filialei Iași, se afla cocoțat un muncitor tipograf, invidios, ranchiunos pe cei mai dotați intelectual decât el, adică pe toți. În fine, a cedat „arma ideologică” altui activ, care mi-a arătat odată două poze ale lui: una cu Ceaușescu, alta cu Iliescu. I-a folosit pe amândoi. Are indemnizație de merit, are. Are Premiul Academiei, are. Are de toate, doar caracter nu.

Nu numai în Yashington funcționează uns, cu toate motoarele, interesele de gașcă, ci și mai departe de centru, la *limes*, unde ai zice că atmosfera e alta, că aerul e mai pur. Poveste! Și acolo munca poate fi anulată de nemuniciți cu gândul, și acolo adevărul umblă bătut ca mărlul, și acolo justiția e mai mult surdă decât oarbă. Și ce să-i spun lui Adrian Alui Gheorghe, în încheierea acestor rânduri? Că dificultățile te fac mai puternic?

Revolta mea e din „toți porii inimii și sufletului”. *Punctum*.

ZIGURAT

Nr. 15, iulie 2020

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Eugen MUNTEANU

Cîteva gînduri la despărțirea de Florin Faifer

De câteva ore, de când am aflat că nu mai ești printre noi, sunt buimac, dragă Florin, și nu mă pot decide ce să fac! Să scriu despre tine câteva rânduri sau să tac, lăsând să treacă nemarcată această clipă insuportabilă, care îmi cere să accept că nu mai ești, nu mai trăiești, nu mai ești viu, nu mai ești printre noi? În fond, am scris despre tine de câteva ori, pe larg, încercând să spun ce înțeleg din opera ta și ce cred despre locul ocupat de tine în istoria culturii românești din ultima jumătate de secol. Totodată, am scris despre tine și ca prieten, despre cum te vedeam, cum te simțeam, despre ceea ce îți datorez. De aceea, nu aș vrea să mă repet. Cititorul interesat poate ajunge ușor, dacă dorește, la paginile respective. Dacă m-am hotărât, totuși, să scriu, sub presiunea momentului, câteva rânduri, este din două motive: *mai întâi*, ca să îți spun limpede ceea ce nu îți puteam spune în față și, *în al doilea rând*, să trag de mîneacă și să le bat obrazul acelora dintre „colegii” și contemporanii tăi și ai mei care te-au nedreptățit, dându-te deoparte, însușindu-și, în unele cazuri, munca ta, deplin conștienți că ești prea delicat ca să protestezi și să îți revendici merite nu închipuite, ci reale! Știu prea bine la ce să mă aștept scriind ceea ce scriu și afirmând ceea ce afirm.

Ad primum. În raport cu talentul tău literar, cu subtilitatea spiritului tău dissociativ și cu inteligența cu care te-ai înzestrat ursitoare, la care s-au adăugat acribia, spiritul metodic și puterea de muncă însușite prin exercițiul de cercetător profesionist al istoriei literaturii române, recunoașterea colegială și meritele onoruri publice au fost meschine sau te-au ocolit de-a dreptul. La premii, medalii, sinecuri ministeriale, directoriale sau academice din sistemul public s-au înghesuit cohorte de pigmei și impostori. Fiindcă nu ai învățat să dai din coate și să te bați cu pumnul în piept, asemenea „delicatețuri” te-au ocolit. Expert absolut în literatura de călătorie românească, nu ai făcut parte niciodată dintr-o „delegație scriitoricească” în țări exotice precum China, Coreea sau Vietnam, altele, mai apropiate, precum Albania sau Cehoslovacia, odinioară, nici, mai târziu, în Franța, Spania sau Suedia etc. Listele erau ocupate de numele unor „poetii”, „prozatori” sau „critici literari”, cam aceiași mereu, unii dintre ei cu talent zero și merite neglijabile. Subtil și pasionat cunoscător al teatrului românesc și a celui universal, pe care le-ai servit, tânăr, ca secretar literar al Naționalului ieșean, iar, mai apoi, ca profesor și îndrumător doctoral la conservatorul ieșean, nu ai avut niciodată loc în vreun juriu sau în vreo „delegație” peste hotare, mai mult sau mai puțin oficială.

Ad secundum. Știe toată lumea că ai fost un stâlp de bază al opere capitale care este *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, lucrare colectivă inițiată la jumătatea secolului trecut la Institutul de Filologie Română «A. Philippide» al Academiei Române (pe atunci: Institutul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor al Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași) și finalizată în 1979 într-un prim impozant volum care a făcut epocă. Într-o actualitate literară dominată, pe de o parte, de ideologia falsificatoare a regimului comunist, cu hidoasele și ridicolele ei excese protocroniste, și, pe de altă parte, de gesticulația țâfnoasă și epidermică a „criticii de întâmpinare”, prefigurând încă de pe atunci găștile (pardon: grupările!) literare de astăzi, iată că apare *Dicționarul*, „instrument de lucru” normal în culturile mature, dar o *rara avis* în țara noastră. Ulterior, când Institutul nostru a fost preluat de Academie, iar *Dicționarul* a devenit, dintr-o marcă ieșeană, un „proiect național prioritar”, nu te-ai priceput să faci temenelele convenite noilor stăpâni. Așa încât, ai primit ce ai meritat: tu, acribil și migălosul, disciplinatul și credinciosul, ai fost scos la pensie a doua zi după ce ai împlinit vârsta legală, pe când unii, chiar dintre cei care nu sau învrednicit nici măcar de un doctorat, dar s-au priceput să rotunjească potrivit corect buzele vocabula „Profesorul”, au rămas pe baricadele lexicografiei literare *in aeternum*.

Nu ne rămâne decât să sperăm, cum o făceam, glumind, lângă un pahar de vin, că posteritatea va fi mai dreaptă în ierarhiile ei.

Am scris rândurile de mai sus pentru *Ziarul de Iași* la câteva ore de la aflarea veștii că dragul nostru prieten și

coleg nu mai este în viață. Nu am vrut să fiu și absent din aceste pagini de omagiere a lui, așa încât am decis să îi urmez exemplul și să republic textul de mai sus, adăugându-i câteva paragrafe, spre reîntregirea unui portret pe care am încercat să îl schițez, cum spuneam, cu alte prilejuri. Îl urmez exemplul în două privințe: Florin Faifer nu putea refuza niciodată pe nimeni, pe de o parte, și, pe de altă parte, nu obosea nicicând să-și omagieze, chiar și în mod repetat, prietenii și prietenele. Era, cum se spune, un bărbat delicat și curtenitor. Când îți dăruia ceva sau îți făcea vreun serviciu, el era primul care să uite că i-ai fi rămas cumva dator. Savura, ca pe un ritual, bucuria simplă a dăruirii. Mimând oarecum nepăsarea, ca element al unei constante din strategia modestiei, nu uita să îmi dăruiască, de cele mai multe ori lăsându-mi-l pe birou, câte un exemplar din cele mai recente volume tipărite de el, cu împodobite dedicații. Nu i-am putut urma, spre rușinea mea, și acest exemplu al dărnicii.

Sunt dator să mărturisesc două regrete. Nu am aflat și nu cred că voi putea afla cumva dacă și-a îndeplinit micul proiect la care se angajase, ca de obicei, și ludic dar și serios, acela de a atinge plafonul de 1000 (o mie) de articole publicate. Plin de fervoare „contabilicească”, îmi dăduse el un oarecare „raport de activitate” într-una din ultimele convorbiri telefonice, dar nu am ținut minte cifra exactă, căci nu îmi trecea prin cap că șirul anilor pe care i-am mai fi avut de petrecut împreună se va fi sfârșit atât de repede și de neașteptat. Din același motiv, plus restricțiile blestematei pandemii pe care o îndurăm – am convenit că traversarea durei carantine este încă una din experiențele fascinante care au făcut viața generației noastre atât de interesantă, poate cea mai interesantă din istorie! –, am amânat de la o săptămână la alta rituala agapă amicală lângă un pahar de vin, în umbra grădinii mele de la Valea Lupului. Îi plăceau la nebunie cozeria și „bârfa colegială”, întotdeauna benignă. Se pricepea de minune la portretizarea colegilor și a amicilor. Nu s-a referit niciodată la cineva ca la un inamic sau adversar, dar în insectarul lui niciunul dintre noi nu era „suav ca îngerii din rai”.

Am încercat odată să facem împreună un inventar, pe puncte, al trăsăturilor, obiceiurilor, orientărilor, preferințelor etc. care ne apropie și a celor care ne despart. Ne-am plictisit repede, dar am apucat să fim de acord că împărțăm o dilemă comună: dificultatea de a decide între a citi și a scrie. Obligați, amândoi, prin meseria pe care ne-am ales-o (?!?!), să scriem, am făcut-o mereu cu chin și cu efort, deși cu nedeزمینیت „simț de răspundere”. Cam ca mamele noastre, odinioară, care își blestemau soarta lor de robace gospodine, dar nu fugeau niciodată de lângă plita încinsă, că doar nu-și puteau lăsa pruncii nehrăniți și nelăuați! Da, subtila scriitură al lui Florin Faifer implica trudă și șlefuire. Nu rareori (probabil ca și pe alți prieteni!) mă suna ca să mă întrebe dacă îmi place sau nu cum sună o frază, ori dacă vreo referință erudită clasică este corectă, se potrivește cu contextul sau nu! Și alții au remarcat la el, eu nu fac decât să confirm, rara combinație între acribia informației și subțirimea și eleganța expresiei.

Pentru amândoi, și pentru el, și pentru mine, cititul cărților altora a fost o sărbătoare și o bucurie! Așadar, pe prietenul nostru îl stăpâna un soi de „bigamie” barocă, oscilația dureroasă între „amorul casnic”, scrisul, și „amorul liber”, cititul. Își îndeplinea cu o scrupulozitate aproape neverosimilă, datorită de lexicograf al literaturii române, parcurgând scrierile, uneori indigeste, ale multor autori minori, de ieri și de azi, încercând „să scoată” câte ceva chiar și din autori necunoscuți. Deși nu părea, Florin Faifer a fost un om al datoriei. Nu fugea nici de operațiile penibile impuse de meserie, corecturile și reviziile succesive, de exemplu. Am avut curiozitatea să iau la rînd, pagină cu

pagină, ediția I, cea din 1979, a *Dicționarului* („adevărații Arnoteni”), pentru a vedea care sunt, de fapt, articolele monografice scrise de Florin Faifer personal. Nu vreau prin asta să diminuez deloc meritele colegilor lui, dicționarul rămâne o operă colectivă. Și-a asumat, pe bază de elecțiune, dar, probabil, și printr-o „repartizare” colegială, literatura de călătorie și teatrul. De la autori proeminenți și până la traducători, memorialiști reductabili sau călători fără har, modești versificatori, autori de localizări, vodeviluri sau piese bulevardiere, dar și câțiva scriitori ecleziaști, toți au fost tratați de Faifer cu responsabilitate, atenție și iubire. Potrivit unui principiu structural implicit al lucrărilor de acest tip, autorii unei literaturi pot fi clasificați în autori majori, autori remarcabili și autori minori. Din prima categorie, a celor „mai mari”, Florin Faifer a scris în dicționar despre Vasile Alecsandri, Ion Luca Caragiale, Ion Ghica, Antim Ivireanu și Constantin Negruzzi. Lista scriitorilor „notabili” tratați de Faifer este destul lungă și îi poate cuprinde pe: Constantin Aristia, Pavel Petru Aaron, Cezar Bolliac, Costache Caragiali, Iorgu Caragiali, Alecu Donici, Ion Codru-Drăgușanu, Nicolae Gane, Pantazi Ghica, Iordache Golescu, Constantin Făca, Matei Millo, Costache Negri, Constantin Nottara, Mihail Pascaly, Ion Păun-Pincio, Ioan Prale, Dimitrie Ralet, Alecu Russo, Gheorghe Sion, Andrei Șaguna, Barbu Știrbei, Radu Tempea, Alexandru Vlahuță. În fine, din lunga listă a „minorilor”, inventariați de marele *Dicționar*, lui Florin Faifer i-au revenit următorii: N. Apolloni, Edgar Teodor Aslan, Costache Bălănescu, Costache Bălăcescu, Ștefan Burchi, Barbu Catargiu, Manolache Cîrjă, Claymor (Mihai Văcărescu), M. A. Corradini, Ștefan Dinulescu, Ioan Dobrescu, Elena Drăghici, Manolache Drăghici, Ioan Dumitrescu-Movileanu, Veturia Florentin, Constantin Gane, Ioan Gănescu, Ioan I. Gănescu, Constantin Grigoriu, Paul Gusty, Constantin Halepliu, Elena Hartulari, Raicu Ionescu-Rion, Nicolae Istrati, Ioan Lupescu, Emilia Humpel-Maioreescu, Ioan D. Malla, Vasile Maniu, Grigore Manolescu, Alecu Manolli, G. Mavrodollu, George Radu Melidon, Ștefan Mihăileanu, Matei Milu (altul decât Millo), Nicolae Orășanu, Nicolae Oțelea, Vasile Pogor (tatăl), Mihail Polizu-Micșunești, Ioan Poni, Nicolae Predescu, Ioan Roset, Constantin Rosetti, Dimitrie Rosetti, Nicolae Rucăreanu, Vasile Rusănescu, Grigorie Serurie, Dimitrie Sfura, Gheorghe Sion, Ioan Sirbu, Alexandru Suțu, Barbu Știrbei, Ștefan Vellescu, Grigore Ventura, Ioan Voinescu I, Ioan Voinescu II, Enrich Winterhalder. În plus, Faifer a redactat și articolul din dicționar dedicat curioasei alcătuiri baroce din Ardealul secolului al XVIII-lea, păstrată în manuscris cu titlul *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* și socotită cea mai veche piesă de teatru scrisă în românește.

Împărtaşeam pasiunea pentru arta teatrului, el ca teatrolog profesionist, subsemnatul ca amator. Nu i-am înțeles niciodată atracția pentru fotbal și nu am reușit să îmi dau seama cum se poziționa față de muzică. Ne-au plăcut amândurora filmele și i-am iubit pe marii actori. Aveam în schimb comună oroarea față de „concedii”, „drumetii” sau călătorii! Atât el, cunoscător ca nimeni altul al literaturii românești de călătorie, cât și subsemnatul, pe care soarta l-a purtat prin numeroase țări din trei continente, am preferat întotdeauna tihna biroului sau a grădinii, vacarmului gărilor și aeroporturilor...

A fost și un exemplu de pietate filială. A cultivat memoria și a editat operele ambilor părinți, personalități memorabile ale Iașului intelectual de odinioară. Mama, Margareta Faifer, medic, a fost poetă și epigramistă, iar tatăl, Laurențiu Faifer, a fost autor de piese de teatru și reputat pedagog.

Urma lăsată de Florin Faifer în cultura românească este una clară, distinctă, pronunțată și indelebilă.

Nichita DANILOV

Florin Faifer: o încercare nereușită de portret

Vreme de trei ani de zile cu Florin Faifer am fost coleg de birou la secretariatul Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași în perioada în care la cârma acestei instituții se afla regretatul critic literar Val Condurache.

Atunci l-am cunoscut ceva mai bine și aproape ne-am împrietenit. Ne-am împărtășit atunci multe mulțumiri și nemulțumiri, și multe amintiri și scene hazlii și insolite din lumea literară, și, bineînțeles, din cea teatrală.

Florin era o adevărată enciclopedie. Cunoștea atâtea amănunte din viața actorilor și a regizorilor, încât ar fi putut scrie un adevărat roman teatral după modelul lui Bulgakov. Însă o anumită delicatețe și discreție se suprapuneau peste firea sa cârcotașă și peste umorul cu care caracteriza personajele. Impresiile sale erau doar destinate unui cerc intim, având drept scop destinderea atmosferei destul de sufocante în care viețuia. Ironia era doar un sistem de autoapărare, nicidecum un crez artistic sau existențial.

Ne tachimam mereu, inventând diferite subiecte și chiar scenete, în care deveneam protagoniști. Era un om pe cât de sociabil, pe atât de retractil. Știa să-ți sară în ajutor în momentele dificile și știa să facă doi pași înapoi, atunci când, dintr-un motiv sau altul, considera că prezența lui începe să devină incomodă. De atunci, din acea vreme veselă și tristă, datează acest portret pe care i l-am făcut. Citindu-l, Florin Faifer a surăs în colțul gurii. Și surâsul acesta mi s-a imprimat adânc în suflet. Dar iată și portretul:

Florin Faifer posedă subtila arta de-a se ascunde după propriul său deget arătător. Și cu cât acest deget devine mai intransigent, cu atât Florin Faifer, uzând de un paradox propriu firii sale, își pleacă ochii în jos și capul pe un umăr, rostind cu blândețe, și numai pentru el, cugetarea: „Nu, în ciuda celor patruzeci și patru de articole publicate la ziar, astăzi voi fi din nou intransigent”.

Și uzând de aceeași blândețe, adaugă: „Chiar și cu mine însumi!”

Dacă aproximativ cei cinci sute de mii de locuitori ai urbei noastre ar avea brusc inspirația de-a se ridica pe vârfuri și de-a se apropia de degetul ațintit cu obstinație spre un tavan incert și pururi în mișcare, aruncând măcar o privire peste unghia înnegrită de atâtea meditații desfășurate în gol, l-ar descoperi pe dl. Faifer stând aplecat peste ultimul său text, intitulat: *Peripețiile lui Florin Faifer. Fantastica sa călătorie în lumea literelor, povestită de el însuși pe când era cercetător de gradul trei*.

Acest manuscris Florin Faifer îl pigulește de câțiva ani buni, cu aviditatea și tăria unui melc de cursă lungă, târându-se de la o literă la alta și absorbind în întregime conținutul în cochilia sa galbenă, prevăzută în față cu lentile și la spate cu două tălpi mărimea 43 1/2, din care pricină, indiferent de anotimp, domnia sa, ca un adevărat cercetător de grad superior, mergând spre fostul hotel Bender, unde posedă o locuință, se simte deprimat.

Navigând de la Teatru la Institutul de lingvistică și de la Institutul de lingvistică la teatru, veșnic cu geanta burdușită de reviste (o jumătate din leafa sa de cercetător dl. Faifer o cheltuiește pe ziare), fără de care existența sa închinată artei ar fi lipsită de orice sens moral, dl. Faifer a prins obiceiul de-a murmura pe strada Lăpușneanu, și asta mai cu seamă atunci când ajunge în dreptul Poștei, o frază pe care mai înainte o mestecase îndelung printre dinți: „În ciuda vârstei mele, nu pot să nu mă simt copil!” Sau: «Nu-i așa, Nichita, că sunt copil?» Argumentul care urmează după această frază spusă pe un ton cântat e acesta: „Altfel cum îți explici că nu reușesc să mă descurc?”

Strecurându-se prin intermediul unui umăr în biroul său de cercetător, cu o mutră oarecum plouată, dl. Faifer bodogănește printre ochelari: „Da, într-adevăr, sunt copil”.

Și scoțând din geantă „Monitorul Oficial» se apucă să-l parcurgă de la a la z, detașând cu meticulozitate virgulele și ghilimelele din text și aranjându-le pe birou. Când în față sa numărul de virgule atinge dimensiunea unei piramide cu latura de 2x2 cm și înălțimea de 3, iar ghilimelele iau proporțiile unui Sfinx, dl. Faifer tresare brusc străfulgerat de-o revelație: „Ce-ar fi, totuși, să mă fac actor? Am o voce cât se poate de plăcută. Dar oare actorii nu s-ar supăra văzând că le fac acerbă concurență?”

După care, meditănd la destinul său nefericit, cercetătorul Faifer pică într-o neagră melancolie, amestecată cu o și mai neagră disperare, spre seară dreașă cu sifon, și gândul său se derula în continuare astfel: „Oare de ce am atâta ghinion?” Și, după o clipă, adaugă:

„Sunt ceea ce se cheamă o ființă lipsită de destin.”

Și dl. Faifer își sprijină bărbia în palmă și aruncă o privire nu tocmai veselă pe geam. „Păi, spuse el, până și o vrabie e mai fericită decât mine. Ca să nu mai vorbim de pițigoi!”

Pentru o clipă, ochelarii săi se umeziră, astfel că dl. Faifer trebui să-și scoată batista și să-și sufle nasul, care transpirase și el. Atunci, luând cu penseta o virgulă și molfăind-o între patru dinți, își spuse: „Dar, apropo, ce vârstă-mi dați? Nu-i așa că sunt cu mult mai tânăr decât par sau poate invers?”

Iar după o altă clipă, adăugă: „Și poate nu sunt nici chiar atât de nefericit, odată ce-mi scrie însuși Regele! Și iată ce-mi scrie: «Dragă domnule Faifer, da, acestea sunt chiar cuvintele Majestății Sale, lectura viitoarei dumneavoastră cărți, pe care ați avut amabilitatea de-a mi-o trimite peste graniță, mi-a produs o imensă bucurie, și, aș putea spune, mi-a înșeninat gândurile, dându-le un înalt țel. Fiți fericit și trăiți în pace cu poporul meu și cu dumneavoastră înșivă!». Și iscălitura: Măria Sa, Regele Ferdinand I al României. Iar sub semnătură, un mic post scriptum: „Aveți grijă de virgule și nu mă uitați în zilele dumneavoastră cu soț! Semnat -Același. Adică: Regele Ferdinand I al României.”

Cărui supus a mai scris Regele și într-un asemenea stil?

Extrăgând ultima virgulă din text cu sagacitatea cu care un bărbier bine exersat ar rade de pe bărbia unei înalte personalități, ce i-a fost încredințată spre retuș, un ultim neg, ridicându-se cu grație pe vârfuri și făcând cu briciul o piruetă-n aer, Florin Faifer își strânse toate boldurile de pe masă și le depuse într-o cutiuță aurită pe care era lipită o etichetă albăstruie: „A se păstra la rece și la cald și în vreme de pace și în vremurile de război. Conținut fraged și fragil.”

„Dar nu cumva am stat prea mult la Institut?”, tresări cercetătorul Faifer. „Cât o fi ceasul?”, se întreabă el și îndreptându-și ochelarii pe unicul și palidul său nas, dădu să iasă din birou, nu înainte însă de-a fi vărsat boldurile și punctele de suspensie în trei pliculețe roz pe care le umpluse mai înainte cu cafea, scriind cu pixul său metalic pe fiecare pliculeț: „Pentru Marusia”, „Doamnei Marusia”, „Stimatei doamne Axenti Marfa”.

Adăugind pe fiecare plic, în paranteză: „Când veți savura cafeaua, să vă gândiți și la mine, frumos—Un om fără destin”.

Vârându-și pliculețele în buzunar și aruncând lingurița pe birou, cercetătorul Faifer se îndreptă spre ușă cu niște pași atât de șovăielnici, încât văzându-l și ai fi spus că omul Faifer se duce nu acasă ci la eșafod.

Înainte de a ieși pe ușă, totuși Florin Faifer avu tăria să poarte cu sine următorul dialog:

„Poftiți, vă rog.”

„După dumneavoastră.”

„Nu, după dumneavoastră.”

„Insist.”

„Nu insistați: treceți dumneavoastră mai întâi și apoi voi trece eu. Așa se cade.”

„Dar dumneavoastră sunteți totuși mai în vârstă!”

„Dar, apropo, dumneavoastră ce vârstă-mi dați?”

„Dar hai, ieșiți odată, domnule!”

„Pardon, nu domnule, ci domnilor. Suntem doar doi!”

Și cei doi Faiferi, îmbulzindu-se unul în altul, ies în același timp pe ușă și aici se contopesc din nou într-un singur Faifer, care, lipindu-se de perete, se scurge mai întâi pe lângă ușa capitonată a secretariatului, rostind cu o voce joasă:

„Bună ziua, scuzați de deranj!”, apoi pe lângă cea a directorului, în față căreia, ștergându-și ochelarii, adaugă:

„Eu, totuși, am să vă spun noapte bună, ca să dormiți liniștit.”

Și coborând scările se gândește în sine sa: „Eu cred că rolul lui Hamlet ar trebui interpretat de o femeie. Nu-i așa?”

Așa a fost Florin Faifer. Un om pe cât de discret, pe atât de bizar. Dispariția lui e mare pierdere pentru lumea culturală ieșeană. Aflat azi în eternitate și privindu-ne de undeva de sus, înarmat cu ochelari și un zâmbet caracteristic, am impresia că Florin Faifer a început să scrie la romanul său teatral început aici, într-un cerc intim, trimițând din când în când colegilor săi de breaslă, dar și actorilor, și mai ales acțițelor, răvașe amuzante din eter.

Adina BARDAȘ

Florin Faifer - Despre aristocrația spiritului, cu melancolie

Sunt întâlniri providențiale ce ne pun față în față cu oameni de esențe celeste care ne luminează cerul vieții ca niște stele pline de putere calmă. Și câteodată aceste stele se sting, lăsând frânturi de întuneric să se strecoare perfid în existența noastră și să sfâșie cu lame tăioase acel miez al ființei unde obișnuia să fie o familiară stare de bine.

Vestea că domnul Florin Faifer nu mai este printre noi a căzut în toată enormitatea ei luni, pe 6 iulie, o zi obișnuită de vară, senină, fără semne de înnegurare. Îl sunasem de câteva ori, cu un decalaj substanțial de timp findcă locuiesc dincolo de ocean, chiar în acea zi ca să îi cer un sfat, anticipând că o să îl primesc ca întotdeauna cu mare generozitate, însoțit de încurajări, de îndemnuri, de acel zâmbet ghicit atins mereu de inefabilul „semnelor melancoliei”. Speranța de a-l regăsi în altă zi a devenit fum, o ceață îndărătnică prin care e greu să afli drumul înapoi.

Când o stea din constelația personală se stinge, regretele se dezlănțuie ca o maree imprevizibilă, iscând valuri de durere, de sentimente ale unei pierderi de nevindecat, de dor suspendat în gol fără recurs, de amintiri. Mărturiile apropiatilor Domniei sale se acordă în sunet geamăn cu ceea ce studenții, actorii, colaboratorii săi au trăit; parcurgându-le, rămâi încă o dată impresionat de admirabila constanță a generozității de care a dat dovadă, străin de orice ifos, de orice alunecare dincolo de perimetrul delicateții sufletești: timpul dăruit prietenilor, vorbele bune, cu tâlcuri pe care atunci când le descopereai – uneori pe loc, alteori cu uluire mai târziu, exact când aveai nevoie de ele – sporeau zestrea de frumusețe a vieții noastre, însoțirea discretă, dar de nădejde, care diminua singurătăți, dizolva îndoile și aducea o bucurie liniștită, și, poate mai presus de toate, calitatea rară, de neegalat, a atenției pătrunzătoare – din gama unei neașteptate tandreți – care te umplea de mirare că putem fi cunoscuți mai bine decât ne cunoaștem noi înșine chiar și în momentele de grație ale iluminărilor de sine. A fost omul care putea să asculte și să înțeleagă o pauză, o ezitare, o nuanță a privirii, și să dea un diagnostic clipei cu tact, cu eleganță, cu finețe. Valoarea modestiei, a decenței, a atenției îndreptate cald către celălalt – câte lecții de viață, câte modele de trăire pe care domnul Florin Faifer le-a exemplificat cu acea regalitate a spiritului care e blazonul celor aleși.

Nostalgia (un cuvânt izvodit prin structura sa din umbrele lungi ale durerii) m-a făcut să mă întorc către câteva dintre atât de multele și fermecătoarele pagini pe care le-a însuflețit cu condeiul său ager, și astfel am dat, poate nu întâmplător, peste aceste rânduri dintr-un interviu inclus în „Faldurile Mnemosynei”: „Despre tata, însă, nu mi-e deloc ușor să vorbesc. Dispariția lui (...) mi s-a părut revoltătoare, inadmisibilă. (...) *nu puteam să accept* că el nu mai este. Mi s-a părut întotdeauna cinic, de un egoism sinistru, dictonul „viața merge înainte” ”.

Mutatis mutandis, pentru cei rămași aici, cu lacrimile abia oprite de zăgazuri fragile, căutând cu emoție ecurile acelei voci profunde care cu siguranță că se armonizează cu vibrațiile înaltului, aceste fraze captează ceea ce probabil trăim ca o realitate cu reflexe de coșmar... revelația unui adevăr revoltător, inadmisibil. Și totuși, cândva s-ar putea ivi în inimă consolarea care ne va face să intuim că dragostea celor care l-au prețuit pe acest om de o integritate și de un rafinament nepereche scânteiază pe cerurile care se deschid dincolo de zare, legându-ne încă întru veșnicie.

Grigore ILISEI

Singur printre critici și istorici literari

Florin Faifer, colegul meu de facultate de lângă inimă, căruia i-am împărtășit deseori frământările și neînțeleșurile mele; el, la rândul-i mărturisindu-mi-le pe ale lui defel puține, a fost un singular în breasla sa populată cu atâtea figuri sacre și pitorești. S-a ivit dintr-o matrice unicat și s-a alcătuit în chip neasemuit pe tărâmurile criticii, istoriei literare, eseisticii, teatrologiei, lexicografiei și catedrei. Era aidoma semenilor săi cu stea în frunte, dar cu semnele lui distincte, ce-l particularizau cuceritor de-a dreptul. Deși fusese dăruit generos cu vocația prieteniei, fraternității și colegialității, Florin a purtat toată viața până la ceasul plecării la cele veșnice povara singurătății. Timiditatea lui funciară l-a împins mereu spre umbra liniștii, unde obișnuia să scoboare interogativ în ținuturile alizee ale sinelui atotcuprinzător. Inteligența și umorul i-au îngăduit să surmonteze demn emotivitatea și pe deasupra să facă din timiditate o armură sub care își conserva regatul său de puritate și noblețe. Ludic, subtil și rafinat se juca voluptos și seducător cu fragilitatea sa emoțională, transformând-o într-o virtute. Elegant, zăgăzuia cu astfel de unelte agresivități reale sau închipuite și îmblânzea spiritele cele mai belicoase.

Îmi place să cred că Florin Faifer, cum o arată mai toate fotografiile și cum stăruie în memoria noastră, a venit pe lume la 14 aprilie 1943, în Prierul cel schimbător, uimit și curios întrebător. Sub aura acestor trășături s-a călătorit pe drumurile pe unde l-a dus soarta. Mirarea, uimirea au fost, îmi închipui, impulsurile descoperirii nesățioase a rosturilor existenței și a marilor taine pe care se reazemă universul. Ochii lui melancolici, dar vii și sfredelitori, răzbăteau cu razele lor scânteietoare prin lentilele fumurii, vedeau nevăzutul și tălmăceau un etos bogat, foșnitor și o minte arzând fosforescent.

Florin Faifer a avut norocul să crească într-un mediu elevat. Părintele său Laurențiu Faifer, universitar rasat, boem cu panaș, i-a sădit gustul pentru ceea ce era esența frumuseții și înțelepciunii. Mama sa Margareta, doctorița și epigramista, l-a modelat în duhul umanității și cinstei și a așezat în făptura-i fragedă bobul de mărgăritar al cuvântului cel sugubăț. Din aceste minunate odoare Florin Faifer a făurit podoabele scrisului său de calofil desăvârșit. Și-a cinstit părinții ca pe icoane și, recunoscător fiindu-le, s-a grijit să scoată la lumină comorile lăsate de ei, dramaturgia istorică a tatăluiși epigramele și cântecele mamei. Liceul Internat „Costache Negruzzi” și Facultatea de Filologie a Universității „Al.I.Cuza” au contribuit decisiv și benefic la fructificarea acestor daruri din părinți în părinți. Institutul „Alexandru Philippide” al Academiei Române, unde și-a început în 1966 cariera de ilustru cercetător, a reprezentat mediul academic potrivit pârguirii și afirmării calităților lui indiscutabile de om al cărții. Fusese binecuvântat cu talent din belșug, spirit critic, acribie și puterea de a se jertfi pe altarul cercetării. Era mai ales atras de zăcămintele uitate, cele peste care se așternuse nu doar colbul, ci și lespedea ca de mormânt a pământului. Înfățișându-i contemporaneității pe acești scriitori pierduți în neagra veșnicie, el îi învia, portretizându-i cu artă de prozator plămăditor de caractere memorabile. Totodată le reliefa cu finețe și exigență critică acele poate puține, dar prețioase firimituri aurifere, pentru care acești scriitori uitați meritau urcați pe „Pluta de naufragiu”, titlul uneia din cărțile sale, și salvați de la pieire. Istoricul literar săvârșea această reanimare într-o scriere a odăjdiilor, cu splendoarea sa fulgurantă. A dat măsura acestor competențe în acea operă fundamentală a culturii naționale, „Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900”, realizat de devotata echipă a Institutului de lingvistică, istorie literară și folclor „Alexandru Philippide” de la Iași. S-a aflat în colectivul de coordonare și revizie a monumentalului op. Premiul Academiei Române „Timotei Cipariu”, care a încununat această operă, este și rezultatul strădaniilor de eremit la lui Florin Faifer, semnatarul a 111 articole. Multe dintre acestea constituie veritabile micromonografii, destule

consacrate unor autori așa zis minori, dar cu un rol în epoca lor și chiar în evoluția scrisului românesc în ansamblul său. Pentru a le revela meritele cercetătorul a purces la o adevărată arheologie de istorie literară, izbutind răbduriu să ajungă la acel grăunte uranic. În același timp, Florin Faifer a redactat și articole ample, consacrate marilor figuri, mai ales celor care s-au ilustrat strălucit în literatura dramatică. E cazul articolelor despre Alecsandri și Caragiale, cărora le-a zugrăvit grăitoare portrete și le-a decelat cu minuție și comprehensivă hermeneutică originalitatea în dramaturgie, integrând-o tabloul general al creației lor polifonice. Exegezele sale din „Dicționar” au înverdat pe „stilistul estet”, cum îl caracteriza un istoric literar, mergând, potrivit altor observatori, pe linia lui Călinescu, adică a recursului în discursul critic la uneltele prozatorului, împletind armonios și cu spor expresiv tâlcuitor mijloacele romancierului cu cele ale criticului. Scrisul său din acele pagini de dicționar, perfecționat în curgerea timpului, ne dezvăluie nu doar un orfevrier al cuvântului, ci și un alchimist, cu formula sa miraculoasă de împreunare într-o nouă realitate a arhaismelor, neologismelor, regionalismelor. Puse iscusit laolaltă, cuvintele nu se stânjeneau de fel, dimpotrivă musteau de reavănă expresivitate. Hedonismul său lingvistic, la care s-au referit câțiva comentatori, nu rămânea la gratuitatea jocului, ci se încărca de substanță semantică, de nou înțeles. Ca un maestru culinar Florin Faifer avea plăcerea de a amesteca în cocteilul său de forme verbale esențe rare, ironie delicată, acorduri orfice, și multe, multe boabe din piperul înțelepciunii. Amestecate după rețetă proprie în scriitură el oferea cititorilor bucate cu gust necunoscut, dar delicios din cale afară.

În felul acesta Florin Faifer s-a singularizat în breaslă. Putem afirma cu îndreptățire, parafrazând titlul cărții de debut a lui Marin Sorescu, „Singur printre poeți”, că Florin Faifer era singur între istoricii și criticii literari ai timpului său. A fost un alergător de cursă lungă, cu un palmares de lucrări ce reprezintă repere în câteva dintre domeniile culturii scrise. Pledează cu elocvență pentru această aserțiune amplul, doctul excurs critic, cu scriitură măiastră, dedicat literaturii de călătorie, mai precis memorialului de voiaj, prima sinteză privitoare la această specie literară de la noi. Studiul, teza sa de doctorat, susținută cu brio în 1989, se intitula „Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar”. În 1993 teza a fost tipărită cu titlul „Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar”. Însăși prezentarea tezei, la care am avut onoarea să fiu invitat, urmată de agapa tradițională la Casa Universitarilor, a avut din plin savoarea unui spectacol intelectual subțire într-o vreme ternă și descurajantă. Paul Cornea, unul dintre cei care au patronat festinul spiritual, a subliniat în referatul și cuvântul său virtuțile de exeget rafinat ale lui Florin Faifer, capacitatea sa remarcabilă de a ține echilibrul balanței între puzderia de elemente de detaliu, oprindu-se la cele cu adevărat relevante, și cele de sinteză, ce evidențiază caracteristicile specifice, cele originale ale genului. Toate acestea, nota referentul, sub o „amprăntă stilistică inconfundabilă”. Dacă prin literatura de călătorie, în care e unul dintre experți în materie din țara noastră, Florin Faifer își ogoia dorul de a străbate lumea, sugrumat de restricțiile regimului rețelilor de sârmă ghimpată, dor ce s-a împlinit abia după 1989, când s-au slobozit granițele, în schimb cealaltă mare pasiune, teatrul, și-a satisfăcut-o urmărind cu fervoare mișcarea teatrală de la noi, cuprinzându-se în atmosfera magică a scenei, ajungând a fi el însuși, ca secretar literar al Teatrului Național din

Iași în anii '90 al veacului trecut, iar mai-înainte în postura de redactor al revistei „Arlechin”, a aceleași instituții teatrale, protagonist al fenomenului. A iubit teatrul în care ludicul din el se simțea în largul lui ca la un ospăț împărătesc. Nu doar a privit, comentat în antract, ori în cronici teatrale, totdeauna acroșante, spectacolul scenic, ci și-a pus verbul, spiritul de observație sagace în slujba acestei arte. A dat lucrări solide privind dramaturgia românească postbelică în corelație cu evoluția punerilor în scenă din tot cuprinsul României. Scrierile sale s-au impus ca piese de rezistență în definirea dramaturgiei românești de după război și statuarea sa în corpurile literaturii naționale. Cartea sa de debut, „Dramaturgia între clipă și durată”, apărută la Editura Junimea în 1983, se circumscrie tocmai acestei direcții promovate statornic și competent de Florin Faifer. Poate fi catalogată, cum remarcă Nicolae Mecu în articolul din „Dicționarul literaturii române”, drept teren al unui canon nefixat, ceea ce potențează spiritul critic al autorului. Istoricul și criticul de teatru Florin Faifer s-a manifestat cu elocință și la catedră, ca profesor asociat din anul 2000 al Facultății de Teatru de la Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași. A lăsat în venerabila instituție semne durabile, mai ales prin fondarea școlii doctorale. S-a păstrat în memoria elevilor și doctoranzilor săi ca un dascăl admirabil, generos și exigent, totodată, meșter mare în a deschide larg fermecător ferestrele cunoașterii pentru ucenicii săi între ale actoriei și regiei.

Florin Faifer era și întruparea bunătății. Dăruia prietenie atunci când adulmeca omenie și întrezărea acel licăr al frumuseții tainice. Lega amicitii durabile, din acelea tăcute, cum descria Ștefan Bănuțescu prietenia ce-am urzit-o cu Domnia Sa. Tăcute prietenii, pentru că nu rareori Florin prefera să comunice prin bilețele presărate ca niște paseri coborând din zborul lor. Silențioase prietenii, dar profunde. Nu empatiza doar cu cei de o seamă cu el, cei din intelighenție, ci și cu oamenii simpli. Era bucuros să le dea un ulcior de apă de izvor și să primească de la dâșii stropul de curată umanitate. Își potolea astfel toate arșițele sufletești. Am fost fericit să mă număr printre cei primiți în grădina sufletului său. Mi-a citit, înainte de a le încredința tiparului, toate cărțile mele, de la debutul din 1972 cu volumul de povestiri „Năvod pentru scrumbii albastre” până la romanul „Pasaj de rațe sălbatice” din 1996, pe care l-a și prefătat. Observațiile sale, extrem de riguroase și la obiect, s-au răsfrânt benefic mai ales asupra stilului meu, ce s-a cristalizat ca unul al verbului șlefuit spre a-i dezlega din măruntaie resursele de expresivitate ascunse. Îi datorez mult cultul în care exist ca om al scrisului, cel al acurateței stilului și al așezării cuvântului în monturi cu nestemate. Îi sunt adânc recunoscător.

Valoarea omului de spirit, noblețea caracterului, felul de a fi nepereche n-au trecut neobservate. Se încadra perfect în acea definiție dată ieșenilor de un erudit universitar al cetății, comparatist de reputație europeană, N.I.Popa, care îi considera într-un articol publicat în 1933 pe concitadinii săi „o aristocrație morală și intelectuală”.

Un confrate a deplâns într-un elogios eseu publicat la dispariția lui Florin Faifer faptul că acesta nu s-a bucurat de onorurile publice pe care le-ar fi meritat din plin. E adevărat, dar cred că cel care pleca la cerurile început de Cuptor, la puține luni după ce împlinise 77 de ani, a fost tare mulțumit, uitându-se mirat jur împrejurul său și văzând atâta lume venită să-l petreacă pe ultimul drum. Îi privea cei care umpleau piațeta din fața paraclisului Cimitirului Eternitatea și se întreba ce i-o fi apucat? Dar repede tot el își răspundea în gând, pesemne pentru că nu făcuse degeaba umbră pământului.

Alexandru Radu PETRESCU

Memoria slovei sau Eternitatea lui Florin Faifer

*File lungi cu slove răspândite,
Liniști vor așterne sub un vechi umbrar,
Om și Meșter, cazne-abia trudite,
Risipi-v-or chinul de bătrân librar.
Iar din slova-i tandră, înc'arzând cu jar
Ne-om sorbi pocalul de pustiu amar.*

*Frumosu-i scris, ce-n taină-i amintit,
A inimii bătaie iar tresaltă,
Iubirea-i de nebun (abia smintit)
Foloase dă și cugetul exaltă.
Eternitatea cu-ascușita-i daltă
Răboj în piatră numele îi saltă.*

Încă un mare om ne-a părăsit.

S-a retras, cu aceeași fină discreție, în tăcerile, gândurile, temerile, zâmbetele, ironiile și singurătățile sale. Îndepărtat de zbuciumul trepidant al cotidianului, domnul profesor... trândăvea printre amintirile rămase (un subterfugiu al propriei recompuneri), reînnodând oameni și fapte cărora, cu generozitate, le descoperea noi valențe, noi interpretări. MĂHNIRILOR (și nu puține în ultima vreme) le oferea o infuzie de ironie și aparentă glumă nevinovată, SINGURĂȚĂȚII îi da binecuvântarea îmbăind-o în mai rarele sau mai desele întâlniri cu cei apropiați (din ce în ce mai puțini), DORINȚELOR oglindindu-le cartea răbdării.

Amintirile se învălmășesc ținându-mi treze poftele reîntâlnirii cu domnia sa; în cărți, în evadări a lăcomiilor comune în degustarea unui spectacol, în capriciul tâlcuirilor de după, a ceasurilor întregi lăsate pradă vorbelor ascunse în vulcanul patimilor. O muzică a sufletului pe care o retrăiam de fiecare dată, doar cu Domnul Profesor, mai vie, mai împlinită, mai desăvârșită.

Primul tribut de aducere-aminte, un... banal examen...

Îl zăresc și-acum în mica sală răvășită de nevolniciile învățăceilor. Retras, discret, într-una dintre bănci, la colț, cu privirea aplecată peste fila avută în față, cu un creion a cărei odihnă era întreruptă, din când în când, de traviulul întâlnirii cu mâna maestrului. Aveam să aflu, la sfârșitul.. întâlnirii, că aparenta „absență” de la străduințele și osteneala ucenicului, era de fapt o scufundare în cercetarea semnelor particulare ale trădării adulterului dintre elev și... carte. O tăcere linișitoare, o bună-cuviință a prezenței, un calm al așteptării spre care mă îndreptam în momentele de răspântie ale învățăturii. Timpul curgea cu încetineala picurării secundelor, furtuna creștea în paroxismul cuprinderii celor știute. Temerile îmbrățișării necunoașterii aveau să fie risipite tocmai de Domnul Profesor când, la isprăvirea răstimpului hărăzit, „cântărirea” expunerii promise permisiunea de a se întrupa. Cu răbdare, umor și slovă arhaică, pe nesimțite, aveam să fim conduși spre cunoașterea de sine. Era primul pas din ceea ce urmam să aflu. Domnul Profesor urmărea CREDINȚA cu care discipolul își asuma întâlnirea dintre sine și cele revelate până atunci. Oglinda spre care ne îndrepta să privim era mai vie și mai sinceră, mai directă și mai trepidantă, mai pașnică sau mai destinsă. Ne vedeam pe NOI înșine, fără acuze sau îmbrățișări inutile. Sau poate... De fapt, cred că era chiar strânsarea în chingile indestructibile ale dorinței unui drum ÎMPREUNĂ.

Răgazurile întâlnirilor aveau să ne destăinuie o pasiune comună. La început timidă, patima pentru spectacolul de operă avea să ne invadeze devenind

un joc al așteptării, al scufundării, unul lângă celălalt, în fotoliile Operei ieșene. Aveam să descopăr (deși n-a avut curajul să își asume) un fin cunoscător al istoriei operei: artiști, spectacole, oameni... Despre toate ascultam cu nesaț pe drumul de întoarcere. Domnul Profesor, cu amintirea-i vie, rememora montări strânse în decenii de vizionare. Ceea ce mă fascina, de fiecare dată, era capacitatea domniei sale de a analiza, comparativ, evoluții asupra cărora timpul a așternut nemiloasa uitare. În vorbele sale începeai să vezi, să auzi, să simți pulsația spectacolului de parcă deținea magia furișării printre pulberea așezată, totul devenind atât de viu de parcă s-ar fi petrecut ACUM.

În spatele fiecărei rememorări se putea intui condescendența cu care înlănțuia fiecare interpret, la fel cum o făcea și cu fiecare actor. Încă student sau deja având o carieră „în spate”, Domnul Profesor avea răbdarea de a decela FRUMOSUL din fiecare întrevăzând parcursul ulterior, sădind speranțe, încredere și confirmări.

...

Deja mi-e dor de tine, Domnule Profesor, deja cuvintele spun prea puțin!

Mi-e dor de inocența ta, mi-e dor de gluma servită, mi-e dor de pretextul licorii bahice în care scufundam îndelungate discuții, mi-e dor de ironia discretă, mi-e dor de amintirile și așteptările tale, mi-e dor de lungi plimbări, mi-e dor de tristețile tale, mi-e dor de... tăceri.

Îți mulțumesc, Domnule Profesor!

Mi-e dor!

In memoriam Florin Faifer

Scriitorul Florin Faifer s-a stins luni, 6 iulie 2020.

Născut la 14 aprilie 1943, Florin Faifer a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. În 1989 își ia doctoratul în filologie cu teza *Memorialistica de călătorie (până la 1900) – între real și imaginar*; teza a apărut, în dimensiuni extinse, în 1993, la Editura Minerva, având titlul *Semnele lui Hermes*, ed. a II-a, Iași, Editura Timpul, 2006. Dintre volumele publicate mai amintim : *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, Editura Junimea, 1983; *Cordonul de argint*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997; *Efectul de prismă*, Iași, Editura Cronica, 1998; *Faldurile Mnemosynei*, Iași, Editura Junimea, 1999; *Pluta de naufragiu*, Iași, Editura Cronica, 2002; *Filtru*, Iași, Editura Cronica, 2005; *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești – Regăsiri*, Iași, Editura Universitas XXI, 2008; ediția a II-a (*Dramaturgi români*), Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, ediția a III-a, Editura Universitas XXI, 2010; *Incursiuni în istoria teatrului universal (de la origini până în Renaștere)*. *Theatrum mundi*, Iași, Editura Timpul, 2010; *Incursiuni în istoria criticii dramatice românești*, *Zodia balanței*, Iași, Editura Timpul, 2010.

Florin Faifer a colaborat la realizarea *Dicționarului literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979. Alte colaborări: *Dicționar enciclopedic ilustrat*, Chișinău, Editura Cartier, 1999; *Mic lexicon*

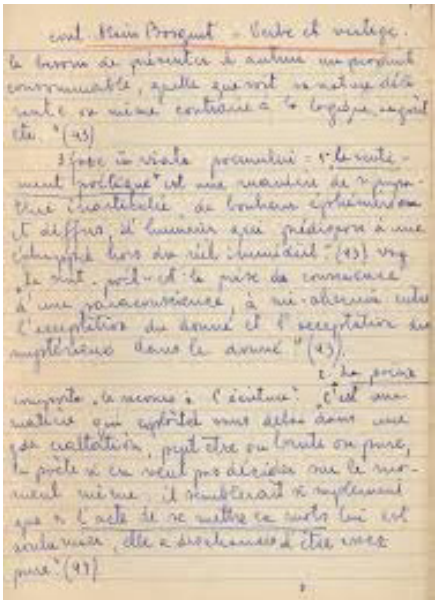
de nume proprii celebre, Iași, Editura Universitas XXI, 2001; *Dicționar enciclopedic*, Chișinău, Editura Cartier, 2001; *Dicționar enciclopedic ilustrat. Junior*, Chișinău, Editura Cartier, 2004; *Dicționar general al literaturii române*, București, Editura Univers Enciclopedic 2004-2009; *Dicționarul literaturii române*, vol. I-II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2012.

A avut aproape 1000 de articole publicate începând cu anul 1966 (debutul – în „Iașul literar”), în revistele „Iașul literar”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Cronica”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Dialog”, „Amfiteatru”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Ateneu”, „Tomis”, „Ramuri”, „Dacia literară”, „Contemporanul”, „România literară”, „Echidistanțe”, „Teatrul azi”, „Jurnalul literar”, „Viața”, „Adevărul literar și artistic”, „Revista română”, „Timpul”, „Scena”, „Apostrof”, „Vatra”, „Drama”, „Însemnări ieșene”, „Vitriliu”, „Expres cultural”, „Scriptor”.

PREMII și ORDINE: Premiul Academiei Române „Timotei Cipariu” (ex aequo), pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979; Premiul „V. Pogor”, „pentru creație artistică și activitate civică exemplară” din partea Societății Culturale „Junimea”; Premiul Criticii, pentru cel mai bun secretar literar al anului, din partea Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru, Secția Română; Premiul

de critică al Asociației Scriitorilor din Iași, pentru *Semnele lui Hermes*, București, Editura Minerva, 1993; Diploma de „Senior al profesiei”, acordată de Asociația Jurnaliștilor de Turism din România, pentru întreaga activitate publicistică în domeniul turismului, acordat de Asociația jurnaliștilor de turism din România și Federația internațională a jurnaliștilor și scriitorilor de turism; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași, pentru volumul *Efectul de prismă*, Iași, Editura Cronica, 1998; Ordinul „Meritul cultural”, în grad de Cavaler. Categoria A. Literatură, acordat de Președenția României; Premiul Academiei Române „B. P. Hasdeu”, pentru *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I-II, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004; Premiul revistei „Convorbiri literare”, pentru valențele estetice ale textului critic; Diploma de onoare și Medalia jubiliară „145 de ani de învățământ artistic modern la Iași”; Diplomă de excelență, acordată de Asociația Scriitorilor din Iași; Premiul de excelență, acordat de Asociația Scriitorilor din Iași; Premiul de critică și istorie literară al Asociației Scriitorilor din Iași, pentru volumul *Dramaturgi români*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009; Diploma aniversară, pentru „Serviciu credincios și merite excepționale în recunoașterea, afirmarea și sporirea bunului nume al Școlii ieșene de muzică, teatru, arte plastice, decorative, și design”, acordată de Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași; Premiul „Restitutio”, acordat de Asociația Scriitorilor din Iași; Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei Române, pentru lucrarea *Incursiuni în istoria teatrului universal* (de la origini până la Renaștere). *Theatrum Mundi*, Iași, Editura Timpul, 2010.

Scriitorii nu mor; opera le perpetuează memoria până când o nouă galaxie le va purta numele! Dumnezeu să-l odihnească în pace pe Florin Faifer!

Ionel NECULA

epistolar

Ion Petrovici și Pamfil Șeicaru în relație epistolară necompromisă

Că regimul comunist a deteriorat multe relații intelectuale active și productive provenite din vechiul regim interbelic am spus-o de multe ori și în multe ocazii. A deteriorat, bunăoară, relația dintre intelectualii care au devenit susținătorii noului regim comunist și cei care au continuat să creadă în democrație și în efemeritatea comunismului în România, și-a deteriorat relația dintre Blaga și Cioran, care se profila productivă și de drum lung. A stricat tot ce se putea strica din ceea ce primisem moștenire de la achiul regim. A strica religia și credința, a astricat tradițiile cimentate în sute de ani, a stricat ideea de proprietate și-a stricat principiile unei vieți democratice, care ținea ratingul României, la nivelul Greciei, Austriei sau Turciei.

În mod surprinzător, amicitia dintre filosoful Ion Petrovici și temutul ziarist Pamfil Șeicaru, amicitie consolidată în decenii de strânsă colaborare și perfectă recunoaștere reciprocă a continuat netulburat și n-a reușit s-o zdruncine nici cumplitele vremi instaurate în țară cu ajutor moscovit.

Tecuceni amândoi, nu puteau întrerupe o relație care trecuse prin atâtea încercări și se dovedise atât de trainică și productivă. Sigur, nu mai aveau o relație directă, urgia comunistă i-a despărțit și i-a îndepărtat unul de altul, dar prietenia a rămas în continuare necompromisă. Pamfil Șeicaru a luat drumul exilului, iar Petrovici a fost trimis în lagărele comuniste pentru a executa zece ani de temniță grea, iar atunci când s-a zvonit că filosoful a murit în temnița Aiudului, Pamfil Șeicaru a scris cea mai răscolitoare pagină-necrolog subliniind apăsător că moartea lui Petrovici *dă semnul tragic prin care trece România comunistă*. Din Madrid, unde se autoexilase, fiul lui Petrovici, Vladimir (Japon) îi mulțumea pentru gestul printr-o emoționantă scrisoare.

Madrid, 16 august 1965

Stimate Domnule Șeicaru,

Abia azi absolut pe neașteptate mi-a căzut în mână revista în care d-ta evoci cu atâtea măiestrie, figura tatălui meu. Emoția mea a fost cu atât mai mare cu cât nu aveam cunoștință de apariția acestui articol. Ochii mi-au rămas pironiți pe pagina care poartă portretul postum al Prof. Ion Petrovici. Am înțeles, de la primele fraze că autorul nu poți fi decât d-ta, care în calitate de fost elev la început și prieten mai târziu, l-ai cunoscut atât de bine și ai urmărit în decursul anilor întreaga sa activitate.

Țin să-ți mulțumesc din suflet pentru gestul d-tale, care constituie o raritate în lumea exilului nostru – obișnuită de peste un deceniu să denigreze totul, și pe toți aceia cari au reprezentat ceva în cultura sau politica românească.

De asemeni nu voi uita momentele de emoție ce mi le-a procurat rândurile scrise cu atâtea duioșie, transportându-mă pentru câteva clipe într-o lume pierdută pentru totdeauna

Cu cele mai bune sentimente

V. Petrovici.

Sigur, la data expedierii acestei scrisori, filosoful Ion Petrovici își ispășise pedeapsa de zece ani, încă din octombrie 1958, și era deja în libertate, dar cum România suspendase toate punțile de legătură cu Occidentul nu știa nimic unul de celălalt. Din faptul că fiul (Vladimir) nu trimitea nici un pachet părintelui rămas în țară deducea că nu o duce nici el prea bine în Spania. Într-un fel avea dreptate, dar în 1965 s-a întâmplat să câștige o sumă importantă la Loto spaniol și situația s-a mai ameliorat. Despre Vladimir Petrovici se știe că în țară fusese conferențiar la Facultatea de drept. Era un lider recunoscut în mișcarea legionară și se căsătorise cu fiica

unui mare bogătaş din Craiova, Bacherescu, probabil era fiica fostului prefect de Olt din timpul guvernării legionare, când România se proclamase drept stat legionar. Ținea legătura cu colonia românească din exil și Al. Busuioceanu îl propunea chiar lider al exilului românesc. Era într-o relație perfectă cu Pamfil Șeicaru și, în timpul când faimosul ziarist locuia la Madrid, petreceau multe ceasuri împreună.

Mai trebuie să precizăm că la acea vreme, dar și ulterior, România era atacată din mai multe direcții și istoricii români reușeau cu greu să țină piept avalanșei de acuzații ce se aduceau țării noastre. Pamfil Șeicaru s-a implicat și el în aceste dispute și-a scris câteva lucrări incendiare despre Basarabia ca teritoriu românesc, sau despre dreptul imprescriptibil al României asupra Ardealului și, în felul acesta, făcea servicii serioase țării noastre. Dacă asupra istoricilor români, cu atitudini ferme și cu dovezi irefutabile plana suspiciunea că făceau asta dintr-o sarcină de partid, diatribele lui Pamfil Șeicaru, ca exilat care aveau de executat o condamnare la moarte, aveau altă credibilitate. Marele ziarist făcea servicii enorme regimului și statului român, fără să angajeze în vreun fel guvernul de la București.

Cum ar fi putut rămâne indiferentă, la toată trudnicia ziaristului exilat, tocmai securitatea română, care se străduia să se facă tot mai necesară în ochii noului șef de stat, înscăunat după moartea lui Dej?

Problema a ajuns pe masa proaspătului ales în fruntea partidului, Nicolae Ceaușescu care s-a arătat atât de interesat de serviciile lui Șeicaru încât a cerut securității să-i aranjeze o întrevedere cu el. Pamfil Șeicaru trebuia încurajat, ba chiar ajutat în demersurile sale publicistice, dar prin cine putea securitatea să ajungă la el, fără să dea naștere la anumite suspiciuni? Două erau persoanele care puteau facilita această legătură riscantă și discretă în egală măsură. Una era Verguța Munteanu, sora lui Pamfil Șeicaru rămasă la București, arestată și ea pentru că în casa ei se cântau cântece legionare și se recitau poezii împotriva regimului comunist. Supusă unei percheziții, după tipicul obișnuit în astfel de situații, i s-au găsit chiar unele texte dușmănoase sub lădița de cartofi din cămară. Prin Verguța, cu care Petrovici era într-o continuă legătură, afla filosoful de cărțile lui Șeicaru și de proiectele aflate în lucru. Cealaltă persoană era, bineînțeles, Ion Petrovici, cunoscut ca prieten vechi, apropiat și credincios al transfugului. Bănuiala noastră este că ambele persoane au fost contactate și solicitate în acest demers. Verguța va fi eliberată special din detenție, iar lui Petrovici i s-a promis pașaport pentru a-și vizita fiul în Spania. Ba chiar cred că el a dictat condițiile, căci i s-a aprobat voiajul nu doar lui, dar și surorii sale, Elena Gatovschi, a cărei fiică – Nica, Nicole – care-și urmase soțul, pe sculptorul Ion Vlad în emigrare la Paris și convenis s-o aștepte la aeroport. Altfel cum s-ar putea explica faptul că într-o vreme când chiar pentru o vizită într-o țară socialistă se obținea foarte greu un pașaport, filosoful, cu tot trecutul lui de fost condamnat politic și cu stigmatul de dușman al popotului a obținut acest document pentru Spania, via Paris? Și cum s-ar explica faptul că și sora lui Șeicaru, Verguța, va obține și ea pentru plecarea definitivă din țară?

Voiajul lui Petrovici și a surorii sale a început la 12 august 1969, cu escală la Paris, unde Elena Gatovschi era așteptată de fiica și ginerele ei, iar Petrovici și-a continuat voiajul mai departe spre Madrid. N-a ascuns niciodată că în timpul șederii în Spania s-a întâlnit și cu Pamfil Șeicaru, dar n-a mărturisit nimănui conținutul discuțiilor avute. Nu încapă discuție c-a avut și de transmis un mesaj din partea statului român și nu-i exclus să fi pus la punct niște condiții de finanțare a lucrărilor pe care Pamfil Șeicaru le avea în procesare.

Mai era de rezolvat o problemă pentru aducerea lui Pamfil Șeicaru în țară. Ziaristul fusese condamnat

la muncă silnică pe viață și era deja dat în urmărire generală, deci putea fi arestat la primul pas pe care l-ar fi făcut dincvoace de graniță, căci sentința era încă în vigoare așa că nu putea veni în țară fără riscul de a fi arestat încă de la graniță. Îmi imaginez că această problemă a fost discutată în toate detaliile pentru că securitatea a făcut imediat demersurile la Consiliul de Stat pentru grațierea lui. În acest sens Ministrul de interne Cornel Omescu înaintează un raport către Chivu Stoica, președintele acestui organism în care, printre altele arată că în prezent Pamfil Șeicaru, ca emigrant, are o atitudine corespunzătoare și, desfășoară în străinătate, prin scris o activitate utilă țării noastre. Întrucât Pamfil Șeicaru a fost condamnat la pedeapsa capitală nu a beneficiat de prevederile Decretului nr.421/1955. Pe de altă parte, având în vedere poziția țării noastre cu privire la prescrierea crimelor de război cât și imperfecțiunea

Legii noastre penale în această materie,

consider că este indicat a elibera un decret pentru grațierea de pedeapsa

la care a fost condamnat Pamfil Șeicaru. Față de cele de mai sus, am întocmit alăturatul proiect de decret pe care vă rog să binevoiți a-l aproba.

Raportul purta data de 12 decembrie 1966 și cred că între Ministerul Afacerilor Interne și Consiliul de Stat, lucrurile erau bine clarificate, de vreme ce Consiliul de Stat elaborează decretul de grațiere 13/37, 066 din 17 decembrie 1966,

deci la numai 5 zile după propunere. Cum

era de așteptat Decretul nu era lipsit de acuzele pentru care fusese condamnat de așa-zisul tribunal al poporului, precizându-se că ulterior *a părăsit teritoriul național și s-a pus în slujba hitlerismului și fascismului și fugind la Viena a luat contact cu așa-zisul guvern național român prezidat de Horia Sima, punându-se în slujba sa și atacând România și guvernul său care au organizat actul de la 23 august 1944.*

Odată elaborat decretul de grațiere nu mai era nici un impediment pentru proiectata întâlnire dintre ziarist și proaspătul lider al Partidului cvomunist, Nicolae Ceaușescu. Se înțelege că acțiunea, de-ar fi devenit publică ar fi generat un scandal imens, în țară și chiar în țările lagărului socialist, ceea ce impunea o conspirativitate deplină, din partea instituției securiste. dar și dim partea lui Pamfil Șeicaru, care n-a mărturisit nimănui, din cei apropiați, ce se pune la cale. Știrea, de-ar fi devenit publică, ar fi avut consecințe explozive în cadrul emigrației românești.

Revista **Historia** anul XII, nr.126 din iunie 2012 care a consacrat câteva pagini acestui eveniment, și de care ne-am folosit și noi în aceste rânduri, a avut de întâmpinat mari dificultăți de documentare pentru elucidarea acestui eveniment. Ceea ce aduce nou revista condusă de d-l Ion Cristoiu sunt mărturiile ofițerului de securitate Nicolae Sporiș, implicat profund în această afacere. *Informațiile asupra acțiunii, mărturisește, se făceau în mod direct, verbal șefului DIE, care, la rândul său, îl informa tot verbal pe Nicolae Ceaușescu.*

În cele din urmă s-a sdtabilit că *Pamfil Șeicaru va veni în țară în cursul lunii august 1977 și și-a exprimat dorința de a fi primit într-o scurtă audiență. Ceaușescu și-a dat consimțământul asupra vizitei și nu a respins solicitarea privind audiența, dar nici nu a aprobat-o explicit, spunând doar: să vină și să vedem atunci.*

Într-adevăr, la 20 august 1977 ziaristul a fost preluat de la Viena de securistul Afrim, alături de care a zburat până la București. A fost depus la hotelul Minerva de pe B-dul Ana Ipătescu, azi Lascăr Catargiu, de unde a urmărit, probabil la televizor, festivitățile organizate cu prilejul zilei de 23 august. Din mărturiile aceluiaș Nicolae Sporiș aflăm că a stat în București o săptămână,

» apoi a petrecut o noapte la Ciorogârla și două zile pe litoral, la Mangalia unde avea o vilă cu viță de vie pe care a ținut neapărat s-o revadă. Totul s-a petrecut într-o desăvârșită clandestinitate și de niciunde nu s-a strecurat nici o informație.

Evident, în ultimul moment Ceaușesxcu a renunțat la întrevvedere cu Șeicaru, i s-a părut probabil prea riscant gestul, dar a avut această tentație, ca formă de recunoaștere a serviciilor pe care reputatul ziarist a adus-o României, chiar și din această condiție de transfug și de fost condamnat la muncă silnică pe viață.

Regretatul cărturar Victor Frunză mi-a pus la dispoziție câteva scrisori trimise de Petrovici lui Pamfil Șeicaru înainte și după vizita ziaristului la București. N-am găsit în nici una nici o aluzie la evenimentul din august 1977, cu Pamfil Șeicaru în prim plan.

Cu aceeași impresie am rămas și după lectura scrisorilor trimise de Pamfil Șeicaru profesorului Ion Petrovici – publicate de delicatul poet George Corbu în **Literatorul**, anul III, serie nouă, nr.11-12 (63-64) din 31 martie 2005, p.21-25. Menționez doar- din numeroasele informații despre cărțile scrise și despre cele aflate în proiect–o însemnare din scrisoarea expediată lui Ion Petrovici la 7 ianuarie 1972, prilejuită de onomastica zilei a Sf. Ioan despre care nu știm sdă fi avut și alte urmări. *Dacă nu mă înșel, anul acesta veți împlini 90 de ani. Sper să fiu înlesnit să scriu o broșură, Profesorul Ion Petrovici, tipărend-o omagial pe propria mea socoteală. Această biruință a fizicului contra cumplitelor vitregii ale destinului mi-a amintit de un confrate în lumea filosofiei, Fontenelle.*

Tot criptice rămân și scrisorile lui Petrovici expediate lui Șeicaru. E adevărat că într-o scrisoare (cea expediată în 4 noiembrie 1969), Petrovici îl informa pe Pamfil Șeicaru de trecerea pe care o cunoaște cărțile sale în România. *Aici am comunicat tuturor serviciile pe care le faci țării combătând neobosit propaganda maghiară. Toți au fost de aceeași părere, în deosebire de românii din străinătate care înțeleg lucrurile mai puțin.* Era imediat după voiajul spaniol din care s-a întors obosit și cam deprimat sufletește. Se plânge că vederea îl lasă vertiginos, *ceea ce poți remarca și din rândurile ondulatorii ale acestei scrisori.*

Deci Petrovici comunica tuturor de cărțile lui Șeicaru, despre care credea sincer că însemna un mare serviciu adus țării. În conținutul cuvântului *tuturor* nu intra oare și organele securiste? La fel cuvântul *toți*, pe cine reprezenta oare acest cuvânt?

Petrovici a fost întotdeauna entuziasmat de verbul lui Pamfil Șeicaru. Cât privește *Scrierea d-tale în două volume (Partidul național și național țărănesc), prietenii mei și-o smulg din mână în mână și nu găsesc cuvinte să o laude mai tare.* Dar Petrovici mai spune ceva în această scrisoare datată 16 februarie 1970; *Despre propaganda maghiară și căruia D-ta îi fii piept cu talent și documentare mi-a vorbit la Paris și Mircea Eliade, care a venit să mă vadă și care mi-a spus că și în America este foarte intensă și căreia D-ta ești singurul român ce îi aduci o împotrivire.* Eu personal am informat pe toți cu care am avut posibilitatea să vorbesc, ce operă folositoare faci pentru cauza noastră națională. Cred că vei găsi ocazia să-mi trimiți volumul în curs de tipărire, despre al cărui conținut m-ai informat la Madrid și care va fi citit nu numai de mine

Nici Șeicaru nu-l prețuia mai puțin pe Ion Petrovici. Intenționa chiar, să scrie o broșură monografică și nu cred că era doar o intenție aleatorie pentru că revine

ne asupra ei de mai multe ori în scrisorile către Petrovici. În una din ele făcea precizarea: *Mi-ai dat o indicație prețioasă: 14 iunie 1972, deci broșura mea va trebui să fie tipărită și expediată pe ziua de 14 mai. Este singura formă în care pot participa și eu la festivitățile ce se pregătesc la București și la Iași, pentru a reduce din regretul de a nu fi prezent.* Dacă a scris-o până la urmă sau nu, este greu de răspuns. Sigur este că Petrovici n-a mai prins ziua aniversării celor nouă decenii de viață. A murit în februarie 1972, cu câteva luni înainte de festivitățile așteptate.

N-am extras din corespondența celor doi cărturari urgisiți de istorie decât unele aspecte circumstanțiale, dar corespondența este mult mai importantă și cu multe aspecte revelatorii care trebuiesc cercetate. Un lucru e sigur: dincolo de toate viforitele lumii prietenia lor a rămas neclintită ca doi cedri de Liban.

Saga aromânilor din Macedonia (Eroi pătați de Cornelia Golna)

Apărut inițial în limba engleză, în 2017, la editura Go-Bos Press, romanul *TaintedHeroes* de Cornelia Golna a fost tradus la scurt timp în română de Mircea Bucurescu, fiind publicat sub auspiciile editurii Eikon, în 2019, cu titlul *Eroi pătați*.¹ Periplul transferului cultural a continuat prin contribuția Mariei Bara care a tradus din engleză în aromână romanul cu titlul *Iroilâspusits* și care a apărut în 2020 la editura Go-Bos Press. Astfel, această *povestire ficționalizată a vieții aromânilor*, în sensul de depozit narativ, în care se manifestă puternicul sentiment al identității și-a anunțat zborul în lume și sperăm să-l continue neîntrerupt.

Viguros ancorată în spațiul balcanic, descendentă dintr-un tată aromân din Grecia și o mamă româncă, autoarea Cornelia Golna deține toate datele pentru a oferi un roman istoric despre destinul aromânilor din Macedonia, într-o excelentă reconstituire istorică și etnologică. Inspirat din povestea bunicului dinspre tată, trecut prin grila fină a ficționalizării și talentul narativ și portretistic al scriitoarei, acest roman este demn de o transpunere cinematografică, la care te îndeamnă vasta construcție epică, multitudinea personajelor gestionate contrapunctic, jocul perspectivelor narative, haina etnografică pitorească, structura simbolică polivalentă, dinamismul acțiunii, pulsația vieții autentice etc.

Precedat de o dublă ramă edificatoare, oferită prin *Preambulul* și *Prologul* din antetul său, menite să contextualizeze și, astfel, să faciliteze demersul narativ, romanul își întinde povestea pe circa șase sute de pagini, care ne transpun într-o epocă tulbură din jurul lui 1900, în provincia otomană Macedonia, când „bulgarii, sârbii, albanezii, aromânii și grecii formează între ei diferite alianțe, sperând că se vor afla printre câștigători atunci când turcii vor fi siliți să-și abandoneze posesiunile europene” (p. 7).

Subiectul romanului edifică o substanțială monografie a universului și istoriei aromânilor din Balcani, surprinși la începutul secolului al XX-lea, când Macedonia devine platforma unor răzmerițe vehemente, declanșate de noile state naționale, Grecia, Serbia, Bulgaria, România, care năzuiesc să-și împartă teritoriul balcanic rămas sub control otoman. Cu o deosebită subtilitate, naratoarea descrie tabloul extrem de heteroclitic al etniilor de aici, al religiilor, al multilingvismului și multiculturalismului, oferind detalii judicioase în privința ideletnicirilor, meșteșugurilor practicate, ale cutumei, moravurilor specifice și ale mentalului colectiv. „Am devenit neguțători și meșteșugari. Am deschis zările călătoriei și comerțului, am bătătorit drumuri. Căraușim mărfuri și oameni cu caravanele. Mulți din neamul nostru s-au strămutat în orașe și târguri hăt-departe, chiar dincolo de hotarele imperiului, de dragul afacerilor și al bunului trai...Aromânul ager la minte nu va roboti pe deșelate, ci va căuta să facă avere. Și în felul ăsta își va păstra onoarea și libertatea. Va face ce am făcut eu, se va îngriji de nevoile familiei și va fi stăpân pe soarta lui. Și nu va uita niciodată muntele, care l-a făcut să fie ceea ce este” (p. 294), deapănă bătrânul Agaton.

Metafora muntelui înscrisă în simbolismul transcendenței încheagă pluralitatea planurilor narative scindate între destinele lui Agaton Galan, Ariston Dima, Pavlos Melas, Filip Kapetanopoulos ș.a. Este chiar simbolul Mușatei, un sat de la poalele munților, lovit de toate intemperiiile posibile, renăscut din cenușă, comportând un acut sentiment al demnității, nevoii de libertate și rezistenței, căruia muntele îi înalță ființa, apropiindu-l de cer. În momentele de grea cumpănă personajele se ridică pe munte ca într-un univers al contemplației, așa cum se întâmplă în scena când Agaton, tulburat de măcelul de la Zelenici, urcă pe coama munților, admirând piscurile „ca niște diamante brute”, ce sclipeau „pe albastrul crud al cerului”. Printr-un exercițiu de memorie involuntară își amintește cum și-a însoțit bunicul său, pe bătrânul Agaton, cu ani în urmă, în brațele muntelui pentru a contempla „lumea la picioarele noastre”. Aici îi este decodificată de către bunic, pentru prima dată, simbolistica muntelui: „Asta e secretul: muntele – sălașul nostru, cuibul nostru de culturi. Ne-a ținut liberi într-un imperiu de sclavi! Îi știm toate locurile tainice, fiecare vâlcea și coamă,

fiecare potecă și cărăruie; putem să citim muntele – semnele urșilor și ale lupilor, ale fazanilor și iepurilor. Și ne-a dat vederea asta largă, de sus, atotcuprinzătoare. De aici putem vedea că lumea e mare, mai mare decât satul în care ne-am născut, mai mare chiar decât muntele însuși și valea dedesubt” (p. 292).

Antrenant ca scriitura, romanul răspunde și la o serie de întrebări, privind impactul aromânilor la modelarea istoriei românilor, necesitatea opțiunii aromânilor de alipire la Grecia care promitea păstrarea identității și a proprietăților, nașterea intoleranței și fanatismului etc. Sunt relevate condițiile istorice care i-au format pe aromânii din Macedonia, viziunea lor asupra lumii, dialogul dintre universul patriarhal și noua civilizație, conflictele dintre comitagiții bulgari și andarții greci.

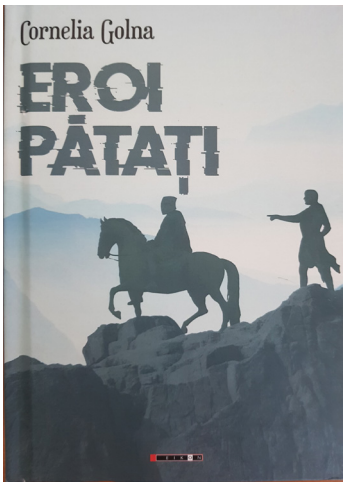
Această saga, construită în jurul aromânilor din Macedonia, valorifică accepția de narațiune legendară ce relatează fapte eroice din vremuri îndepărtate, agitate și pasionante, dar și accepția de povestire completă a faptelor unor oameni deosebiți. Aerul legendar transpare ca un fir roșu de-a lungul romanului: „Teodor cunoștea legendele – toată lumea le știa. Sus, pe coasta dealului din spatele lor era stânca, un bloc de marnă aproape rectangular de lungimea unui corp omenesc- stânca lui Marcu Crale – stânca regelui, unde calul acestuia a lovit cu copita, lăsând o urmă pe când stăpânul său se repezea să dea piept cu turcii pentru a-și ocroti supușii creștini” (p. 15).

Agaton Galan, personaj emblematic, trăitor în vremuri de grea cumpănă pentru aromâni, comportă și el un aer legendar, fiind purtător de glorie și având o descendență exemplară și un cod comportamental moral superior. Un Ilie Moromete în versiune aromână, el devine cap de familie după moartea bunicului său, deținând o poziție autoritară în lumea Mușatei multietnice fiindcă este cel mai „drept” în acțiunile sale, administrează pământul cultivabil din jurul unui conac cu înțelepciune, comportă aceeași etică paternă, implicându-se în educația copiilor săi, este rațional și justițiar în problemele sociale și radical atunci când este vorba de apărarea idealului său. Urmărind evoluția lui Agaton, sub influența experienței directe, a formării sale spirituale în timp, până la încheierea unei concepții de viață, cu contradicțiile inerente, cu deciziile și oscilațiile durute, cu asumarea idealului și deziluziile inevitabile, scriitura devine și un *bildungsroman*. Prin glisarea personajului prin medii sociale variate se realizează și un tablou al epocii, unul dintre cele mai tulburi din întreaga istorie a lumii balcanice. Viziunea labirintică a universului se cere susținută printr-o scriitură labirintică. Atingerea idealului se face pe căi întortocheate, adevărul nu poate fi atins decât într-o mare înverșunare, ardere și neliniște.

Zeci de personaje care reconfigurează peisajul uman al Mușatei sunt legate de figura lui Agaton, de la bătrânul bunic Agaton și Alexandra, mama sa, până la Naum, Sofia, Mara, Teodor, Filip, Ion, Odiseu, Agati, conturându-se, astfel, o veritabilă frescă a familiei Agaton, care reprezintă și lumea patriarhală a aromânilor cu tot ce presupunea aceasta. Istoria acestei familii devine emblematică pentru întreaga comunitate de aici, afectată de marile prefaceri ale unui „timp care nu mai avea răbdare”.

Complexul aliaj narativ, modelat prin alternarea planurilor narative este gestionat inspirat, (re)construind întreaga țesătură epică a spațiului balcanic insolit. Substratul istoric este subsidiar ficțiunii și se datorează talentului scriitoarei de a crea personaje emblematicale ale epocii și capacității de a transfigura evenimentul real în demers romanesc. Cornelia Golna surprinde prin refracție un mediu social sub semnul marilor prefaceri, al îndoii, al suspiciunii la toate nivelurile. Autoarea nu urmărește neapărat să explice fenomenul din punct de vedere social și istoric, ci, mai cu seamă, să examineze consecințele lui morale, ceea ce reușește extrem de inspirat, începând chiar de la titlu, *Eroi pătați*.

1 Cornelia Golna, *Eroi pătați*, trad. din engleză de Mircea Bucurescu, București, Editura Eikon, 2019.

Doru SCĂRLĂTESCU

De la musique avant toute chose

III. Poezie și muzică la Sumer

Neîndoielnic că o conștiință de sine a artei muzicale apare odată cu civilizația scrisului. Parafrazând titlul unei cărți celebre din 1956 a lui Samuel Noah Kramer, să spunem și noi că *istoria muzicii începe la Sumer*. La modul lor retoric grandilocvent, poeții mileniului al treilea înainte de Chr., de aici, proclamaseră, pe tăblițele de argilă zgâriate cu „stilourile” de treste, după cum învățaseră la secțiunile de creație ale solidelor școli de scribi autohtone, locul privilegiat, de „leagăn al civilizației” și de model în universalitate, al misteriosului imperiu dintre Tigru și Eufrat. Precum în poemul sociogonic, *Enki și rânduiala lumii*, unde liricul autor anonim împrumută pentru encomionul său geopolitic glasul zeului demiurg al mesopotamienilor: „O, Sumer, pământ imens printre pământurile din univers,/ Plin de lumină eternă, în care de la răsărit la asfințit împarți legile divine tuturor popoarelor!/ Legile tale sunt glorioase, de neatins,/ Inima ta-i adâncă, de nepătruns...”.

Gloria Sumerului e asigurată de literatura lui scrisă, cu caractere cuneiforme, cea mai veche din lume: ajunsă până la noi, prin circa treizeci de mii de linii de text, însumând, după numărătoarea asiologului american, douăzeci de mituri, nouă opere epice, peste două sute de imnuri de diferite tipuri, un număr considerabil de incantații și rugăciuni, mai multe documente istoriografice cu caracter legendar, în fine, un mare și diversificat grup de „textele ale înțelepciunii”, cu eseuri, dispute, proverbe, precepte, fabule. Textele propriu-zis poetice fac și trimiteri la muzică, muzicieni, instrumente muzicale, modalități de interpretare. O aureolă de sacralitate învăluie aceste texte, între care le distingem pe cele dedicate Innanei, zeița iubirii, a procreației și a războiului (străbunica semitei Iștar și a eladicei Afrodita), adunate și prelucrate de folclorista și scriitoarea pentru copii, newyorkeza Diane Wolkstein, discipol și colaborator al lui Kremer, într-o carte din 1983, *Inanna, Regina Cerului și a Pământului*, „o traducere admirabilă, o mare capodoperă a literaturii universale” (Mircea Eliade). Marea zeiță moștenește, o dată cu calitatea de „Sfână Preoteasă a Cerului”, arta rostirii persuasive și, ceea ce e important pentru noi, arta muzicii, de la tatăl său, Enki, creatorul și organizatorul omenirii, în același timp, zice scriitoarea americană, „un mag și un maestru al ritualului și al incantației”. Cum vedem din secvența poematică *Inanna și Dumnezeul Înțelepciunii*, unde sunt reproduse cuvintele acesteia: „El mi-a oferit arta vorbirii drepte. El mi-a oferit arta vorbirii denigratoare. El mi-a oferit arta vorbirii ornamentale... *El mi-a dat instrumentul muzical răsunător. El mi-a oferit arta cântecului*” (s. n.).

Avem aici, destul de explicit, sugestia colaborării dintre sonul armonic și cuvânt, chiar dacă în sumeriană nu există bunăoară suportul melodic al rimei. „Cu toate acestea, remarcă Diane Wolkstein, modelele complexe ale sunetelor similare și alternative ale vocalelor și consoanelor, ale terminațiilor verbale și substantivale concordante și recursive, conferă limbajului o rezonanță muzicală”. Orientalistul român Constantin Daniel, specializat în domeniul culturilor antice din Orientul Mijlociu, va vorbi și el de o relație directă dintre cele două arte surori: „execuția muzicală ce însoțește totdeauna poezia sumeriană” (*Civilizația sumeriană*, 1983). Aceasta e legată în genere de zei proslăviți în templu: imnuri, implorări, lamentații. Dar „cântările sacre” sunt gândite nu doar pentru un personal cultic strict specializat, ci și pentru un public mai larg, de aceea ele sunt adesea însoțite la final de indicații de regie: instrumentul de acompaniament (harpă – *zumi*,

liră – *balar*, timpan – *tigi*), genul muzical specific („cântec eroic” – *șir-namursanga*), modul de execuție („cîntec prelung” – *șir-ghidda*), obiectivul urmărit („cântare pentru destin” – *șir-namšubaba*), formația muzicală („coruri de preotese” – *eršemma*). Aceeași idee la Kramer, principalul furnizor de texte mitologice al Dianei Wolkstein (în special volumul său din 1979

Enheduanna și suita sa, disc votiv din alabastru, Cimitirul regal din Ur, c. 2300 î. Chr., University of Pennsylvania Museum

From the Poetry of Sumer: Creation, Glorification, Adoration), autor al textelor de însoțire a magnificei cărți citate, *Inanna, Queen of Heaven and Earth: Her Stories and Hymns from Sumer*: „Muzica, atât instrumentală, cât și vocală, a jucat un rol important în viața sumeriană, iar unii dintre muzicieni au devenit figuri importante în templu și la curtea regală. Harpe și lire frumos construite au fost dezgropate din mormintele regale din Ur. Instrumentele de percuție precum tamburul și tamburina erau și ele destul de comune, la fel și flautul, din trestie ori din metal. Poezia și cântecul au înflorit în școlile sumeriene. Deși practic toate textele recuperate sunt imnuri pentru zei și regi, nu există nici o îndoială că muzica și dansul au fost o sursă majoră de divertisment atât acasă, cât și în domeniul public”.

Dacă instrumentul predilect al Innanei, principala divinitate protectoare a orașului sacru Uruk, era în vechile texte un instrument cu coarde (în amplul poem *Lauda zeiței Inanna*, se vorbește de „harfa de doliu”, „harfa de jale”, „harfa suspinelor”, „harfa lamentelor”, în versiunea lui C. Daniel, „harfa tânguirii”, la al cărei sunet sacru „sunt gata toți să moară”) cel al soțului ei, păstorul Dumuzi, zeul sumerian al vegetației (în versiunea mai târzie, babiloniană, Tamuz, în cea greacă, Adonis), este, se înțelege, unul de suflat. În poemul *Coborării Innanei în Infern*, aceasta, întoarsă cu greu pe pământ și supărată pe Dumuzi, care nu fusese prea o compătimitor, „a spart fluierul de stuf pe care a cântat ciobanul”, dar apoi, după moartea „soțului ei cel dulce”, se lamentează amar: „Mă întrebi despre fluierul lui de trestie? Vântul trebuie să-l folosească în locu-i./ Mă întrebi despre melodiile lui dulci? Vântul trebuie să le cânte acum pentru el”. Familia cobanului mitic pare familiarizată cu muzica. Într-un alt poem, *Visul lui Dumuzi*, sora eroului, Geshtinanna, ancestrala zeiță sumeriană a agriculturii, a fertilității și a interpretării viselor, este invocată de erou pentru a-i dezvălui semnificația unui coșmar: „Adu..., adu-o..., adu-mi sora. Adu-mi pe Geshtinanna, sora mea mai mică, scribul meu care cunoaște tableta, *cântăreața mea care cunoaște multe cântece*, sora mea care cunoaște semnificația cuvintelor, fecioara mea cea înțeleaptă care cunoaște sensul viselor. Trebuie să-i vorbesc. Trebuie să-i spun visul meu...”. Să mai menționăm că în unele versiuni descoperite mai recent ale vestitei *Epopei a lui Ghilgamesh*, legendarul conducător postdeluvian al Urukului, „omul care știa toate tainele...”, regele care cunoștea toate țările lumii” încearcă să-l atragă pe Diumuzi, aflat temporar în împărăția subpământeană a morții, ca să-i fie mijlocitor pentru câștigarea bunăvoinței temutei zeițe Ereshkigal, stăpâna locului, **în favoarea prietenului său Enkidu**, mituind-o cu un flaut (*em-bū-bu* în akkadiană) confecționat dintr-o piatră roșie semiprețioasă de carmelian: „El a arătat Dumnezeului Soarelui un flaut de carmelian/ Pentru

Lutist, teracotă, Uruk, c. 2900-2370 î. Chr., Iraq Museum, Bagdad

Dumuzi, păstorul iubit al lui Ishtar: «Fie ca Dumuzi, ciobanul iubit al lui Ishtar, să accepte acest dar./ Ca să-l întâmpine pe prietenul meu și să meargă alături de el!». Zeița Ereshkigal e însă o egoistă melomană. Tot o versiune a epopeii, anterioară celei akkadiene, îl înfățișează pe erou doborând cavalereste, la cererea

Inannei, incomodul copac Huluppu, din care sunt confecționate apoi o tobă (*pukku*) și un bețișor de tobă” (*mikku*), căzute din păcate în adâncul Infernului, fără vreo speranță ca ele să-i fie restituite vreodată: „Uite că toba mi-a căzut în lumea subpământeană, bețișorul mi-a căzut în lumea subpământeană./ Pe Enkidu, trimis de mine pe celălalt tărâm să mi le aducă... acesta l-a luat în captivitate”.

Revenind la marea Regină a Cerului și a Pământului, trebuie să spunem că de cultul ei se leagă existența primului poet atestat nominal în istorie, fiica, la modul propriu sau doar figurat, a lui Sargon I, întemeitorul imperiului sumero-asirian, prințesa Enheduanna (c. 2285-2250 î. Chr.), Înalta Preoteasă a zeului lumii Nanna, din orașul Ur, și, oarecum dezamăgită de acesta, care o părăsește la ananghie, a zeiței Innana. Totodată, după cum o arată bogatul ei repertoriu imnografic, bună cunoscătoare a artei cântecului. Avem așadar în persoana acestei poetese din a doua jumătate a mileniului al treilea, primul, dacă ne putem exprima astfel, cantautor din istoria muzicii. Imaginea ei s-a transmis posterității prin celebrul disc sculptat în alabastru translucid, adus la lumină în urma săpăturilor efectuate de arheologul britanic Sir Leonard Wooley, în 1927, la cimitirul regal din Ur, în care ea apare, cu prilejul unei libații, însoțită de o suită alcătuită din alte trei personaje. O inscripție de pe spatele discului este actul său de identitate: „Enheduanna, prințesa zirru, soția zeului Nanna, fiica lui Sargon, regele lumii, în templul zeiței Innana”.

Din bogatul repertoriu al Enheduannei, reținem în special poemul intitulat, conform incipitului, *In-nin ša-gur-ra*, în transliterare modernă, *Lauda zeiței Inanna*, important pentru bogetele inserții autobiografice și impresionantele pasaje lirice, de comunicare și identificare a destinului propriu cu cel al zeiței, devenită un *alter* al ei, sacru. Redăm într-o traducere cu totul facultativă, prin intermediar, liniile 122-143 de la final, în care transpare această comuniune prin mijloacele artei muzicale: „Am adunat cărbunii în cădelniță și am pregătit riturile de purificare. Altarul Eešdam-kug vă așteaptă. S-ar putea ca inima voastră să nu fie deschisă către mine?/ Întrucât ea a fost plină, prea plină pentru mine, Înaltă Doamnă, v-am intonat această melodie./ Fie ca un cântăreț să repete la amiază ceea ce v-a fost recitat în timpul nopții”. Iată conștientizată și deschiderea unei linii de tradiție poetico-muzicală. În rândurile de mai sus, comentează Roberta Binkley, profesor de retorică la Universitatea din Arizona, marea poetă din Sumer „arată că s-a pregătit să primească inspirația poetică – *mania*, așa cum o va caracteriza mai târziu Platon. Însă declanșarea nebuniei poetice rămâne la Platon oarecum la dispoziția hazardul, în timp ce procesul creator al Enheduannei este un demers bine organizat. Ea încinge cărbunii în cădelniță și se pregătește să-și asimileze sinele mai înalt, sinele ei transcendent, în persoana Innanei. Procesul ei creativ pare a fi unul de interacțiune intimă cu Zeița. Pentru o perioadă, în miezul de noapte, ele devin totuna și din această uniune se naște melodia (*Enheduanna: The World's Oldest Published Author*, „Women's Studies Lecture Series”, Sept. 21, 1998).

Muzica povestită de stihurile antice e confirmată de numeroasele artefacte scoase la suprafață de sub ruinele orașelor mesopotamiene: numeroase instrumente muzicale, unele adevărate capodopere artistice, dar și statui, rulouri, panouri, pandative, ornamente... Vom vorbi despre ele în intervențiile noastre viitoare.

Harpist așezat, teracotă, Eshununa, c. 2000 î. Chr., Oriental Institute Museum, Chicago, Illinois

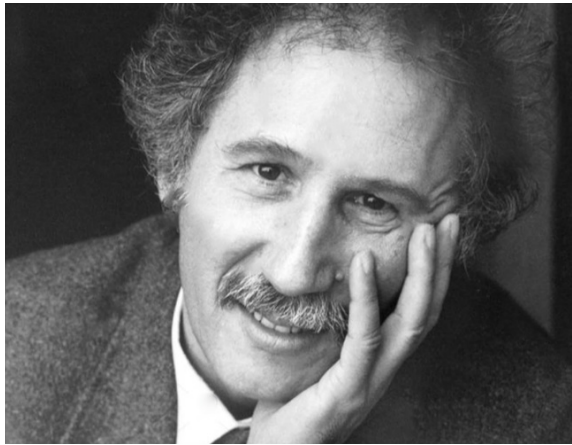

Marin Sorescu și „democratizarea” poeziei (III)

Cercetând lista „nobelizaților”, cu destule „prezențe nedumeritoare”, Laurențiu Ulici încercase cu ani în urmă un exercițiu ludic-corectiv, semnalând un șir de „absențe regretabile”. Avansând contra-propunerile sale (o sută de nume) de „posibili Nobel” până la finele veacului trecut, criticul îl „vedea” drept câștigător, în anul 2000, pe Marin Sorescu (v. Antologia *Nobel contra Nobel*, 2 vol., editura *Cartea Românească*, 1988). Din păcate, profeția nu s-a împlinit; dar ideea a circulat și șanse, se pare, ar fi fost! E drept, în ediția a doua (Ed. *Du Style*, 1998), criticul intervine cu modificări, candidatul nostru fiind, după dispariția lui Sorescu (m. 1996), Nicolae Breban. Mai încoace, discutând despre „nobelitatea literaturii române”, Ion Simuț observa că în volumul lui Kjell Espmark, nu figurează nici un nume românesc pe lista eligibililor (v. *Premiul pentru literatură. Un secol cu Nobel*, Editura ICR, 2003), risipind abundentele informații „folcloristice”. Totuși, ziaristul craiovean Ion Jianu, bănălean la obârșie, dădea la iveală un volum de conversații „cu și despre Sorescu” (v. *Marin Sorescu, în anticamera Nobel*, Editura *Gracious Light / Lumină Lină*, New York, 2018), tipărit la Craiova, prefătat de Eugen Simion și postfațat de George Sorescu, sperând să lămurească o chestiune delicată. Sunt acolo pagini confesive, o colecție de interviuri, Ion Jianu încercând să tragă de limbă pe cei intervievați în efortul de elucidare / desecretizare a unei cabale dâmbovițene. Ar fi vorba de uneltirile a trei poeți, nume importante (nedivulgate), a căror lucrătură malefică ar fi blocat succesul sorescian în cursa pentru Nobel, grăbind, însă, „lucrarea nenorocului”, cum scrie Eugen Simion. Probând, încă odată, rolul „eficient” al oculte românești. Propus în două rânduri (1983, 1992), *nobelibilul* Sorescu s-a bucurat, așadar, de o tenace „defăimare colegială”, dar și de o zvonistică înfloritoare, brodând harnic pe acest subiect. Ion Jianu va recunoaște, cu o prudență de înțeles, că „nu are date” (certe), probate cu documente, iar George Sorescu mărturisește că „se evită darea lor în vileag” (a celor trei care s-au adresat Comitetului Nobel). Singurul care se încumetă să pătrundă în hățișul acestor bâsniri este Nicolae

Iliescu, transparentizând – prin inițiale – cele trei invidioase personaje „complotiste”. Dar *Nobel contra Sorescu*, cum suna titlul inițial (provizoriu) al anchetei lui Ion Jianu, se încheie în coadă de pește; dincolo de zgomotul chibiților, lansând judecăți locale, inițiativa jurnalistică, reanimând „o poveste balcanică”, nu lămurește nimic. Sorescu, convins interlocutorii (rânduiți alfabetic), a fost aproape de Nobel, știind – notează Norman Manea – „a-și gospodări șansele”. Noica îl invita, în 1981, la cumințenie; Cornel Ungureanu sugerează, dimpotrivă, că dacă introvertitul Sorescu ar fi dat, prin 1988-89, declarații anti-Ceaușescu, „lua numitul premiu”. Încât, strict din acest punct de vedere, avem parte de o anchetă ratată; desecretizarea e amânată. Altminteri, volumul e doldora de informații prețioase, utile celor care vor investiga opera celui care, ispitit de „poezițe” și mânat de un „daimon plâsmuit”, s-a vrut *scriitor total*. Dovedindu-se, se știe, și un bun strateg: demontând mecanismele textuale, simțindu-se bine „printre cărțile altora”, cultivând versul liber pentru a fi mai ușor de tradus.

Tudor Nedelcea, un apropiat colaborator („față la față”) oferă informații prețioase despre *universul Marin Sorescu*. Aflăm despre hărțuiala la care a fost supus cel bântuit

de spaime și „rele presimțiri” în legătură cu meditația transcendentală, „fenomen încă neexplicat pe deplin”, constată exegetul, jurnalul sorescian livrând „pagini kafkiene” (Nedelcea 2019 : 100), falsul „complotist” fiind *salvat*, în cele din urmă, se știe, de Adrian Păunescu. Sau despre repetatele tracasări (fiind în vizorul Securității) ori tăbăceala „vizionărilor”. Piesa *Există nervi?* era, în ochii lui Miu Dobrescu, prim secretar la Dolj, „o porcărie”. Spiritul migrator („cobilițar”) i-a adus alte necazuri, suspectat pentru întâlnirile și relațiile construite în timp, ajungând în „anticamera Nobel” (Jianu 2018). Dar „răzbuunându-se” pe ingrații contemporani prin aparițiile postume, știind că la noi „prostia e harnică” (v. *Japița*, 1999). Avertizându-ne în acea faimoasă cerere de demisie din Uniunea Scriitorilor (1991) că „n-a făcut școală de disidenți de câteva luni” precum atâtea „pușlamale” (bucurându-se de un „noian de drepturi”); dar ne rămân cărțile la care a trudit, consfințind victoria creatorului-maratonist. Fiindcă „a fi scriitor pur și simplu îmi este de ajuns”, preciza Marin Sorescu. Dacă poetul-dramaturg, practicând *desolemnizarea* (cum observase, primul, Vladimir Streinu) era jovial-inteligent, locvace, echivoc etc., pe partitura unui joc fantezist-ironic, el transfera în banalul cotidian mari „scheme evenimentțiale” (Pop 2018 : 393). Ultimul Sorescu, însă, fantomatic, ca „răcan al durerii” purcede la o transcriere nudă, *îngrozită* a stărilor-limită, a „propriului priveghi”, făcând „scufundări în durerea pură”, atingând astfel, nota Ion Pop, „extrema limită a autenticității”.

- Jianu (2018) : Ion Jianu, *Marin Sorescu, în anticamera Nobel*, Editura *Gracious Light / Lumină Lină*, New York.

- Nedelcea (2019) : Tudor Nedelcea, *Marin Sorescu și meditația transcendentală*, în *Printre cărți și oameni*, vol. V, Editura *TipoMoldova*, Iași.

- Nedelcea (2020) : Tudor Nedelcea, *Marin Sorescu sau vocația identității românești*, Editura *Muzeul Literaturii Române*, București.

- Pop (2018) : Ion Pop, *Poezia românească neomodernistă*, Editura *Școala Ardeleană*, Cluj-Napoca.

Master X-Files

Fabula Rasa Imaginar în travelling 2. Spirale în rețea

Ca orice bobină, *solenoidul* este o spirală având două capete, legate de „fază” și respectiv de „nul”. Fascinația împletită cu teama față de electricitate creează un *background* al receptării *megatextului* (1) care-l scrie pe Cărtărescu și în care se înscriu, pe măsura puterilor (răbdării, priceperii, capacității de rezonanță magneto-textonică) *fanii* semnatarului volumului. Romanul este neinteligibil pentru cel care pune în priză un dispozitiv (un frigider, un televizor, un boiler, o mașină de spălat) și folosește energia având drept reper factura, raportată la venit, necesități de consum etc. Pentru a „vibra”, trebuie să trăiești într-o lume obsedată de *energie* și bântuită de imaginea *rețelelor*.

O lume în care bătrâna *Psyché* nu mai are chip cioplit (ca în sculptura lui Canova, înfățișând-o în tinerețe, în momentul reînvierii sub sărutul lui Eros), pierzându-și chiar și numele consacrate de religii și clinicieni (suflet, duh). Ceea ce nu poate fi pipăit ca să urle „este” (ca în poemul lui Arghezi) și nu poate fi cântărit (ca în programele de gestiune a masei corporale) devine *sumă de energii* (pozitive, negative), care poate fi înțeleasă aritmetic, algebric sau reprezentată (la persoanele cu alt standing al imaginarului), ca o compunere de vectori, putându-se înfățișa ca hologramă, vizibilă pentru doar pentru inițiați. Cât despre „rețele”, acestea alimentează imaginarul autohton încă din vremurile când lumea era rezumată în formula PCR (pile, cunoștințe și relații), prelungindu-se în obsesiile masonice, în diversele subproduse din supermarketul teoriilor conspiraționiste, pandemia din anul 2020 oferind un teren propice pentru proliferarea lor.

Dar *the must of the must* (cum se spune în neoromână)

este intrarea în fibrilație a imaginarului colectiv legată de ultimul *level* (2) din domeniul telecomunicațiilor, respectiv 5G, energie în rețea trezind spaime ancestrale alături de card („drac” – dacă e citit de la coadă). Psihozele sunt imaginate, în acest univers, ca încărcare cu energii negative, persoanele blânde ca purtătoare de stări pozitive (prin opoziție cu indivizii posomorâți, agresivi). Iar dacă teama de 5G și identitatea electronică este împărtășită, după cum spun culturnicii vremurilor noi, de persoane inculte, superstițioase, habotnice, celelalte închipuiri fac parte din fondul comun al contra-culturii de masă, opusă atât științelor pozitive cât și învățăturii propăvăduite de cultele consacrate: *gestionarii energiilor sufletești* vin să ia locul psihoterapeutului și al duhovnicului.

Solenoidul este vârful de aisberg/iceberg al imaginarului autohton, ultimul refugiu pentru o masă critică de cititori, avidă de alte senzații decât cele oferite de tabloide și emisiunile de scandal de la „televiziunile de știri”, preluând (precum puii de păsări) hrana predigerată de autor: un *raccourci* al teoriilor despre *suflet și vis* (pag. 594-615), al celor despre dimensiunile lumii (798 și urm.) și ceva portrete de personaje din istoria culturii și tehnologiei, totul aseasonat cu sosul metateoretic al relației dintre scriitură și biografie, cu elogiul scriitorului-diletant, suprema realizare fiind neîntruparea în text publicat. Bernard Pivot spusese cândva că publicul lui Cioran era oarecum unul secret, asemănător cu o sectă. Editorul lui Cărtărescu aspiră la ceva mai mult: să creeze cultul unui autor cultivat de el însuși la care trebuie să adere orice om cult. Rețeta despărțirii lumilor se află într-un poem la modă când mentorul Humanitas-

ului era elev la „școala medie” (termenul de liceu fusese părăsit o vreme): „*Trăim în miezul unui ev aprins/ Și-i dăm a-nsuflării noastre vamă./ Cei ce nu ard dezlănțuit ca noi/ În flăcările noastre se destramă*”.

Dacă nu branșezi un aparat la tensiunea corectă există două posibilități: *device*-ul (3) nu funcționează (subalimentat fiind) sau se „prăjește”. Este ceea ce te așteaptă dacă nu te conformezi, ca *dispozitiv-lector*, la parametrii textronici ai Solenoidului. Sau, translând în sfera învechitei *Psyché*: trebuie să crezi în Dumnezeu ca să vezi minunea, în doctor ca să pornești pe calea vindecării, în leac pentru a te mântui de boală. Să crezi în Cărtărescu fără a cerceta *imaginarul conexiunilor* la Daniel Paul Schreber (menționat în trecere în *Solenoid*) (4), ignorând filosofia lui Teilhard de Chardin (este vorba de *Fenomenul uman*, apărut în 1955), constructivismul anilor 30 și în general avangarda rusă (de la care s-au adăpat teoreticienii apuseni prezenți în filigran în textul despre care vorbim), deși teoria transmentalistă a lui Hlebnikov (5) deschide niște porți nebănuite spre conexiunile dintre *Literă*, *Minte* și *Lume*.

(1) Vei accepta, Cititorule, acest termen pentru a desemna un opus de peste 850 de pagini.

(2) Am folosit cuvântul pentru a mă face înțeles de cei cu Open Mind.

(3) Vezi nota de mai sus.

(4) Din Jurnalul autorului pentru intervalul 2011-2017 aflăm că l-a citit prin 2015, în engleză, deși, după niște ani trăiți de Cărtărescu în spațiul germanofon, mă așteptam să fi avut acces la originalul *Memoriilor unui nevropat*.

(5) „*Zaumnyi yazyk*” – limba de dincolo de gândire.

Sadoveanu: imaginea Eroului, dinspre „vocile” povestirii (I)

Vizibil, toate componentele din *Frații Jderi* trimit, direct sau indirect, spre figura marelui voievod, nu atât ca prezență în plan epic a personajului, cât ca personalitate al cărei spirit își pune amprenta asupra unui timp istoric exemplar, aureolat de legendă în orizontul de memorie colectivă al culturii populare, dar o imagine convergentă, în esență, cu dominantele evaluării istoriografice. Un climat al sobrietății eroice, ferit de orice soi de poză ori grandilocvență. Nimic nu este mai revelator din acest punct de vedere decât felul în care apare tratată în finalul trilogiei chiar bătălia de la Vaslui, una din marile izbânzii ale oastei lui Ștefan împotriva imperiului osmanlău. Un autor fără finețea artei lui Sadoveanu ar fi dat acestei narațiuni de încheiere un avânt retoric de apoteoză, ample desfășurări epice, relieful monumental apt să sugereze trecerea din realul istoriei trăite către o măreție și o solemnitate statuare, de Panteon al neamului, într-o notă dominantă de ritmuri ca de frize eroice, narativ ficționalizate. Mișcarea epică există, „steaguri” de oșteni și căpeteniile lor apar în ciocniri directe cu dușmanul, care au nerv și relief plastic, momente critice, gândire de strateg și soluții tactice, deruta înfrângerii pentru invadatorii superiori numeric, surprinși în aroganța scontatului triumf, așa de departe de haosul în care se încheie pentru ei totul. Dar Sadoveanu nu a mizat pe o „regie” auctorială de supraproducție literară pe teme istorico-militare. Fuseseră mai spectaculoase aventurile Jderilor în raiaua Brăilei, ori în Lehia, chiar prinderea uneltitorilor Mihu și Ciornohut, decât „tabloul” bătăliei de la Vaslui. Însă tocmai această alegere făcută de autor e marca subtilității unei inteligențe artistice superioare, care nu se sfiește să contrazică așteptări venind dinspre tipare comode, previzibile, dezamăgindu-le fecund.

Capitolului final (*Genunea pe genune o cheamă*) nu-i lipsesc mișcarea epică, plastica unui orizont spațial precizat, relieful neretorizant al unor secvențe de încheștare pe viață și moarte, dar nimic din ele nu trădează intenția vreunor „efecte”. Superioritatea armatei-„balaur” a osmanlăilor, momentul de cumpănă al bătăliei, propagarea spaimii, pieirea în mlaștini... Victoria e câștigată, însă cu ce preț de jertfe omenești! Nu fastul unui triumf e ceea ce urmează, ci o atmosferă de reculegere simplă, profundă: „Voievodul a poruncit slujbe la bisericile târgului și însuși mânia sa a intrat în paraclis, stând îngenușiat în delungată vreme, ca și cum și-ar fi uitat trupul său acolo, înălțându-se numai cu sufletul la izvorul tuturor nădejdlor”. Nici cuprinsul „cărții domnești” către posibili aliați, „domni și crai” creștini, nu are alt ton decât pe acela al sobrietății cu care li se vestește „fapta de la Vaslui”, cerându-li-se să-și unească forțele „împotriva dușmanului nostru al tuturor”. Cuvintele rostite la slujba de pomenire a celor căzuți au o rezonanță de recviem lapidar, mișcător în accentul său de solemnitate liturgică, imprimat vorbelor unui mirean: „Când răsare soarele avem să ne aducem aminte de ei. Și avem să-i jelim deasemeni când soarele asfințește. Și când ne vom trezi la bătaia miezului nopții, avem să-i simțim în jurul nostru și ne vom afla nemângâiați de pieirea lor”.

În Țara Moldovei, în care ctitoriile ștefaniene – „cetățui ale lui Hristos” nu au arhitectura orgolioasă a catedralelor occidentale, apoteoză eroilor, căzuți ori rămași în viață, este una a cărei măsură nu o dă „spectaculosul” bătăliei, nici fastul unei sărbătoriri a triumfului, ci tocmai „înnegurarea de jale” a inimilor și puținele cuvinte ale acelor „simțăminte care îi leagă de cei vii de cei morți, și pe toți de pământul Moldovei și de mânia sa Ștefan-vodă”. „E un prinț adevărat, cuvioase părinte, ieșit din suferința lumii de aici”: sunt cuvintele de răspuns ale postelnicului Ștefan Meșter la întrebările călugărului dominican

Geronimo, trimisul papei la curtea voievodului moldav, definire a acelei esențe a personalității istorice, care o așează în adevărata matcă a faptelor sale, fără inutile încărcări verbale. Cum arată de altfel și însemnarea „întâmplărilor” de către părintele ieromonah Nicodim în ceaslovul său mănăstiresc, la Neamț: „anul de la Hristos 1745, iar de la facerea lumii 6983, în ziua de marți, patru zile după sfânta Bobotează, fost-a mare război cu turcii la Vaslui și i-a biruit luminăția-sa Ștefan-vodă pe păgâni. Pierit-au în acest război părintele nostru după trup comisul Manole Păr-Negru și fratele nostru după trup Simion și alți mulți, Dumnezeu să-i miluiască întru iertarea Sa. Iar mai înainte de aceasta, s-a fost întors mezinul nostru comisul Onu de la Sfântu Munte și de la Brăila, cu barbă de nu l-a mai cunoscut nimeni; ș-a zâmbit mânia-sa când l-a văzut și l-a cunoscut”. Războiul, moartea, viața care continuă sunt toate acolo, în puținele cuvinte scrise în liniștea chiliei monahale.

Nu se poate imagina nimic mai sobru și mai laconic decât un asemenea monument verbal în care sunt „zidite” deopotrivă o izbândă militară greu plătită, amintirea celor căzuți și legătura adâncă, indestructibilă, dintre domnia lui Ștefan-voievod și credința statornică a „oamenilor mării-sale”.

Străinii, soli la curtea lui Ștefan-vodă al Moldovei, se întreabă cine e de fapt acest cutezător prinț răsăritean: „E un bărbat cultivat? E un aventurier inspirat? Ce este?”. Sunt mirați să afle de la postelnicul Ștefan Meșter, care le vorbește limba, că „în tinereța sa Ștefan-vodă a stat la învățătură între monahi ai Bizanțului”, că este cunoscător de limbi vechi, de mare cultură, elină, latină, și că bisericile și mănăstirile ctitorite de voievod se înalță după planuri făcute de „meșteri din țara Italiei” și „zugrăvite” de artiști „din răsărit”, ei toți supunându-și meșteșugul lor gusturilor și gândurilor mării-sale”. Altundeva Amfilohie Șendrea vorbește de anii învățăturii sale și a voievodului de mai târziu la mănăstirea athonită Vatopedi. Ei doi sunt oameni ai Răsăritului cu o zestre intelectuală și o finețe cărturărească ce-i fac să sublinieze în fața străinilor, cu o demnitate neagresivă (dar gata să recurgă, de e nevoie, și la ironie), că valorile culturii nu le sunt străine: „Pe cât înțeleg, cuvioase părinte, se ascuți iar postelnicul Ștefan, știrile ce aveți de la curțile crailor despre Ștefan-vodă îl socotesc înrudit pe Mânia-sa cu urșii și cu bourii mai mult decât cu doctorii filosofiei. Vei avea plăcerea, părinte, să cunoști că mânia-sa a băut apa înțelepciunii din aceeași fântână răsăriteană din care s-a adăpat Apusul”. Este și aceasta o bătălie de dat – în felul ei, folosind arme ale culturii și spiritului – cu un alt soi de dușman: prejudecățile *altora* despre „această parte de lume și oamenii ei”. E mai mult, de fapt, decât o simplă replică, de o ironie încă blândă, dată unei imagini false, a noastră, în ochii *altora*, și în vorbele și gândurile postelnicului

apar astfel idei ce-l înrudesesc îndeaproape cu Alecu Ruset din *Zodia cancerului*, ghidul abatelui Paul de Marenne în înțelegerea Moldovei – „paradis devastat” din „vremea Ducăi-vodă”, așa cum de data aceasta Ștefan Meșter îi explică dominicanului Geronimo della Rovere, trimisul papei, pricina, izvoarele tristeții pe care străinul o simte chiar și în miezul frumuseții acestei țări, aflată departe de lumea familiară lui: „E frumoasă căci e lucrarea mâinilor lui Dumnezeu, răspunse postelnicul Ștefan; însă oamenii care o locuiesc n-au avut când așeza pe ea semnele bucuriei. I-au înecat neconținute valuri în veac. I-au lovit și stropșit hoardele mongolilor. N-au putut agonisi nimic statornic”. Un „loc al negurii”, spațiu al neașezării (carul cu „două proțapuri”, „unul în față, altul îndărăt” îi rezumă, simbolic, precaritatea în bătaia „vântului stepei”, nestatornicia și neliniștea), în care bătălia se dă pentru a supraviețui „stihiiilor” de tot felul, oamenii lui, de la o generație la alta, „așteptând în viitorime un veac de pace pentru copiii strănepoților lor”. Viziune nu doar istorică, ci și politică (geopolitică) legată firesc de tema celor două „puteri” cu ajutorul cărora voievodul vrea să aducă „lumina” (într-un astfel de „loc al negurii”): cea a credinței în Hristos și, complementară ei, „rânduiala” sufletească sub lumina credinței. Sigur, nu se poate vorbi despre un *topos* al „străinului” în *Frații Jderi* de complexitatea celui din *Zodia cancerului*, deci pe deplin comparabil cu el. O altă versiune a lui, dar exploatată strict din unghiul aventurii și pitorescului, al unor efecte de insolitare astfel, e cea din *Oamenii mării-sale*, atâtea „întâmplări de mirare”, ori „si mai de mirare”, ale comisului Onu Jder „pe drumurile împărăției”, ba la „trântă grecească” cu Uzun hadâmb în Sofia lui Hrana-beg, ba în confruntare cu călugări athoniți tâlhari la drum mare, în calea lui spre mănăstirile de la Sfântul Munte. Dar are și componenta aceasta, a dialogurilor lui Ștefan Meșter cu solii italieni, ca și scrisorile lor către cei ce-i trimiseseră în Moldova, rostul ei în sinteza complexă din trilogie.

Nivelul de cultură al unor Amfilohie Șendrea ori Ștefan Meșter e al unor inși de excepție, personalități de o formație cărturărească înaltă într-o lume, cea a Moldovei medievale, în care nu sunt mulți de seama lor și a voievodului însuși, sub acest raport. Și asta nu pentru că ar lipsi înzestrarea nativă, inteligența necesară. Despre comisul Onu spune Ștefan Meșter că „are minte cât și vitejie”, iar fratele acestuia, ieromonahul Nicodim de la Neamț, trecut și el pe la Athon, are, dobândit, un alt nivel de cultură decât părintele Dragomir, popa de țară ce se arată din când în când pe la casa Jderilor bătrâni, Ilisafă și Manole Păr-Negru, ca să-și mărturisească neliniștile în pragul trecerii mării-sale pe la Timiș, ori să se plângă de enoriașii săi, de o „revoltătoare”, pentru el, longevitate („Dacă voi nu mai muriți niciunul, eu cum vreți să trăiesc?”), cu o anume doză de ludică autoironie, desigur), însă omul e, cel puțin, cinstit, nu se dă drept cărturar. Chiar și Alexandrel-vodă i se plânge lui Ionuț de atâtea învățătură sârbească (și nu numai), iar dacă e să judecăm după lăcomia dascălului său sârb, totul se explică și mai ușor. În schimb, pentru feciorii lui Căliman, legătura dintre ce e scris și ceea ce aud ei, citit din scrisoare, e un miracol ce le depășește înțelegerea. Oricum, rămâne un fapt: lumea aceasta răsăriteană, a Moldovei, în neașezarea acelor vremi, nu îngăduie prea multora să ajungă la lumina cărții și nici mentalitatea comună, a omului obișnuit, nu se arată înclinată spre studiu și carte. Rădem de hazul părintelui Dragomir, dar le-ar fi fost cu priință oamenilor Moldovei să aibă în bisericile lor preoți cu adevărat școliți, și, pentru copiii lor, învățătură de carte, cum urma să se vadă în timp.

Corneliu CARP

Cetățuia, un monument de artă al Iașului

Începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, când s-a mutat capitala Moldovei la Iași, orașul a devenit un important centru religios. S-au construit multe biserici și mănăstiri, care au servit și ca loc rugăciune, dar și ca loc de adăpostire pentru populația ieșeană în vreme de război. Toate arătau ca niște cetăți, înconjurate de ziduri groase, având turnuri la colțuri. În decursul vremurilor, unele din aceste monumente au suferit transformări din cauze obiective: materialele folosite, nepriceperea meșterilor, războaiele, incendiile prin care a trecut de nenumărate ori Iașul...

Printre edificiile construite în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și în prima parte a secolului al XVIII-lea, bisericile Cetățuia, Sf. Gheorghe și Sf. Teodor, prezintă cel mai mare interes ca monumente de artă, dar cel mai important edificiu este Cetățuia, ctitorită de Gheorghe Duca, reînchis în cripta din pronaosul bisericii. Duca Vodă, cumpărând câteva hectare de vie, în anul 1666 a dat poruncă a se zidi mănăstirea Cetățuia, însă nu a mai apucat s-o vadă terminată, deoarece în anul 1667 a fost înlăturat de la putere, așa încât lucrările de construire au fost oprite; ele au reînceput în anul 1669, mănăstirea fiind închinată Sfântului Mormânt în timpul vizitei viitorului patriarh Dosithei. Când a revenit în scaunul domniei, în iulie 1670, Duca Vodă nu a putut finaliza decât o parte din construcții, și anume clădirea principală. Până la urmă, în anul 1672 a reușit să finalizeze ce-și propusese, cu tot cu picturi. În anul 1682 la Cetățuia se găsea și o tipografie în limba greacă, pentru cărți bisericești, care în anul 1694 a fost mutată la mănăstirea Sf. Sava. Cetățuia, fiind foarte bine protejată de ziduri groase din piatră, a folosit de nenumărate ori nu numai ca loc de refugiu câtorva domni

ai Moldovei, printre care Dimitrie Cantemir și Mihai Racoviță, ci și ca reședință de vară Mitropolitului Dosoftei. Chiar așa, fiind departe de oraș, turcii au reușit să-i dea foc în anul 1682. În secolul al XIX-lea, neîngrijită de către călugării care o administrau, mănăstirea ajunsese în stare de ruină. Autoritățile ieșene bisericești și laice a luat măsuri pentru refacerea bisericii și în anul 1896, sub conducerea arhitectului Băicoianu, a început restaurarea ei.

Mi-am propus să merg la această mănăstire, s-o văd și să scriu despre ea. Din șosea am urcat pe jos, încet-încet, pe un drum asfaltat și în perfectă stare, savurând minunata imagine a Iașului meu iubit și natura fermecătoare a zonei.

De cum am ajuns în fața mănăstirii, am privit în sus spre clopotnița care de abia aștepta să-și bată clopotele, eu pășind lin și cu emoție prin bolta turnului de la intrare, cu cele două porți mari deschise, porți executate din dulapi de stejar, porți lăcuite, parcă picurate cu lacrimi și prinse bine cu întărituri metalice, așteptându-și pelerinii.

Am stat o clipă să mă gândesc încotro s-o iau, pe care alee, uitându-mă atent la acele artefacte, la ceva nebănuț dar aievea, ce mă trimiteau în alt timp, într-un loc al contemplării. Văzându-mă, un călugăr, Ștefan Sandu și măicuța Maria Nistor m-au întâmpinat surâzând și după ce m-am prezentat și le-am zis ce doream să fac, fără prea multe cuvinte m-au invitat la masă. Am simțit atunci în suflet, că inimile noastre băteau în același ritm. M-au informat că starețul, Arsenie Hanganu, nu este în incintă, însă l-am întâlnit pe călugărul Dosoftei, ghidul mănăstirii, foarte dornic de a comunica. După ce am făcut cunoștință, văzând că mă uit spre clădirea cu *Sala Gotică*, nici nu m-a lăsat să întreb, că a și început a-mi relata ce voiam să știu, fără a-i pune

vreo întrebare, așa din instinctul unui om adevărat; cuvintele-i curgeau unul după altul:

„Dacă doriți să știți câte ceva despre această mănăstire de la un «trecutolog» și dacă doriți mai întâi să știți câți existăm aici, vă pot spune că, la un moment dat, sufletele, fiind îmbătrânite și suferinde din perioada de înainte de 1990, preasfinția-sa, mitropolitul Daniel, în anul 1995, a adus de la Horiața, de la Neamț, un stareț nou, pe părintele Partenie, pentru a mai întineri obștea. Acesta fiind mai tânăr, în vârstă de 35-40 de ani, și-a adus călugări mai tineri. Ei, uitați că după 25 de ani, starețul Partenie, suferind cu inima și stând mai tot timpul prin spitale, din ordinul mitropolitului actual a fost numit noul stareț, părintele Arsenie, fostul econom și mâna dreaptă a părintelui Partenie. Deci, la conducerea mănăstirii se află acum, părintele Arsenie Hanganu, arhimandrit și stareț, părintele Mihail, economul, ce se ocupă cu gospodăria bunurilor mobile și imobile ale Cetățuiei, eu Dosoftei, ghidul sau «trecutologul» – spun eu – și restul călugărilor. Împreună cu încă 15 viețuitori în această mănăstire, obștea este compusă din 18 oameni în total, adică 18 suflete, care slujesc

în mod corespunzător această minunată mănăstire, numită, de când lumea, Cetățuia. Vedeți turnul de la intrare? Ei bine, la început au fost trei clopote: unul mare numit «Buciumul lui Duca», unul mijlociu și unul mic. Circulă și acum o legendă în care se spune că acel clopot avea un sunet melodios, iar în apropierea mănăstirii s-ar fi aflat un cioban cu turma de oi. Când a auzit sunetul, atât de plăcut l-a simțit în suflet, încât și-a părăsit turma și a venit lângă poarta mănăstirii, unde, după ce a ascultat câteva minute bătăile clopotului a rămas nemișcat. Apoi, a intrat în mănăstire cerând să se călugărească. La începuturi, clopotele erau din Polonia, dar au fost refăcute, pe ele fiind inscripționate cuvinte în limba latină și greacă, în care se precizează anul 1816 și că sunt executate la Brașov.”

Ascultam povestea acestui om și vedeam într-însul imaginea trecutului plutind pe lângă noi, intrând și ieșind pe porțile mănăstirii Cetățuia, împreună cu toți cei menționați de domnul „vechiolog”. În timp ce pășeam încet și contemplam alura maiestuoasă a bisericii, o adiere de vânt mă-nfioră ca-ntr-un vis plăcut.

Ceilalți călugări s-au retras cu treburi, iar eu, însoțit de „Dosoftei românul iubit”, am pornit să mă uit, privind numai înainte, înspre nord, la clădirea cu etaj, fosta locuință a lui Duca Vodă, ce se păstrase foarte bine, acum în acest corp de clădire, găsim *Muzeul mănăstirii Cetățuia*. Știam mai demult că, în subsol sunt două rânduri de pivnițe suprapuse, iar peste ele se găsesc camere ce servesc ca depozite și niște grote cu rol de ascunzători. Scara exterioară ce ajunge la etaj dă, mai întâi, într-un balcon. Bineînțeles că existau ieșiri secrete, prin care se ajungea în exteriorul mănăstirii. Unul din călugări mi-a destăinuit că din interiorul mănăstirii, de la

câteva din construcții există și acum acele tuneluri, la mare adâncime, care duc în exteriorul zidurilor cetății, la un puț adânc, chiar în parcare, iar de acolo mai departe, prin alte tuneluri spre alte locuri ale Iașului, dar sunt închise și au peceti. Mai mult, circulă zvonuri că puțul ar fi inundat. Nu degeaba spune legenda că ar exista și acum un tunel între fosta Curte domnească și Cetățuia... Înspre sud, chiar în stânga intrării, se găsește alt corp de clădire, tot cu etaj și subsol cu pivnițe suprapuse. La etaj se găsea demult *Stăreția* și *Sala Gotică*, acum, aflându-se acolo *Sala Gotică* și *Sala de Consiliu*. Într-un alt corp de construcție, chiar în dreapta intrării din incinta mănăstirii, baia domnească și sauna așteaptă să fie folosite. Mai în spate, în stânga *Muzeului mănăstirii*, se află egumenia, cu bucătăria, sala de mese și chiliile unde se odihnesc călugării. În volumul *Iași vechilor ziduri* al profesorului Ioan Caproșu se precizează: „Lipită de curtea sudică, aproape de extremitatea de vest a acesteia, se găsește egumenia, clădire care a rămas și ea un timp îndelungat în stare de ruină, deși mănăstirea Cetățuia avea în proprietate un număr însemnat de moșii, case, vii și locuri embaticare (în arendă pe 99 de ani)”.

Văzând că privesc spre o placă de marmură de pe unul din pereții clădirii cu Sala Gotică, călugărul Dosoftei zise cu voce lină: „Restaurări ale clădirilor în afară de biserică au avut loc în octombrie 1911, lucrările fiind conduse de către arhitectul Gh. Lupu. Citind pe această placă de marmură, veți afla că, prin contribuția mitropolitului Pimen Georgescu, clădirile vechi au fost refăcute cu aprobarea Comisia Monumentelor Istorice, inaugurarea făcându-se cu mare solemnitate, acolo fiind găzduiți cei mai importanți oameni ai țării și din afara ei, cărturari de primă

mână și patriarhi ai Ierusalimului. Un rol important la acea solemnitate l-a avut și aviatorul Aurel Vlaicu, care a zburat cu aeroplanul său, plecând de la Școala Normală „Vasile Lupu”, peste oraș Iași și făcând mai multe ocoluri în jurul dealului ce cuprinde mănăstirea Cetățuia, în admirația invitaților străini și a regelui. Biserica, precum și încăperile mănăstirii, au servit ca spital pentru răniții din marile războaie din 1916–1918, în care armata noastră a luptat jertfindu-se pentru dezrobirea fraților și întregirea neamului. La Cetățuia a fost și Regina Maria, urcând dealul pe jos, până la mănăstire, de mai multe ori să vadă cum erau îngrijiți răniții. Câtă determinare să slujească poporul și pe Dumnezeu! Cine suntem noi acum? Ca valoare am ajuns ca o umbră față de cei de odinioară!

Reparații ale mănăstirii au fost și în timpul regelui Mihai I, aprobarea fiind dată de aceeași Comisie a Monumentelor Istorice, al cărui președinte era de data aceasta, marele învățat și dascăl al neamului, Nicolae Iorga. Interesant este un fapt: cu toate că placa de marmură a fost montată în perioada comunistă și aduce aminte de regalitate, nimeni de atunci nu a zis niciun cuvânt împotriva literelor încrustate în marmură. Au rezistat și placa și Cetățuia, cu mândra ei biserică.”

L-am ascultat până la capăt, văzând cu câtă patimă și mândrie vorbea despre acest monument al Iașului. Mai rar asemenea oameni...

În partea stângă, între Egumenie și Clădirea cu Sala Gotică, ca o bătrână doamnă, dar totuși plină de vigoare străjuia biserica cu două turle, ca o minune, având hramul Sfinții Petru și Pavel. Mai erau multe de spus, dar mi-am luat rămas bun de la călugărul „Dosoftei românul iubit” și impresionat de preafrumoasa cetate, am plecat cu gândul, că voi reveni curând la acest artefact al Iașului...

Adina BARDAS

Magia puterii de a crede

Unul dintre primele lucruri pe care oamenii l-au observat purtând măștile care să-i apere de pericolele unei maladii necunoscute până atunci a fost că acestea le ascundeau zâmbetul. Și atunci unii, mai inventivi, l-au desenat pe măști și l-au păstrat acolo indiferent de starea lor interioară. Spre deosebire de măștile pandemiei, măștile teatrului nu ascund stările de spirit, ci le dezvăluie, le potențează, le încarcă de sens. Împreună putem descoperi în această rubrică speranța din care teatrul se hrănește și pe care o răspândește asupra lumii.

Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu (FITS) 2020 (12-21 iunie) – o ediție inedită care a pus în mișcare un întreg mecanism al inteligenței artistice și manageriale, al tenacității, al spontaneității, al relațiilor umane desfășurându-se pe paliere niciodată încercate până acum, al discernământului, intuiției și gustului. Dacă ne uităm cu atenție la această listă de atribute, putem vedea că ele intră de obicei în alchimia unui spectacol reușit. Și într-adevăr, poți să-ți închipui festivalul ca pe un mare spectacol, cucerind meridian după meridian 24 de ore din 24, pe parcursul a douăsprezece zile de încântare, de nesomn, de curiozitate aprinsă la maximum.

E mare lucru, mai ales în aceste vremuri de încercări, să ai în fiecare dimineață certitudinea că va exista ceva pe parcursul zilei care să te facă fericit. Și ziua următoare la fel. Să ai ceva pentru care să trăiești dincolo de toate întâmplările cotidiene care te pot atinge cu umbrele lor de îndoială, de confuzie, de durere. Așa a fost timpul acestui festival, o ieșire din matcă, un exces de minunare, o revărsare a celui tinzând către lumi abia descoperite sau regăsite cu supremă bucurie, pe scurt o sărbătoare. Nu am ieșit pe străzi urmând o paradă fantastică și nu ne-am căutat locurile cu febrilitate în săli de spectacole, având deja fiecare dintre noi locul asigurat în primul rând, în catifelele și răsfațul fotoliului preferat, dar am făcut efortul atât de înnoitor de a ne lăsa spiritul să creeze punți traversând ecranele de multe ori atât de blamate pentru alienarea spectatorilor de teatru. Și iată că tot prin intermediul lor am reușit, cu ajutorul echipei minunate de la Sibiu și a celor care au răspuns invitației lor, să fim împreună, să aparținem unui spațiu incomparabil de visare, de gândire și de acțiune care se numește FITS.

Festivalul a fost văzut în peste 100 de țări, mai mult de 200 000 de vizitatori unici i-au „trecut pragul”, 138 de evenimente au fost difuzate într-o succesiune bine gândită – echilibrată și plină de sens. Prin generozitatea organizatorilor festivalului și a participanților, zilele festivalului vor fi reluate pe rând în fiecare sâmbătă, din iulie până în decembrie, pe site-ul festivalului www.sibfest.ro/fits-online. În acest fel, ce șansă extraordinară, festivalul se va redifuză de trei ori.

Conferința de presă din 28 mai, organizată pe principiile distanțării sociale, s-a dovedit din nou o reușită, un model de ingeniozitate. Constantin Chiriac, prezentând cu o impresiionantă siguranță atotștiutoare programul, intențiile festivalului și eforturile echipei, introducând susținători de vază ai festivalului care au apărut u bunăvoință pe ecranele supradimensionate ale întâlnirii virtuale, comentându-le și punându-le în context aprecierile, a ilustrat din plin zicala potrivit căreia „omul sfințește locul”. Energia lui, stimulată de pasiunea nobilă pentru teatru și de cunoașterea care sporește prin fiecare întâlnire crucială pe care o are, amplificată prin fiecare manifestare în care se implică, este o sursă de inspirație inepuizabilă pentru o echipă devotată, pentru mulțimea de voluntari, pentru artiștii care au participat la FITS, deși poate inițial nu au crezut în viabilitatea acestei formule, pentru importanții factori de decizie de natură politică, diplomatică și economică care au susținut și continuă

să susțină festivalul care anul acesta a arătat cu metodă și cu o abundență de argumente că teatrul are „puterea de a transforma omul, de a-i da înțelepciune și curaj”. De la această conferință de presă am aflat de partea bună a lucrurilor, care s-a manifestat din plin – de exemplu, „Adriane Lecouvreur” (The Royal Opera House/Covent Garden, 2010) și „Mesia” (O coproducție ORF / 3sat și UNITEL în cooperare cu Stiftung Mozarteum și Festivalul Salzburg în regia lui Robert Wilson, 2020), montări de rezistență care au dat startul și respectiv încheiat festivalul, n-ar fi putut fi aduse live din cauza anvergurii lor care nu s-ar fi potrivit scenei prea mici de la Sibiu. În formula online, sute de spectatori s-au putut bucura de aceste reprezentații de excepție. După cum puncta Excelența Sa, Arthur Mattli, Ambasadorul Elveției la București, „Teatrul este viață. Și cu această ediție, teatrul aduce viață în casele noastre”. Nimic mai adevărat, așa cum a demonstrat festivalul fără greș, la un nivel de calitate și rigoare menținut consecvent, indiferent de felul în care ajunge la spectatori.

Festivalul online și-a întins cu ambiție aripile peste nenumărate domenii: teatru, film, dans contemporan, spectacole-lectură, burse de spectacole, muzică, forumuri interdisciplinare reunind experți internaționali pe cele mai diverse și presante teme, circ, teatru de stradă, operă, povești magice – tot atâtea ocazii de a forma publicul de mâine, de a educa publicul de azi și de a-l conduce către un orizont elevat de așteptare. Cât de tare mi-aș fi dorit să am acces instantaneu la astfel de evenimente formative în anii

de studenție, cât de util este acest festival pentru toți tinerii care tind către o carieră în artele performative, și nu numai... Zece zile intense și atent alcătuite de festival echivalează cu un stagiu care transformă, stimulează și deschide accesul către universul interior al unor creatori formidabili, către laboratorul lor în care se esențializează mistere care tulbură și tensiuni care rup bariere, către intimitatea lor perturbată de prezentul atât de neliniștitor de care se apără ca scoicile care învelesc grăunțele de nisip în straturi de sidef, către operele lor emblematică, accelerând astfel prin modele excepționale de gândire artistică evoluția personală a altor artiști.

Fiecare eveniment din festival ar merita comentat pe larg, având în vedere unicitatea mijloacelor de expresie, originalitatea și felul distinct în care reperele alese de organizatorii festivalului își multiplică ecurile în aceste vremuri în sine unice și care prin limitările lor neîncercate până acum ne lasă vulnerabili. Poate că prin teatru, unii oameni, din breaslă sau pur și simplu spectatori pasionați, vor găsi noi moduri de supraviețuire, se vor descărca de poveri, de șabloane și de oboseli și vor reînvia să redescopere frumusețea lumii, acea nuanță de fericire care se îngemănează cu euforia – cu arta de a fi în armonie cu noi înșine.

Un articol, oricât de condensat, poate cu greu reflecta întreaga paletă a unui eveniment de un asemenea calibr. Am lăsat să treacă zilele cumva necesare ca focurile de artificii ale imaginației stârnite minut de minut să se stingă treptat, entuziasmul să se așeze puțin și impresiile durabile să iasă la suprafață și să se fixeze în memorie prin propria lor forță vitală. Unul dintre subiectele intens dezbătute ar putea fi rezumat într-o frază: a fi sau a nu fi în spațiul

online. În cartușele acompaniind prezentarea fiecărui spectacol, în interviuri ori forumuri, numeroși creatori și-au exprimat disconfortul în fața constrângerilor impuse de pandemie, neîncrederea că energia unui spectacol poate trece rampa virtuală. Lev Dodin, prezent în festival cu „Frați și surori” (Malăi Teatr, 1985) a transmis un mesaj care pune în evidență natura ezitărilor, și în același timp, cea a speranțelor: „Cred cu tărie că, după toate eforturile depuse online (un termen care îmi era total necunoscut), oamenii se vor plictisi atât de tare de toate evenimentele de pe internet, încât atunci când teatrele se vor deschide, spectatorii le vor lua cu asalt. Până atunci, încercăm să fim cât mai sinceri cu noi înșine în aceste momente dificile”. Ezitări care vin din teama legată de noile artere de comunicare prin care curg esențele scânteietoare ale teatrului, de felul în care spectatorii vor reacționa la alternative, din neliniștea că teatrul va fi lăsat în părăsire, dar și din evaluarea obiectivă al impactului uriaș al izolării asupra artelor spectacolului atât de dependente de contribuția financiară a publicului. Și aici se deschide totuși un evantai de soluții pe potrivă provocărilor, printre ele, spectacolele online cu public plătit, donațiile online (atât de bine ilustrate de Teatrul Național din Londra care săptămână de săptămână lansează online spectacole și încurajează, cu mult succes, contribuțiile financiare ale spectatorilor prin intermediul ferestrelor de chat interactive), dezvoltarea unei platforme de tip Netflix pentru a găzdui spectacolele valoroase care de multă vreme adună praful în arhivele teatrelor naționale și internaționale în loc să se deschidă din nou către lume, să inspire și să bucure și, nu în ultimul rând, mecenatul.

Regizorul german Thomas Ostermeier remarcă în dialogul cu Octavian Saiu că teatrul online e ca dragostea la distanță, minat de inerente lacune. În plus, din punct de vedere financiar e un dezastru – pe termen lung distruge arta, îi face pe creatori să se îndepărteze de arta lor. Ca o concluzie poate prozaică, dar percutantă din partea unui realist (nu numai că mod de montare, dar și ca personalitate), „nu poți să te duci într-un supermarket, să iei o banană și să pleci fără să plătești”, deci găsirea unor soluții creative care să facă impactul financiar mai suportabil este necesară. Și cum, dincolo de toate insatisfacțiile și îngrijorările, speranța face parte din trusa de urgență a oricărui supraviețuitor de cursă lungă, Ostermeier notează de asemenea că între 1603 și 1612 teatrul elisabetan a fost închis timp de 60 de luni din cauza ciumei și totuși acest interval rămâne una dintre cele mai bune perioade ale teatrului european.

Poate că așa pare acum teatrul online, o opțiune imperfectă, dar nu ne putem îndoi că în timp, se va dovedi că va ajuta arta teatrului la nivel global și va face că ideile și emoțiile lui să circule și să fie fructificate mai direct, mai rapid, mai aproape de spiritul veacului. Este de altfel o evidență care începe să se impună: cea care arată că oamenii de teatru, organizatorii de festivaluri, teoreticienii devin mai creativi, mai dezinhibați, mai puternici, mai siguri de mijloacele lor, mai apti să spună lucrurilor pe nume încercând să găsească la capătul unei aventuri personale de mare intensitate firul călăuzitor spre ieșirea din criză. Supraviețuirea devine o artă, un mod de a găsi adevărul, autenticitatea, drumul spre inovație, de a ne redefini prin călătorii neobișnuite pornind din inima noastră și terminându-se după ocoluri largi tot în noi înșine, într-un eu îmbogățit, mai divers, mai deschis, mai liber.

În chip de final (provizoriu, până la următoarele reflecții legate de acest festival), l-aș cita pe Gigi Căciuleanu, prezent în festival cu „TragiComedy” (Compania Gigi Căciuleanu, 2017):

„Sticla e pe jumătate
Hai să-i bem partea cea plină
Iar pe cea goală rămasă
Dacă-i tot să stăm acasă
Hai s-o umplem cu lumină!”

Revelațiile unui hublou*

O apariție misterioasă, atrăgătoare aceea a doamnei Carmen, Carmen de Moldova, atunci când își arată chipul la un *hublou*. Ca o domniță din alte timpuri, ea privește în juru-i filtrând priveliștile purtătoare de taină. Și, mai mult încă, postându-se într-o așteptare dătătoare de sens. Îi șade bine, gânditoare, ca unei domnițe la fereștriuca unui castel.

Amintiri o împresoară și, dacă își mijeste căutătura, prinde să trăiască mici extaze. Lumea îi apare atunci sub aspectul ei mirific, cu bogăția ei de miresme, de culori, de armonii secrete. Un regat de nuanțe, unde poți surprinde fulgerările lucidității penetrante și visările cu ochii deschiși, în fin balans între trecut și prezent, între diurn și nocturn. O trăire asumat romantică, respirând tinerețe, o tinerețe – și îi dăm crezare – de adolescentă.

O ipostază a domniei sale, sub care s-a făcut mai cunoscută, exercitându-și autoritatea, este aceea de critic dramatic. Alte viziuni printr-un alt hublou. Mă leagă multe de felul ei de a scrie și de a judeca Teatrul. Sinceritatea o caracterizează, ca și credința, la care nu renunță, în valorile adevărate, cruțate de exhibițiile minimaliste exhalând o senzație de neputință și un aer bolnăvicios. Carmen, spre deosebire de unii-alții, își ia libertatea să spună: Nu! S-a saturat, de nu i se va fi făcut silă, de mereu aceleași texte nesănătoase, de falsă imaginație, cu chiloții în glezne. N-am văzut pe nimeni îngrozit că ne-ar putea paște deriva înspăimântătoare a Americii, sub asalturile încărcate de ură ale Stângii. O să vedeți!

Și încă o fereștriuță... Nu pricep de ce atâta ostilitate față de „consumerism”, ce-i cu surplusul ăsta țepăn al austerității. Am uitat, ca românii ce suntem, ce jalnic ne hrăneam până mai ieri. Covrigi uscați, creveți vietnamezi, mai știu eu ce jivine. Să te scoli cu noaptea în cap pentru o țără de lapte... Să stai

ore în șir pentru o cutie de ness...

Așa că, uituci dumneavoastră, hrăniți-vă voi „naturist”, „sănătos”, riguros, eu vreau să mă bucur de bunătățile ce mi se oferă. Că dacă nu acum, când? Nu-s multe temele unde percepțiile noastre nu coincid.

Mă întreb dacă felul în care se cutremură Carmen de ororile, de violența ce amenință frumusețea, nu e prea apăsător: „mă îngrozesc”, „am oroare”, „tâmpenia care naște ură”. Mai ales Bărbatul, în unele pasaje, iese șifonat. Dar, îmi zic, n-a fi Dracul chiar atât de negru. Și, ca să rămânem în spațiul paremiologic, „nu e bine să judeci după aparențe”.

Carmen, așa cum o știm, e și așa, tandră, catifelată, iubitoare de profunzimi. Alteori, când ceva o supără, poate fi tăioasă, dură, uneori necruțătoare.

Opțiunile ei, pe unele, le împărtășesc; pe altele, însă, nu. De pildă, nu am avut ochi s-o văd pe Brigitte Bardot și nici Elisabeth Taylor nu m-a fermecat. Și eu aș fi văzut-o în rolul-brici al Doamnei-de-fier nu neapărat pe Meryl Streep, care a luat destule premii, ci, dacă n-aveți nimic împotriva, pe Hellen Mirren. Feminista de pe Bistrița nu-și desprinde preferințele. Care, cu timpul, sub influența lecturilor, tulburată de eroinele ei o „natură demonică”, „stihuită”, cu care ar fi vrut să se confrunte.

Gusturile se mai schimbă... Splendida Monica Bellucci, ce spuneți de ea?... Sau, de divele anilor

’50... anilor ’60. Unele portrete din volum au oarecum consistența prozei: *Diva* îndrăgostită ca o adolescentă, evocare, după un film, a nefericitei soprana Maria Callas, precum și *ingeri de oțel*, cu o actriță mai de curând lansată, Hilary Swank.

Și bărbații, dacă putem spune, pozează – și le șade – în efigii ale masculinității seducătoare: Richard Burton, Peter O’Toole, Roger Moore, Anthony Hopkins... Oh, la vita é bella!

Seducătorii... Unul și unul... Numai să-i vezi și să te pătrunzi de autoritatea lor naturală, de magnetismul lor biruitor.

Femeile, cele cu șort nepereche, sunt adevărate splendori. Așa le-a plasmuit, în generozitatea-i, mama-natură. Dar crăiesele de pe platouri știu de minune, ca niște artiste/ ca niște actrițe ce sunt, să sporească darurile ce le-au fost hărăzite prin artificii ce iau ochii atunci când ele trec prin cadru. Se opresc cu gesturi studiate, cochete, etalându-și veșmintele, făcând să scânteieze bijuteriile aranjate cu gust, mlădiindu-se cu grație.

Și-atunci nu-ți vine să emiți și tu chemarea ce consfințește secvența transfigurării: „Tu, clipă, stai, că ești atâta de frumoasă?” E clipa pe care o celebrăm atunci când pășim, cu luare-aminte, în spațiul vrăjit în care nu orișicine are acces.

* Este unul dintre ultimele texte trimise revistei.

Șapte la șapte

Expoziția *Humannature* a lui Mihai Alexandru Mocanu, deschisă în perioada 20-30 iunie 2020 la Galeriile „Th. Pallady”, propune o regăsire a coordonatelor moralei noastre creștine, prin paisprezece uleiuri, de format mare, care pun față în față cele șapte păcate capitale, respectiv cele șapte virtuți aflate la antipodul lor. Fiecare piesă poartă numele acestora, în latină, cu dublare în română: *Acedia – Lenea; Luxuria – Desfrînarea; Ira – Furia etc. versus Industria – Hărnicia; Castitas – Castitatea; Pacientia – Răbdarea etc.* (pe cartonul acestui din urmă titlu este scris „Patiencia”... *lapsus calami!*). Pot fi făcute și observații de sens (*Gula* înseamnă „îmbuibare”, nu „lăcomie”, care corespunde mai bine cu latinescul „avaritia”) însă nu este mai puțin adevărat că avem de a face cu o rară inițiativă de resemantizare a preceptelor morale și de vertebrare, prin aceasta, a debilei ființe sociale contemporane. De altfel, ilustrarea reperelor morale, pozitive sau negative, se află pe linia marii tradiții medievale, ba chiar antice și, în ciuda titlului rebarbativ, semn de naivăautocolonizare culturală anglo-saxonă (*Natura umană* era un titlu chiar așa de rău?!), expoziția intră în contiguitate cu sensul iconografiei religioase, inclusiv a aceleia de sorginte bizantină.

Pînza aleasă pentru afiș are ca temă lăcomia, denunțată ca un pînțec bărbătesc uriaș, revărsat peste pantalonii fără curea. Se acuză faptul că acest viciu duce, prin egoism, la dezumanizare, de unde locul

periferic al feței, secționat mai jos de nivelul ochilor, cu o dantură imperfectă, desenată expert (artistul are și pregătire de stomatolog). Gura încremenită într-un rictus fiores este una de Polifem și mizează pe același șoc al perceperii agresivității ca și Francis Bacon, în seria de portrete cu răcnetul papei Inocențiu al X-lea (la rîndul ei, replică după Velázquez).

Fiindcă, în contabilizarea viciilor și virtuților, se merge pe filieră apuseană (canonizată și de către Dante, în *Divina comedie*), unele dintre lucrări au notate pe fundal, în *scripta continua*, numele repetat al viciului/virtuții, în majuscule latine. Pe lângă recursul la caracterele de lapidarium, la izvorul biblic sau la motive preluate de la mari maeștri, înclinația către clasicitate se exprimă și prin alegorie. Se pun în valoare datele anatomice, astfel că spațiul expozițional se construiește din succesiuni de torsuri, profiluri, racursiuri, mîini ori staturi întregi (în poziție frontală, așezată, contrapost). Toată această agitație aduce aerul modernității și poate cel mai important element al ei constă în atragerea în discurs a unor valori vizuale iconice, care țin de cultura pop. Astfel, *Desfrînarea* constă într-un *selfie* realizat de o blondă nudă, cu cealaltă mînă pe fese, ghemuită pe un covor roșu, printre mobile banale, de apartament, în vreme ce *Răbdarea* înseamnă figura unui bătrîn, așezat pe o margine de bancă, lângă un stîlp aureolat, lucind straniu – o combinație de Edward Hopper, cel din *Păsări de noapte*, și René Magritte. Tot prin recursul la citaționism față de o altă emblemă a pop-art-ului,

anume *Ce face să fie atît de atrăgătoare căminele noastre?...* de Richard Hamilton, se rezolvă și *Superbia (Mîndria)*. Preluarea unui motiv central din acel tablou, silueta înecată în mase musculare a unui culturist, prezență masculină șablonardă mai curînd decît imagine credibilă a virilității, face cu puțință o discuție despre ridicolii idoli ai societății de consum, de natură să discrediteze cu atît mai mult deșertul amor propriu.

Tipic pentru alcătuirea caleidoscopică a conștiinței (vizuale) actuale, se promovează valoarea simbolică nu a unei reprezentări elaborate, cu accent pe narativitate și detaliere, ca la meșterii vechi, ci a unor secvențe vizuale de regăsit, cele mai multe, în searbădul cotidian. De radicalizarea lor expresivă răspunde, pe lângă tehnicile amintite mai sus, și cromatica, virînd adesea către mono- sau bicromie – precum, în *Smerenia*, carnația roz a unei fete cu capul aplecat, pe fond de roșu pompeian sau, în *Milostenia*, fondul de galben citrin, purtînd o siluetă de Pietă, mamă cu pruncul în brațe și părul împletit ca mari boabe de grîu.

Chiar și ceea ce este mai bun în romantism (și în alte curente) este de extracție clasică, observa G. Călinescu. Orizontul etic al creației, surprins atît de limpede prin această riguroasă succesiune de alegorizări ale virtuților și ale păcatelor, nu poate fi decît suma procedeeleor, școlilor și curentelor pe care o produce, trecînd prin veacuri, viața artistică a umanității.

Șapte personaje în căutarea unei vieți

Încă de la primul său roman, caracterizat printr-o inconsistență și o lipsă de integritate splendide, marcat de rudimente, experimente relativ eșuate, dar și momente brilante de absurd postmodern, Alessandro Baricco și-a impus o voce proprie inconfundabilă prin ironia ei stranie și un univers care sfidează realul, fără a-l anula totuși în întregime. Bizarul sentiment al unei lumi dezagregate, confuze, prezent în *Castele de furie*, re apare, într-o formă mai șlefuită și, într-o oarecare măsură, evoluată, maturizată, în cel de-al doilea său roman, *Ocean mare*, apărut în 1993. Acțiunea pare să concentreze destinele a șapte personaje principale, fiecare cu idiosincraziile și nebuniile sale, adăpostite într-un han izolat la malul mării în tentativa de a-și vindeca spaimile sau din simpla dorință de a-și etala excentricitățile.

Totuși, personajul cel mai impunător, care unește în cele din urmă viețile acestor oameni, este marea, oceanul care ascunde marile adevăruri despre ființa umană, adevăruri crude care par să iasă la suprafață în situații-limită făcute posibile doar de austeritatea legendară a vastei întinderi de apă. Marea este cea care dă viață și care poate vindeca boli psihice incurabile în viziunea exotic-științifică a pseudo-savanților din universul lui Baricco; dar marea este și dătătoare de moarte, așa cum reiese din partea a doua a cărții, numită „Pîntecele mării”, unde este descris un masacru de mari proporții în timpul unui naufragiu prin ochii a două personaje de condiții sociale diferite – un medic și un simplu marinar – două versiuni cu grade de credibilitate

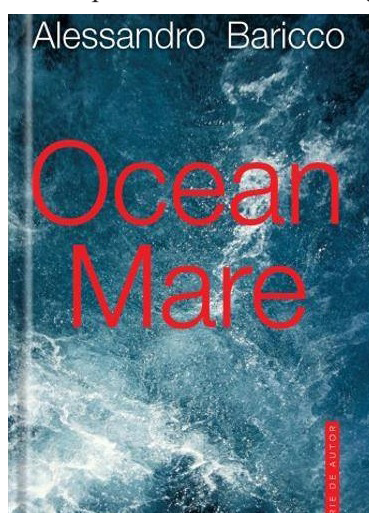
diferite. E un scenariu care aduce oarecum aminte de viziunea lui Gordon Pym din romanul lui Poe cu privire la capacitatea mării de a revela natura ferală, primitivă a ființei umane, un adevăr care nu poate fi pur decît în cruzimea lui absolută. În *Ocean mare*, marea nu este însă doar un simbol sau o imagine de fundal, ci o existență în sine, cel puțin la fel de vie ca personajele suferinde din roman.

Baricco este un autor care fascinează prin voluptatea frazei sale, dar în același timp este posibil să frustreze prin experimente imprevizibile și schimbări bruște de perspectivă narativă care pot deruta un cititor naiv. Dar ceea ce frustrează și fascinează deopotrivă la scriitorul italian este lumina difuză care străbate universul prin care se perindă personajele. Nu putem vorbi de fantastic, fabulos sau realism magic în cazul de față; cu toate acestea, spațiul se află la limita realului, sfidează realitatea. Hanul Almayer apare ca o nebuloasă în roman; pare să fie și el un personaj, animat în mare parte de prezența oaspeților săi; e un han care în mod evident nu funcționează ca o facilitate de cazare obișnuită: camerele nu au chei, iar localul e administrat de personaje infantile, de copii de diverse vârste care aparent posedă calități magice de cititori de gânduri sau plăsmuitori de vise. Este un spațiu învăluit în mister, dar pînă la

urmă fiecare personaj este un mister pentru el însuși. Nu e nimeni care să rezolve acest mister, pentru că nu e nimeni din afara lui. Nici măcar cititorul. Irealitatea din roman este una organică, infuzează destinul fiecărui oaspete al hanului. Irealul nu este în conflict cu realul, nu se diferențiază în niciun moment de acesta, ci este modul de funcționare al universului lui Baricco, încă de la bun început.

În *Ocean mare*, în ciuda unei coeziuni superioare și a unei narațiuni mai solide decît în *Castele de furie*, romancierul italian nu se dezice de la experiment și repetitivitate. Al doilea său roman este mai matur, dar nu mai puțin dezinvolt. Personajele își păstrează ticurile verbale, anomaliile în gândire, iar rezolvarea destinelor lor

este mai satisfăcătoare, conflictele între personaje sunt mai intense (conflictul sîngeros între doctorul Savigny și marinarul Thomas). Dialogurile sunt uneori absurde în laconismul lor, alteori ridicole în pseudo-savanteria lor, dar se mențin vii, naturale, savuroase. Poveștile personajelor sunt mai articulate, dar își mențin nivelul de ambiguitate și de imprevizibilitate. *Ocean mare* e un roman mai solid decît romanul de debut, cu schimbări de perspectivă eficiente și reușește un lucru important pentru spiritul narațiunii: vorbește despre mare fără să plictisească.

Petru POPA

film

Istoria unui divorț

Marriage story, filmul apărut în 2019 în regia lui Noah Baumbach, este una dintre cele mai bune drame de familie de la Hollywood apărute din ultimii ani, primită cu entuziasm de criticii de film, dovadă cele șase nominalizări la Oscar. Regizorul și scenaristul american Noah Baumbach

își afirmase încă din filmele anterioare (în special *The squid and the Whale* – 2005 sau *Frances Ha*-2013) înzestrarea de a stoarce umorul din situațiile penibile în care își împinge cu meșteșug personajele sale visătoare, care ajung să se rateze pe plan profesional sau familial. Dar, în noul său film, regizorul (care semnează și scenariul) propune o formă mai corozivă de umor, în care satirizează inteligent unele valori promovate în societatea americană (feminismul agresiv și revanșard), care desfigurează personajele sale cumsecade. Filmul spune povestea unui divorț care, în ciuda încercării inițiale a celor doi soți, Charlie și Nicole (interpretați magistral de Adam Driver și Scarlett Johansson) de a oficializa despărțirea în bune condiții, fără a apela la avocați și procese, ajung, în cele din urmă la cuțite în fața instanței, acuzându-se reciproc de vicii și păcate inexistente, într-o luptă absurdă, provocată și alimentată artificial de doi avocați ambițioși (o feministă contondentă interpretată magistral de Laura Dern și un gangster al avocaților, interpretat de Ray Liotta) care, din dorința de a-și apăra reputația profesională și de a se autopromova, împing disputa asupra timpului legal pe care fiecare părinte îl poate petrece cu copilul, într-o zonă a denigrării și a acuzelor nefondate între soți, improprie acestora, care, în ciuda despărțirii par a se stima în continuare și a se prețui unul pe celălalt.

Filmul prezintă ambele perspective asupra vieții de cuplu, prin intermediul unor analize alternative ale soților asupra căsniciei în scena cu

care debutează filmul, în care fiecare dintre cei doi soți prezintă propria perspectivă a vieții conjugale pentru un consilier de cuplu, dar aceasta nu mai ajunge să fie citită la ședința terapiei de cuplu, iar lucrurile frumoase spuse de fiecare despre celălalt rămân nespuse, iar admirația reciprocă pe care o trădează fiecare descriere rămâne necunoscută, iar lucruri ce ar fi putut da o șansă acestei căsnicii sunt aflate prea târziu, la câțiva ani după divorț și după acuzele grave din sala de judecată, transmise prin gura avocaților. Din acest document deducem motivul divorțului: convingerea lui Nicole că este „vampirizată” de soțul ei în plină ascensiune profesională, care, pe fondul sacrificiilor cerute de munca de regizor și de notorietate obținută, îi înăbușă propriile inițiative și aspirații, ceea ce duce la un dezechilibru în ceea ce privește balanța deciziilor asupra vieții familiei. Ceea ce admirase înainte de căsătorie la Charlie (geniul artistic, perseverența, personalitate puternică) ajung să o stingherească și să o transforme într-o Noră ibseniană (sau cel puțin așa se consideră ea însăși). Dar, dincolo de această gravă nemulțumire, rămân atât de multe calități pe care le apreciază la soțul ei, pe care acesta le află prea târziu, citind întâmplător acea prezentare despre el însuși, într-o scenă plasată la finalul filmului, care pare să reinstaureze pacea între cei doi. În scena de final, o metaforă cinematografică inspirată (Nicole legându-i șișeturile fostului soț, care ține în brațe copilul lor, adormit) sugerează, prin tandrețea gestului, încetarea acestui război dintre soți, care nu era al lor.

Theodor CODREANU

Uvertură pentru Mireasă

Cu vreo trei ani îndărăt, Dumitru Radu Popescu mi-a trimis un volum de *Teatru* scris în vremea din urmă, cu această dedicație: *Februarie 2017. Domnule Theodor Codreanu, matale de cum nu faci parte din nici măcar o cooperativă de producție, ai un mare dezavantaj: nu te pronunți decât despre cărțile pe care le citești./ Sănătate! D. Popescu.* Din câte s-au spus despre critica pe care o scriu, acesta mi se pare cel mai îndrituit elogiu. Cât despre cartea cu pricina, i-a venit rândul la cetire exact după trei ani de așteptare răbdurie. Cartea se numește *Mireasa vagaboandă* (București, Editura Curtea Veche, 2016, 625 de pagini) și cuprinde patru piese de teatru: *Mireasa vagaboandă* sau *Mireasa desculță* sau *Mireasa Valahă*, *Regina fără somn* sau *Sinuciderea Gertrudei*, *Oradea*, *cam pe la amiază* și *Cortina*.

Dacă eu, care nu fac parte din nici o „cooperativă de producție” am amânat lectura timp de trei ani, apoi nu e de mirare că noii „cooperatiști” nu s-au înghesuit mai deloc să vadă noile piese montate la imaginarele „Teatru de păpuși” și la „Teatrul popular”, ades invocate de personajele din *Mireasa vagaboandă* sau în *Cortina*. Asemenea, nu e de mirare că Mircea M. Ionescu se indigna, în revista „Taifasuri”, în fața indifferenței regizorilor români relativ la teatrul autohton, în genere, și la proaspetele piese ale lui D.R. Popescu, în particular, între care distingea două capodopere, *Mireasa vagaboandă* și *Cortina*. Altminteri, nici critica de întâmpinare nu s-a prea s-a sinchisit să iasă din inerțiile ei, între excepții fiind cronica Anei-Maria Tupan, *În inima întinericului*, apărută în „Contemporanul” (iunie, 2017).

Îmi propusesem să concep câte un comentariu separat pentru fiecare dintre cele patru texte dramatice, dar, înaintând în lectură, mi-am dat seama că este și nu este vorba de patru piese, ci, la drept vorbind, de una singură, de dimensiunile unei epopei tragi-comice, cum, de altfel, arată și titlul volumului, deloc ales la întâmplare: *Mireasa vagaboandă*, acea misterioasă Mireasă străbătând, sub diverse fețe, întreaga carte. (De ce nu și întreaga operă a lui D.R. Popescu, fie și prin faptul că arhetipul miresei se găsește în diverse creații, inclusiv în proza scurtă, inclusiv în piesele de teatru de felul *Miresei cu gene false*). Pe de o parte, fiecare piesă își are autonomia ei, putând fi jucată separat, iar pe de alta, la nivel de lectură, cel puțin, ele nu pot fi *independente*, precum se pretinde Justiția, exemplul central întors pe toate fețele, atât în publicistică, cât și în teatru și proză, fiindcă „independența” unei instituții în raport cu organismul unui *stat de drept* este o pretenție/invenție diabolică, „absurdoidă”, redusă astfel la dimensiunea reală de către publicist: „Justiția! Ea este independentă și suverană și nu ține cont nici de aserțiunile joase ale unor cârcotași păgâni, care susțin că nimic nu prea este independent într-un organism animal, vegetal sau cosmic...”¹ Și adaugă extensiv diogenic: „nici măcar fecundatoarele particule pline de energii cosmice, înflăcărare! – și nici măcar înțeleptele testicule ale tuturor impulsurilor organice, fiindcă, atunci când devin independente, dănele se numesc fudulii și se mănâncă la grătar cosmic sau particular”².

„Procesul lui Kafka (spuneam în comentariul la publicistica lui D.R. Popescu³), roman asupra căruia autorul nostru zăbovește frecvent, este dovada monstruoasă a independenței justiției care a născocit legea *tărăgănării la infinit* și care-l împinge pe Joseph K. să moară «ca un câine», fără să afle de ce”. Actualitatea observației este la îndemâna tuturor. Totuși, deocamdată, mă voi rezuma să decelez cele ascunse în personajele: *Mireasa vagaboandă* (Gica), cantonierul Gicu, milițianul Gica (dedublat în *mireasa* Gica și în tatăl lui Gicu), „fermierii” Nae și Vasile. „Acțiunea” se petrece pe peronul unui canton de unde singuraticul slujbaş Gicu salută non-stop, solemn, trenurile care se duc și vin dinspre Focșani. Cantonul: una dintre acele „gări minuscule, care azi nu-și mai au rostul, nemaexistând, aici, oameni care să se urce sau să coboare din trenuri...” (p. 55-56).

Imboldul acestei „localizări” cvasianonime nu e

lipsit de importanță, căci, după 1989, D.R. Popescu și-a mutat capitala scriptorică în provincie, la Focșani, dând personalitate și prestigiu unei reviste care a reușit, de optsprezece ani, să se impună la nivel național sub titlul „Pro saeculum”, având, în timp, ca editori principali pe Alexandru Deșliu, Nina Deșliu, Mircea Dinutz și Rodica Lăzărescu. În aceeași „strategie”, mai pot fi invocate publicațiile „Rotonda valahă” (Râmnicu Vâlcea, unde a acceptat să fie director onorific), dar și „Mișcarea literară” de la Bistrița ori revuistica din Craiova. Pe de altă parte, intră în joc zicala *azi aici, mâine-n Focșani*, prezentă în „filosofia” personajelor. În fine, centrul iradiant este mitologic, căci în Vrancea s-a proiectat, cu osebie, sau chiar s-a petrecut crima verișcanilor din *Miorița*, reper esențial în opera lui D.R. Popescu.

Structura dramatică a pieselor sale este derutantă, iar *Mireasa vagaboandă* nu face excepție. Autorul o concepe „în cinci acte aleatorii”, altfel spus fără ca departajarea în text să existe, cele cinci acte putând fi depistate de cititor sau de regizor după anumiți indici scenici. Abaterile de la regulile clasice i-au adus acuzația că piesele sale sunt deficitare compozițional, deci și stilistic. În aceeași paradigmă, și mai ingenios anticanonică, este *Cortina*, compoziția bazându-se pe figura centrală a întregii opere a lui D.R. Popescu, *anamorfoza*, altminteri invocată în interiorul piesei, alături de o altă figură picturală, aceea a spargerii oglinzii din *Cheia câmpurilor*, tabloul din 1936 al lui René Magritte. Autorul are grijă să spună că *romantz*-ul său se pretează, mai degrabă, „*la o lectură... individuală, sau, într-un caz particular, pentru un spectacol-lectură*” (p. 379). Tehnica duce la o spargere a oglinzii scenice în paisprezece piese într-un act sau, mai bine-zis, în tot atâtea capitole de *romantz*, fiecare cu titlul său, ultimul sugerând că explozia/fărâmițarea oglinzii lumii poate continua la nesfârșit: *Și așa mai departe*. (La nivelul prozei, s-a făcut observația că romanele lui D.R. Popescu sunt multiplicări de povestiri, la modul contrapunctic). Prima scenă-capitol, *Nunta din flori*, se improvizează în fața cortinei care, după bătăile gongului, nu se ridică din pricina unei defectiuni tehnice. Plasatoarea Rița vine din sală, trimisă de șefii ei, să anunțe defectiunea, cerând scuze că acest *obstacol* între scenă și spectatori, care este *cortina*, nu se poate elimina, pentru a începe spectacolul, din pricina virusării electronice: „Mai aveți, vă roagă șeful... nițică răbdare!... Știți, nenea Iancu!... Se mai întâmplă, la teatru, chestii și mai!... Într-o seară, chiar în finalul unei piese, pe scenă, s-a stins curcubeul!... Adică se stingea, se aprindea, clipea!... Curcubeul! Și întinericul a făcut să apară, în străfulgerările astea ale curcubeului, mai multe stafii!... Și iubitul nostru Prinț!... Știți, danezul!... Da, între stafii, nu mai știa ce mama naibii să mai creadă!... Chestia-trestia e că Hamlet, după cum cunoașteți, nu va fi niciodată rege!... Piesa se termină fără ca țara, după cum știți, căzută din țâțâni, Danemarca – să aibă rege!... În jur... numai morți!... O grămadă de morți!...” (p. 384). Cine cunoaște întreaga operă a lui D.R. Popescu, inclusiv noul volum de teatru, înțelege repede că tragi-comedia povestită *ante-portas* e la Porțile Orientului, unde nu se mai ridică nici *cortina*, după trei sferturi de veac! Obstacolul din prima scenă se perpetuează în a doua (*Poftiți în rai!*), după ridicarea cortinei, în care scena, cu magia ei, are actori acum, dar e ruptă de sala din care au plecat spectatorii. S-au epuizat deja două „independențe”, cea a sălii fără scenă și cea a scenei

cu sala fără spectatori. Altfel zis, suntem în plină anamorfoză perpetuată în simetrii „absurdoide”, prin deformările în oglinzi concave și convexe, patronate de antisimetria finală, în care ultimele scene se produc invers: actorii apar cu spatele în fața unei cortine ce fie că nu se mai ridică în fața sălii aflate la polul opus unei săli obișnuite, fie că e ridicată, dar actorii stau cu spatele la public (*Eternitatea inversă*, p. 526).

În contexte dramaturgice similare, observă unul dintre cei mai importanți exegeți ai teatrului derepopescian, Mircea Ghițulescu, s-ar putea ca să asistăm la o sursă stranie de *umor* dramatic: „S-a spus prea puțin despre umorul lui D.R. Popescu, despre modul în care inteligența umoristică este o dimensiune importantă a artei sale poetice. I s-a reproșat așa-zisa lipsă de organizare compozițională, caracterizată de unii comentatori drept «lipsă de stil». Și astăzi, după o îndelungată confruntare cu cititorii, când a devenit evident că este vorba de o lipsă ostentativă de stil transformată în stil, D.R. Popescu mai este încă apreciat ca un dramaturg «fără știința construcției». Nu este însă vorba de absența organizării compoziționale, ci de un alt fel de a scrie pentru scenă, de un rafinament polifonic într-o operă literară impresionantă tocmai prin strategia artistică pe care se bazează. Idealul lui D.R. Popescu, pe care nu toți sunt dispuși să-l accepte, este realizarea unei uriașe opere imperfecte în care «imperfecțiunea» este capcana ingenioasă în care atârnă, ridicolă, «dragostea pentru geometrie».

Scoasă cu energie de sub apăsarea oricăror canoane, opera dramatică a lui D.R. Popescu, revărsare neconținută de metafore, teme, laitmotive, este plină de piscuri și denivelări ca fundul unui ocean, în care te poți trezi oricând într-o «groapă a Marianelor», ce nu figurează pe nici una din hărțile maritime alcătuite din conștiințioase măsurători. *Poezia teatrală* a opereii sale se întemeiază nu numai pe fuziunea dintre romancier și omul de teatru, ci și pe o neobișnuită capacitate de a absorbi viața din cultură în piese inspirate din viață, într-un circuit în care frontiera dintre cele două moduri de existență artistică se estompează”⁴.

Diagnosticul este exact. Unitatea impresionantă a opereii nu e doar la nivelul prozei și teatrului, ci se cuvine asociată și cu eseistica⁵, toate împreună constituindu-se, sub „imperfecțiuni” regionale (intuite ca necesare și de Nichita Stănescu⁶), subtil asumate, în voința de a scrie o singură Carte (Mallarmé), mereu deschisă, neterminată, dar *aceeași* în fundamentele ei omenești și spirituale. Cum deja am mai spus, este aspirația canonică shakespeariană, recunoscută ca atare de Harold Bloom⁷, cel care vedea în Shakespeare întruchiparea canonului literar occidental iradiant în toate marile culturi. După Eminescu, D.R. Popescu este cel mai „shakespearian” scriitor român, după cum a sesizat și Mircea Ghițulescu. Cu precizarea că, prin Shakespeare, cei doi mari scriitori ajung la fundamentele *matricei stilistice românești*, în chip genial, și unul, și celălalt, legătura fatală dintre *național* și *universal*, la care necunosătorii (contaminați *politically correct*) nici nu pot visa să aibă acces.

Sub mălurile, bășcălia colocvială, clișeizant cotidiană, chiar argotică, dar și „savantă”, intertextuală, se ascund adevăruri profunde, existențiale, de sorginte mitică și biblică, venind din cele două mituri centrale românești *Miorița* și *Monastirea Argeșului*. Întruparea arheică este *a lumii mireasă* care îl caută pe Ciobanul mioritic, *o mândră crâiasă* devenită *Mireasa* »

» *vagaboandă, Mireasa desculță, Mireasa valahă* (cu numele banal Gica), așteptată sau căutată de un Făt-Frumos descins din basmul românesc *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, dar care, la rândul ei, își caută Mirele valah (Gicu), poate rezonanță a perechii antroponimice eminesciene Cătălina/Cătălin, opusă Miresei cosmice, Fata de împărat, și Mirelui cosmic, Hyperion. Altminteri, cele patru piese intertextualizează multe versuri eminesciene. Cum observă același Mircea Ghițulescu, prozatorul, dramaturgul – la care am adăugat eseistul – ascund un mare *poet teatral*, cu un apetit enorm pentru limbajul integral, înglobând toate stilurile funcționale ale limbii române, în sensul coșerian al cuvântului: „În limbajul poetic trebuie să vedem așadar limbajul în întreaga lui funcționalitate. Poezia – și prin poezia înțeleg nu doar poezia, ci literatura ca artă – este locul desfășurării depline a funcționalității limbajului. Uzul poetic al limbii nu este o deviere de la uzul «normal» al limbii, ci lucrurile stau exact invers: toate celelalte modalități ale limbii, ca, de exemplu, limbajul cotidian sau limbajul științific (ar trebui să spunem mai bine «modul științific de a vorbi», respectiv «modul de a vorbi orientat spre latura practică») reprezintă abateri în raport cu limbajul integral, cu limbajul ca atare”⁸.

În ce-l privește pe autorul *Miresei vagaboande*, voi releva doar un singur aspect: permanenta scoatere din uitare a unor cuvinte regionale, argotice, forme create *ad-hoc* de scriitor, clișee lingvistice, zicători, sintagme livești intrate în uzul filologic cotidian, construcții cu rime interioare etc. Iată câteva exemple alese la întâmplare: *povești cu care crești, stelele și luna își dădeau jos cununa* (p. 16), *sfrâncioc* („lupul vrăbiilor”, „moartea zburătoare”, p. 21), *mireasă second-hand* (p. 26), *a se fatiga* (p. 56), *a cocoși* (p. 71), *șulfă desculță* (p. 82), *haznă*, nu *hazna* (p. 106), *bolundă* (p. 177), *zgubilitici* (p. 181), *cât e moșul de bătrân, tot dorește ce-i în sân* (p. 197), *Alzhaimeria* (p. 210), *a băsa* (p. 233 etc.), *Iliada himerică* (p. 234), *Țara Șpagatolia danubiano-pontică* (p. 253), *fuchiș* (p. 263), *budigăi* (p. 268 etc.), *a se închierba*

(p. 269), *un cuplărai* (p. 271), *regizorache* (p. 273), *coțăială* (p. 275), *jigoderme* (p. 307), *Hai, noroc! / Și la vară cald!* (p. 316), *deamboulea* (p. 318), *bistoș* (p. 319), *temeteu* (p. 334), *ghizdavă* (p. 352), *cracoșe* (p. 353), *tolțiș* (p. 358), *ciosal, băldăuș, ciolad* (p. 359), *a ponoslești* (p. 361), *succesuri* (după norma fecioarei neobăsiste, p. 362), *chiaburani* (p. 363), *rostimbul* (p. 396), *liricoidat* (p. 424), *șulfurică* (p. 440), *un beșondrea* (p. 456), *faraoniță* (p. 493), *bordurăreală* (p. 499), *a se îmburda* (p. 567) ș.a.m.d. Ca să nu mai vorbesc de „răsfățul lingvistic” (Costin Tuchilă⁹) în ce privește numele personajelor.

Ardelean prin naștere, D.R. Popescu și-a petrecut copilăria în Oltenia, care a lăsat urme adânci în stilul său, cum a remarcat Grigore Brâncuș¹⁰. Nu e de mirare că un *oltean* ca Marin Sorescu, în *Ușor cu pianul*

pe scări (1985), a descris, genial, limbajul poetic / prozastic / dramatic derepopescian, sub semnul *frazei periodice*: „Labirintică, perioada lui D.R. Popescu dibuie. E ca un șarpe care, cu capul săltat în sus, pare că scrutează, că doar ascultă, dar, în același timp, el a și înaintat, undulându-se în fițe. Dacă scriitorul vede scenic, așa cum s-a observat, să adăugăm că scena este ocupată doar de un singur personaj, pe care l-am putea numi Persoana întâi. Singular, evident. Celelalte intră și ies, ca niște umbre, sunt pretexte pentru scăderea sau creșterea debitului verbal. Desfășurarea «clasică» e anulată. Sau, mai precis, se află în cărca personajelor, le apasă. Când începe cartea, acțiunea propriu-zisă s-a isprăvit. Mai picură așa puțin câte un strop de sânge. [...] Milițieni, judecători, procurori apar în prim-plan. Adevărul ni se dezvăluie de-a-ndăratelea”. Este o exemplară descriere a frazei baroce supravegheată de figura centrală a *anamorfozei*.

- 1 Dumitru Radu Popescu, *Corul morilor de vânt*, Focșani, Editura Pallas Athena, 2015, prefată, de Constantin Coroiu, p. 320.
- 2 *Ibidem*.
- 3 Theodor Codreanu, *Revizuri critice*, București, Editura Academiei Române, 2019, cap. *De la „Galaxia Grama” la „corul morilor de vânt”*.
- 4 Mircea Ghițulescu, *Istoria literaturii române. Dramaturgia*, ediția a II-a, București, Editura Tracus Arte, 2008, p. 488-489.
- 5 Demonstrația am făcut-o în eseu *De la „Galaxia Grama” la „Corul morile de vânt”*, în Theodor Codreanu, *Revizuri critice*, București, Editura Academiei Române, 2019.
- 6 Nichita Stănescu, *Opere imperfecte*, București, Editura Albatros, 1979.
- 7 Cf. Harold Bloom, *The Western Canon: The Books and School of the Ages*, New York, Harcourt Broce, 1994, v. trad. din engleză a Deliei Ungureanu, *Canonul occidental – Cărțile și școala Epocilor*, Grupul Editorial Art, București, ediția a II-a, 2007.
- 8 Eugeniu Coșeriu, *Despre esența limbajului poetic*, în „Convorbiri literare”, serie nouă, nr. 4 (208), aprilie 2013, p. 32.
- 9 Costin Tuchilă, postfață la volumul *Prezentul absent*, 2013.
- 10 Grigore Brâncuș, *Imobilizarea graiului*, în *Leul albastru. D.R. Popescu 80*, p. 391-394.

Ioan ȚICALO

Despre iubire

Nu va fi fiind om pe planetă care să nu știe cuvântul și să nu tresară la rostirea lui. Vocabula pune în rost o familie și devine liantul dăinuirii acesteia până la moartea unuia din cei doi și rămâne în sufletul celui rămas chiar și după trecerea jumătății sale în eternitate. E o situație ideală care își are obârșia în Creație. Analizând primul verset biblic din Evanghelia cea după Ioan „La început a fost Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul”, Constantin Noica este de părere că interpretarea nimerită ar fi „La început a fost Rostirea, adică punerea în rost, rostuirea lucrurilor”. (*Cuvânt împreună despre rostirea românească*) Cum Dumnezeu este Iubire, înseamnă că întreg universul poartă această amprentă, de fapt, lege care le ține pe toate în armonie, muzica sferelor fiind mărturia incontestabilă a prezenței Iubirii. În ziua a șasea „a privit Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bine foarte”. (Facerea 1, 31) Era ziua păcii universale, când primii oameni, așezați în Eden, și oștirile cerești se împărțăseau din harul nesfârșit al Pantocratorului. Din păcate, a venit un moment când iubirea, ca temelie a umanității, a fost înlocuită de competiție care a zămislit ura. Diavolul crede și se cutremură, dar nu-L mai poate iubi pe Dumnezeu. De la protopărinți și până la sfârșitul lumii, Înselătorul nu face decât să devasteze omenirea, fiind responsabil pentru cele două atitudini induse: *om pe lângă om* și *om contra om*, însângărând veacurile și măcelărind sufletele. Tatăl minciunii și al urii îți aruncă lasoul în gât și-ți șoptește că îți oferă libertate, iar, după ce i-ai dat satisfacție, îți scoate ochii și-ți contabilizează păcatul, fie aducându-te la disperare, fie afundându-te mai adânc în mocirlă.

Iubirea lui Dumnezeu nu se diminuează, de aceea se spune că cine face un pas către Tatăl Ceresc, Creatorul face zece pași către cel pornit pe calea

Adevărului, „ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică”. (Ioan 3, 15) Din aceeași Iubire, Hristos S-a întrupat ca Om și a primit Răstignirea, întemeind, prin jertfa Sa, Biserica, într-un înveșnicirea oamenilor. Așadar, cine se rupe de Biserică, iese din sfera Iubirii, părăsește rânduiala și se lasă abandonat unei mișcări dezordonate care-i provoacă translarea nefirească de la persoană la individ, devenind sclavul necesității, devoratoare de conștiință și trăindu-și moartea continuă, sub orgolioasa impresie că e „cineva”. Atrage atenția Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, spre știința tuturor: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem.” (I Ioan 4, 9) Iar iubirea intră într-o fericită relație cu libertatea, clamată iresponsabil de toți nerozii acestui veac, fără să se gândească o clipă la semnificația cuvântului. Alunecă vertiginos pe toboganul libertinajului, cu iubirea maltrată de sex, și li se pare că au devenit peste noapte niște apteri cu viguroase aripi. N-au auzit ori nu vor să audă de înțelepciunea pătimitorului Petre Țuțea care avertizează: „Libertatea eu o asemăn cu o frânghie agățată de undeva, de sus. Te poți urca pe ea la cer, participând la actul mântuirii tale, sau poți să cobori în întuneric.” (*Între Dumnezeu și neamul meu*) Cu efort și cu palmele zdrelite, cu sprijinul solid al iubirii, poți să înaintezi către perfecțiune sau să renunți la orice osteneală și să intri în derivă, capătul fiind, previzibil, un eșec total la nivelul eternității.

„Iubiți pe vrăjmașii voștri (...)”, ne îndeamnă Mântuitorul, în vreme ce Mihail Eminescu are aceste două stihuri ale unui adevărat creștin: „Iar celui ce cu pietre mă va lovi în față./ Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci viață!” (*Rugăciunea unui dac*) Pare să fie împotriva firii, prima impresie te duce cu gândul înjosire, eventual, la revoltă. Sensul e cu totul altul.

Toate fapăturile de sub soare sunt ale lui Dumnezeu. Și, dacă cineva și-a destrămat chipul și și-a devenit vrăjmaș, roagă-te pentru el de revenire la matcă, fiindcă în orice ticălos mai zace o scănteie capabilă să aprindă focul sacru. În afară de acest îndemn, creștinul se mișcă sub scutul protector al primelor două porunci: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta” și „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. (Marcu 12, 30 – 31) E prea evident, însă, că omenirea s-a îndepărtat de centru, preferând o păgubitoare centrifugare, spațiul propice pentru exacerbarea eului, de unde este izgonită crucea lui Iisus și unde se lăfaie ademenitor subcultura fără frontiere, hrănită de ugerul politicii corecte.

Lucian Blaga amintește în *Drumul spre centru* că omul se simte „despărțit” de ceva, izvor permanent de durere. E vorba de o înstrăinare de sinele profund, aflat la intersecția dintre verticala și orizontala crucii, sediul iubirii, a întâlnirii fericite a lui Dumnezeu cu omul. Ruptura o dată instalată, individul, invadat de cele lumești, se fragmentează sub imperiul necesității. Iubirea, fiind de origine divină, e întregitoare a propriei persoane și a celei de alături și-l așează pe om pe calea mântuirii. Să-l ascultăm pe fostul prigonitor Saul, devenit Apostolul Pavel: „Și de-aș avea darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea atâta credință, încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.” (I Corinteni 13, 2) Concluzia? Omul se definește și fințează prin iubire, în lume și în familie, purtând cu demnitate Crucea lui Hristos care-l duce către veșnicie, către Raiul pierdut și după care suspină. În rest e „ulița largă” a împărăției, unde domnește indiferența, dezbinarea, ura și întunericul de sub stăpânirea celui numit de popor, cu un înțelept eufemism, *ucigă-l crucea*.

Constantin PRICOP

Direcția critică (XXXVI)

Cînd publicam *Seduția ideologiilor și luciditatea criticii* (1999), mă apropiam de miezul de foc al problematicei culturale a ultimelor decenii. În acel moment nu era încă suficient de clară amploarea pe care o va lua confruntarea devenită astăzi radicală (inclusiv, inevitabil și în critica literar/artistică/studii culturale etc.). Confruntarea, să fie bine înțeles, s-a impus în culturile occidentale, spre care își îndreaptă constant privirile ”elitele” de la noi. Altfel (ca urmare a temperamentului, ca rezultat al educației sau al vreunor înșușiri pe care nu vrem să le divulgăm - sau din cine știe ce alte motive) și atunci și astăzi și, de fapt, întotdeauna în aria schimburilor de opinii de la noi interesul pentru persoane anulează interesul pentru idei. Am vorbit și altădată: viața noastră publică este gestionată la toate nivelele de personaje, nu de concepții, programe, opțiuni culturale. Chiar atunci cînd, prea rar, este pusă în discuție o carte de idei, declanșatorul nu îl reprezintă concepția, ci simpatia sau antipatia față de cel care a scris-o... Mersul la nivelul solului (de multe ori de-a dreptul... pe burtă) este condiția acceptată și cultivată de o largă majoritate.

Afirmația poate stîrni nedumerirea și poate revolta celor pregătiți să prezinte, cu fală, ca exemple ale largului interes pentru chestiuni teoretice valurile care au trecut peste spațiul nostru cultural: structuralismul, poststructuralismul, poeticile și retoricele, textualismul, postmodernismul, Barthes, Genette, Todorov, Bourdieu, analizele postcoloniale, interese semiotice/antropologice și multe altele din cuprinzătoarea gamă de noutăți (cel puțin prezentate ca atare la noi, pentru că în locurile de origine entuziasmele erau la data preluării deja rarefiate) pe piața academică și mainstream, lucruri care au acaparat la un moment dat cvasi totalitatea autorilor locali de articole și de cărți. Se impune însă o esențială precizare. În toate acele imitații de viață culturală autentică n-a fost vorba de o participare autentică la vreo dezbateră, la vreun dialog, extrem de rar s-au văzut luări de cuvînt ale unor minți bine constituite, care să evolueze pe cont propriu. Iar cînd apare și cite o excepție (dacă... apare) ea nu este luată în seamă, iar autorul respectiv nu e privit cu ochi buni, devine un *trouble-fête*, un personaj dintr-o altă poveste, o poveste care nu interesează... Masivele intervenții publicistice pe teme ca acelea enumerate mai sus sînt copii pur și simplu, înșușite fără nici o reținere, uneori cu indecente întîrzieri față de fenomenele originare, epuizate între timp la origine. Maximum de originalitate care poate fi descoperit în aceste ”sincronizări” e adaptarea la cite un scriitor român a vreunei grile de lectură concepută în țara de origine pentru un alt scriitor...

Este departe de mine intenția de a căuta nod în papură celor care se țin la curent cu ceea ce se întîmplă în lume în universul ideilor. Dimpotrivă. O permanentă informare e absolut necesară. Lucrul este cît se poate de util atunci cînd acele idei, tendințe, teorii noi, îndrăznețe, riscante întîlnesc la receptorii autohtoni o anume consistență, un mediu de refracție cît de cît structurat, personalități cu verticalitate. Ce se întîmplă însă cînd ne lovește cite un asemenea tsunami este demn de o adevărată... colonie culturală, pentru a relua formula lui B. Fundoianu... Fenomenul originar este... ronțait de o cohortă de ființe speciale, prezente din abundență, actori spilcuiți care se vor mereu în prima linie (mă rog, în ce consideră ei și admiratorii lor a fi prima linie), precum cei care dau mereu din coate pentru a ieși în poze în prim plan. Pot fi recunoscuți după accentul perfect cu care pronunță jargonul consacrat de mișcările de idei pe care le copiază. Vor fi în această privință mai bine... pregătiți chiar decît cei care au elaborat formulele originale! O comparație sugestivă a acestor imitatori mereu la modă și prețioși ar fi aceea cu un soi nou de rozătoare - șobolanii imitației. Nu este vorba așadar de o întîlnire de la egal la egal, creatoare, fertilă cu mișcările de idei care vin din altă parte, nu este vorba nici măcar de vreo încercare de clarificare suplimentară - ci de o imitație perfect subordonată, cu abilități în copierea originalului pe care le au în comun cu cei mai virtuozii falsificatori de bancnote. Șobolanii imitației știu totul *despre*..., cunosc amănunte care nici nu le iau în seamă autenticii participanți la fenomenul originar, devin specialiști care dau cui vrei și cui nu vrei lecții în domeniu... Totul apare ca și ”dincolo”. Numai că nu este ”dincolo”. Este pur și simplu un fals. Un pseudo. Țara lui ”pseudo”, spunea Matei Călinescu. Imitație, copie, fals. Un teren bine finisat, asfaltat, fără fisura prin care nu poate să scoată capul vreun fir viu de vegetație. Absență perfectă.

Să ne amintim de epidemia structuralistă care a contaminat o vreme producătorii de texte critice din

România. Apoi pe cea de... poststructuralism... Apoi postmodernismul. Imitația presupune un timp, timpul în care ceea ce a fost conceput undeva devine un fenomen de succes și ca urmare este imitat. Nu este imitată niciodată o tendință, oricît de interesantă, oricît de fertilă care nu are succes! Trece un timp pînă ce ”succesele” din Occident sînt localizate și la noi. Uneori întîrzierea e minimă, alteori (cum s-a întîmplat în cazul postmodernismului...) poate fi vorba de decenii. Sîntem mereu măcar cu un pas în urma procesului originar. Este firesc să fie așa atunci cînd nu se participă, ci se imită. Dacă urmărim principalele evoluții de-a lungul timpului vom descoperi în permanență această asimetrie. Lucru important din mai multe puncte de vedere. Pentru că urmările nu sînt doar defazarea cronologică. Obiectul vizat de imitatori devine altceva decît în procesele originare, imitatorul îl apoteozează și recepționează ca exhaustiv. Asupra lui nu se mai acționează în nici un fel, este considerat ceva inatacabil, nu mai lasă loc niciunei îndoieli. Și, ca în orice viziune plană este văzută doar o anumită parte a fenomenului, aceasta fiind absolutizată.

În a doua jumătate a sec 19 în Occident se dă marea bătălie a impunerii esteticului în sine - a purității esteticului în artă. ”Măiestria”/”arta” a fost dintotdeauna componenta dominantă a faptului estetic - dar nu singura. De data aceasta s-a ajuns ca totul să fie eliminat, importanță dîndu-se doar esteticului. Acolo unde a apărut, estetismul era rezultatul

unui proces, al unei deveniri în elaborarea unei succesiuni. Se ajunsese la un moment al cristalizărilor din domeniul artei în care preocuparea exclusivă pentru estetic devine inevitabilă. Și posibilă. Dar arta nu este, totuși, o realitate atîta timp cît nu exprimă ceva, cît nu reprezintă ceva. ”Prin”, ”în subsidiar”, ”alături de” șamd opera artistică se manifestă ”în” ceva, i se transmite consumatorului de artă ceva. Aceasta nu înseamnă că trebuie să avem o reprezentare ”conținutistică” a operei de artă. Dar afirmarea interesului exclusiv pentru estetic neagă interesul posibil față de altceva ce intră în compoziția artei.

Așa cum s-a spus deja, *esteticul* care tinde să se debaraseze de orice ideologie devine, tocmai prin această exhaustivitate, el însuși o ideologie. Afirmarea exclusivă a esteticului conține o negare a ceea ce nu e în operă doar estetic - devine o opoziție la alte posibile puncte de vedere. Evoluțiile firești în alte spații culturale nu aveau cum să fie reproduse identic în spațiul autohton. Spiritul decadentismului francez, de pildă, impregna conștiința artistică a unui Al. Macedonski - dar chiar dacă literatura noastră a fost preponderent francofonă el nu reprezenta o dezvoltare ”naturală” în aceste locuri... Produsul importat pierde determinările fenomenului originar (nici nu ar fi avut cum să le reproducă!) și ajunge pînă la noi doar ca un principiu artificial, absolut, abstract. Care putea fi folosit doar cu o finalitate determinată.

Conceptualizările importante în privința ”autonomiei” esteticului din Occidentul sec 19 devin dominante la noi în prima jumătate a sec 20. În aceeași a doua jumătate a secolului 19 au apărut în Occident marile istorii literare, ele însele opere literare de o factură specială, tratînd literatura ca expresie a orgoliului național, evidențiînd mari puteri de

creație, calitățile estetice superioare ale literaturii naționale, ale ale spiritului națiunii. La noi preocuparea apare în următoarea jumătate de secol, mai exact în prima jumătate a sec. 20. Și în această perspectivă principiul valorii estetice capătă semnificație în el însuși, putînd fi ”rupt” de context.

Esteticul n-a fost niciodată pur și neprihănit, ci și-a înfipt rădăcinile într-un sol ideologic. De la Maiorescu începînd criteriul estetic devine principala obsesie a criticii noastre - în acord cu ceea ce se întîmpla la acea dată în artele europene. Ceea ce dubla și suprapunea etalarea valorii estetice, pe lîngă realizarea artistică a rămas însă în permanență un plan secund și a fost insuficient examinat. Într-o lucrare cît se poate de academică Maiorescu explica de ce calitatea estetică se află mai presus de orice alte caracteristici ale operei de artă. Dar prin postularea acestei valori supreme el ridică o barieră în fața propagandei mediocre prin literatură. Dezvolt în altă parte modul în care ”ideologia” esteticului s-a opus la noi altor ideologii. Deocamdată să reținem că la Maiorescu este evidentă rezistența față de pretențiile unei mediocre literaturi patriotarde. Simpla declamare a unor sentimente nu are nici o semnificație în literatură. Tot prin postularea supremației esteticului îl apără pe Caragiale (*Comediile dlui Caragiale*) de acuzațiile celor care vedeau în scrisul autorului *Nopții furtunoase* o dezvăluire fără cruțare a falsității fundamentale a societății românești. În realitatea, Caragiale tocmai asta făcea în genialele sale scrieri. Din întreaga prezentare pe care o face societății singurul personaj ”onest” e, cum s-a spus de atîtea ori.... cetățeanul turmentat. Dar condamna această societate, care nu s-a schimbat în esența ei pînă astăzi, ”cu artă”.

Și E. Lovinescu folosește criteriul excelenței artistice ca instrument pentru anularea pretențiilor naționalismului - singura cale de urmat pentru societatea românească fiind sincronizarea cu Occidentul. Expune explicit această convingere în cartea sa de sociologie privind civilizația românească. O dublează prin cererea ca literatura română să se sincronizeze cu literatura europeană.

G. Călinescu, deși atacat de naționaliștii primitivi, de legionarii și legionarozii din epocă la apariția *Istoriei literaturii*... era, în esență, un patriot care se străduia, din convingere, să arate lumii că avem, asemeni marilor literaturi europene, o *literatură completă*, capabilă să exprime, așa cum susținuseră marii istorici literari occidentali în secolul anterior în legătură cu literaturile lor, un spirit național. Mărturisește acest proiect într-o epistolă către editorul și prietenul său, Alexandru Rosetti. Mircea Martin, într-o excelentă evaluare a criticii lui G. Călinescu arată cum istoricul literar ”completa” golurile pe care le afla pentru a obține acea istorie completă.

Dominația criteriului estetic a reprezentat un mijloc eficient de sustragere de la supunerea umiltoare sub dictatură. Prin primatul esteticului se acoperea o opoziție cu multiple ramificații. În primul rînd împotrivirea față de literatura realismului socialist, rețetă sovietică propagată în întreaga Europă răsăriteană. Era și împotrivire la un mod de a dirija cultura, actul de creație prin ucazuri. Era, în ultimă instanță, o opoziție la dictatura comunistă, care nu admitea nici un fel de inițiativă personală, nici măcar în artă - totul trebuia coordonat de putere, inclusiv... creația artistică. Se menținea apoi, prin cultul valorii estetice, iluzia continuității liniei culturale interbelice. Era firesc așadar ca supremația criteriului estetic să devină o obsesie sub dictatura comunistă, cînd esteticul trebuia pus, oficial, în... slujba direcției ideologice. Era, în mod tacit, o opoziție ideologică care pretindea că nu are nimic în comun cu ideologia. Pentru că ”valoare estetică” a devenit o valoare supremă n-a fost ”descompusă” vreodată în elementele pe care, în acel moment, le conținea, care îi alcătuiau ”spectrul”.

Capacitatea esteticului de a fi o componentă superioară, de a dubla altceva, realități care nu erau estetice, pe de o parte, dificultatea de a-l defini într-o formulă și de a stabili criteriile de judecată, (judecata valorică care nu poate fi validată decît postum) pe de alta au determinat și căutările formalistilor - continuate de structuraliști, de analizele ”retoricele” șamd de a căuta un alt mod de apreciere a operelor literare. Și acest aspect merită, fără îndoială, o discuție în detaliu.

*

O concluzie de etapă ne trimite fără îndoială la o altă întrebare. Dacă în anumite momente ale istoriei esteticul a ”apărat” idei ”neestetice” generoase, favorabile evoluției culturii noastre, ce idei și ce programe acoperă el astăzi?...